

2007. gada 23. novembra Protokols par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem

Teksts pieņemts divdesmit pirmajā sesijā

Paskaidrojošo ziņojumu izstrādājis

Andrea Bonomi

Koriģējis Hāgas konferences pastāvīgais birojs
Churchillplein 6b, Hāgā, Nīderlande

Hāgas Starptautisko privāttiesību konference

2007. gada 23. novembra Protokols par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem

Teksts pieņemts divdesmit pirmajā sesijā

Paskaidrojošo ziņojumu izstrādājis

Andrea Bonomi

Koriģējis Hāgas konferences pastāvīgais birojs
Churchillplein 6b, Hāgā, Nīderlande

© Hāgas Starptautisko privāttiesību konference, 2013. g.

Visas tiesības aizsargātas. Bez autortiesību turētāja rakstiskas atļaujas nevienam šīs publikācijas daļu nedrīkst reproducēt, saglabāt izguves sistēmā vai pārvadīt jebkurā veidā ar jebkuriem līdzekļiem, tostarp izgatavojot fotokopijas vai ierakstus.

Protokola par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem un *Andrea Bonomi* kunga izstrādātā paskaidrojošā ziņojuma tulkošana visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās (izņemot angļu, franču un vācu valodu) bija iespējama, pateicoties Eiropas Komisijas/Tieslietu ĢD gādībai. Šā izdevuma vācu valodas versija ir Austrijas, Vācijas un Šveices valdību kopīgu centienu rezultāts.

Šīs publikācijas oficiālās versijas ir pieejamas Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences tīmekļa vietnē (<www.hcch.net>) angļu un franču valodā. Šīs publikācijas tulkojumus valodās, kas nav angļu un franču valoda, Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences Pastāvīgais birojs nav rediģējis.

ISBN 978-92-79-39263-4

Iespiests Beļģijā

Priekšvārds

1. *Šajā publikācijā ietverti autentiski Protokola par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem un Andrea Bonomi izstrādātā paskaidrojošā ziņojuma teksti angļu un franču valodā.*
2. *Šajā izdevumā ietvertie teksti tiks atspoguļoti divdesmit pirmās sesijas laikā, un šajā publikācijā papildus šeit ietvertajām lappusēm tiks iekļauti pagaidu dokumenti, ziņojumi un protokoli, kas attiecas uz divdesmit pirmās sesijas otrās komisijas darbu. Sējumu, kurš drīzumā tiks publicēts, var pasūtīt no Hāgas konferences pastāvīgā biroja (skat. 5. punktu).*
3. *Bonomi kunga izstrādātais paskaidrojošais ziņojums kalpo kā komentārs divdesmit pirmajā sesijā pieņemtajam protokolam, kurš ietverts 2007. gada 23. novembra nobeiguma aktā. Šo ziņojumu angļu valodā tulkoja Peter Wells.*
4. *Protokolu pieņēma 2007. gada 23. novembra divdesmit pirmajā sesijā un tam ir attiecīgais datums. Eiropas Savienība to apstiprināja 2010. gada 8. aprīlī un Serbija parakstīja 2012. gada 18. aprīlī.*
5. *Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences pastāvīgais birojs, 6 Scheveningseweg, 2517 KT The Hague, Netherlands/ Nīderlande pēc pieprasījuma sniegs informāciju par konferences darbu.*

Hāgā, 2013. gada martā

Protokols

Izvilks no
divdesmit pirmās sesijas nobeiguma akta,
kas parakstīts 2007. gada 23. novembrī*.

PROTOKOLS PAR UZTURĒŠANAS SAISTĪBĀM
PIEMĒROJAMIEM TIESĪBU AKTIEM

Valstis, kas parakstījušas šo protokolu,

vēlēdamās izveidot kopējus noteikumus par
uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem,
vēlēdamās modernizēt *Hāgas 1956. gada 24. oktobra
Konvenciju par bērnu uzturēšanas saistībām
piemērojamajiem tiesību aktiem* un *Hāgas
1973. gada 2. oktobra Konvenciju par uzturēšanas
saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem*,

vēlēdamās izstrādāt vispārīgus noteikumus par
piemērojamiem tiesību aktiem, ar kuriem var papildināt
*Hāgas 2007. gada 23. novembra Konvenciju par bērnu
uzturlīdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu
pārrobežu piederību*,

šā mērķa dēļ ir nolēmušas noslēgt protokolu un ir
vienojušas par šādiem noteikumiem.

1. pants *Darbības joma*

1. Ar šo protokolu nosaka piemērojamās tiesību aktus
uzturēšanas saistībām, kas izriet no ģimenes, vecāku un
bērnu, laulības vai radniecības attiecībām, tostarp
uzturēšanas saistībām attiecībā pret bērnu neatkarīgi no
vecāku ģimenes stāvokļa.

2. Lēmumi, kas pieņemti, piemērojot šo protokolu,
neskar nevienas no 1. punktā minētajām attiecībām.

2. pants *Vispārēja piemērošana*

Šo protokolu piemēro pat tad, ja piemērojamie tiesību akti
ir tādas valsts tiesību akti, kas nav Līgumslēdzēja valsts.

3. pants *Vispārēji noteikumi par piemērojamajiem
tiesību aktiem*

1. Uzturēšanas saistības reglamentē tās valsts tiesību akti,
kurā ir kreditora pastāvīgā dzīvesvieta, ja vien šajā
protokolā nav noteikts citādi.

2. Ja kreditors maina pastāvīgo dzīvesvietu, no
dzīvesvietas maiņas brīža piemēro jaunās pastāvīgās
dzīvesvietas valsts tiesību aktus.

4. pants *Īpaši noteikumi par labu dažiem kreditoriem*

1. Šos noteikumus piemēro tad, ja uzturēšanas saistības
ir:

a) vecākiem pret saviem bērniem;

b) personām, kas nav vecāki, pret personām, kas vēl nav
sasniegušas 21 gadu vecumu, izņemot gadījumus, kad
saistības izriet no 5. pantā minētajām attiecībām; un

c) bērniem pret saviem vecākiem.

2. Ja kreditors, pamatojoties uz 3. pantā minētajiem
tiesību aktiem, nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus no
parādnieka, piemēro tiesas valsts tiesību aktus.

3. Neskarot 3. pantu, ja kreditors ir iesniedzis prasību tās
valsts kompetentajā iestādē, kurā ir parādnieka pastāvīgā
dzīvesvieta, piemēro tiesas valsts tiesību aktus. Tomēr, ja
kreditors, pamatojoties uz šiem tiesību aktiem, nevar iegūt
uzturēšanas līdzekļus no parādnieka, piemēro tās valsts
tiesību aktus, kurā ir kreditora pastāvīgā dzīvesvieta.

4. Ja kreditors, pamatojoties uz 3. pantā un šā panta 2. un
3. punktā minētajiem tiesību aktiem, nevar iegūt
uzturēšanas līdzekļus no parādnieka, piemēro viņu kopējās
pilsonības, ja tāda ir konstatēta, valsts tiesību aktus.

5. pants *Īpaši noteikumi par laulātajiem un bijušajiem
laulātajiem*

Uzturēšanas saistības prasībās starp laulātajiem, bijušajiem
laulātajiem vai tādas laulības pusēm, kura ir pasludināta
par spēkā neesošu, 3. pantu nepiemēro, ja viena no pusēm
iebilst un ja citas valsts tiesību akti, jo īpaši pušu pēdējās
kopējās pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību akti, ir ciešāk
saistīti ar viņu laulību. Šādā gadījumā piemēro šīs citas
valsts tiesību aktus.

6. pants *Īpaši noteikumi par aizstāvību*

Ja uzturēšanas saistība neizriet no vecāku un bērnu
attiecībām, kas paredz bērna uzturēšanu, un no attiecībām,
kas minētas 5. pantā, parādnieks var apstrīdēt kreditora
prasību, pamatojoties uz to, ka šāda saistība nav paredzēta
nedz parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību
aktos, nedz pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktos, ja
tāda kopēja pilsonība ir konstatēta.

7. pants *Konkrētā tiesvedībā piemērojamu tiesību aktu
izvēle*

1. Neskarot 3. līdz 6. pantu, uzturēšanas līdzekļu
kreditors un parādnieks var attiecīgajā valstī tikai
konkrētas tiesvedības vajadzībām nepārprotami izvēlēties
šīs valsts tiesību aktus, lai tos piemērotu uzturēšanas
saistībai.

2. Izvēli pirms attiecīgās tiesvedības sākšanas noformē
kā abu pušu parakstītu rakstisku vai dokumentētu
vienošanos jebkurā formātā, kurā glabātā informācija ir
pieejama, lai to varētu izmantot turpmākām atsaucēm.

* Pilnu nobeiguma akta tekstu skat. *Proceedings of the Twenty-First
Session (2007)*.

8. pants *Piemērojamo tiesību aktu izvēle*

1. Neskarot 3. līdz 6. pantu, uzturēšanas līdzekļu kreditors un parādnieks var jebkurā laikā izvēlēties kādu no turpmāk norādītajiem tiesību aktiem, lai tos piemērotu uzturēšanas saistībai:

a) jebkuras tās valsts tiesību aktus, kuras pilsonis izvēles brīdī ir kāda no pusēm;

b) tās valsts tiesību aktus, kurā izvēles brīdī ir pastāvīgā dzīvesvieta kādai no pusēm;

c) tiesību aktus, ko puses izvēlējušās, lai tos piemērotu pušu īpašumtiesiskajām attiecībām, vai arī tiesību aktus, ko faktiski piemēro pušu īpašumtiesiskajām attiecībām;

d) tiesību aktus, ko puses izvēlējušās, lai tos piemērotu pušu laulības šķiršanai, vai arī tiesību aktus, ko faktiski piemēro pušu laulības šķiršanai vai laulāto atšķiršanai.

2. Šādas abu pušu parakstītas vienošanās noformē rakstiski vai dokumentē jebkurā formātā, kurā glabātā informācija ir pieejama, lai to varētu izmantot turpmākām atsaucēm.

3. Šā panta 1. punktu nepiemēro uzturēšanas saistībām pret personām, kas vēl nav sasniegušas 18 gadu vecumu, vai pieaugušajiem, kas personisko spēju traucējuma vai nepietiekamības dēļ nespēj aizstāvēt savas intereses.

4. Neatkarīgi no tā, kādus tiesību aktus puses ir izvēlējušās saskaņā ar 1. punktu, jautājumu par to, vai kreditors var atteikties no tiesībām uz uzturēšanas līdzekļiem, risina saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā kreditoram izvēles brīdī ir pastāvīgā dzīvesvieta.

5. Pušu izvēlētos tiesību aktus nepiemēro tad, ja, piemērojot šos izvēlētos tiesību aktus, iznākums varētu būt acīmredzami netaisnīgs vai nepamatots attiecībā uz kādu no pusēm, izņemot gadījumus, kad izvēles brīdī puses ir bijušas pilnībā par to informētas un apzinājušās izvēles sekas.

9. pants *"Domicils", nevis "pilsonība"*

Valsts, kurā ģimenes jautājumos kā piederības faktoru izmanto "domicila" koncepciju, var informēt Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences pastāvīgo biroju, ka tajās lietās, ko risinās šīs valsts iestādes, vārdu "pilsonība" 4. un 6. pantā aizstāj ar vārdu "domicils", kā to definējusi attiecīgā valsts.

10. pants *Publiskas struktūras*

Publiskas struktūras tiesības prasīt atlīdzināt pabalstu, kas kreditoram izmaksāts uzturēšanas līdzekļu vietā, reglamentē šai struktūrai piemērojamie tiesību akti.

11. pants *Piemērojamo tiesību aktu darbības joma*

Uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti nosaka, *inter alia*:

a) vai, cik lielā mērā un no kā kreditors var prasīt uzturēšanas līdzekļus;

b) cik lielā mērā kreditors uzturēšanas līdzekļus var prasīt ar atpakaļejošu spēku;

c) kā aprēķina uzturēšanas līdzekļu apjomu un indeksāciju;

d) kam ir tiesības celt prasību par uzturēšanu, izņemot jautājumos par procesuālo tiesībspēju un pārstāvību tiesvedībā;

e) kādi ir noilguma termiņi;

f) kāds ir uzturēšanas līdzekļu parādnieka saistību apjoms, ja publiskā struktūra prasa atlīdzināt pabalstus, kas kreditoram izmaksāti uzturēšanas līdzekļu vietā.

12. pants *Atgriezeniskās norādes nepiemērojamība*

Šajā protokolā termins "tiesību akti" nozīmē valstī spēkā esošos tiesību aktus, kas nav attiecīgās valsts kolīziju normas.

13. pants *Sabiedriskā kārtība*

Saskaņā ar šo protokolu noteiktos tiesību aktus var atteikties piemērot vienīgi tiktāl, ciktāl šādas piemērošanas ietekme būtu acīmredzami pretēja tiesas atrašanās valsts sabiedriskajai kārtībai.

14. pants *Uzturēšanas līdzekļu apjoma noteikšana*

Pat ja piemērojamos tiesību aktos paredzēts citādi, nosakot uzturēšanas līdzekļu apjomu, ņem vērā kreditora vajadzības un parādnieka resursus, kā arī visas kompensācijas, kas kreditoram piešķirtas periodisku uzturēšanas līdzekļu maksājumu vietā.

15. pants *Protokola nepiemērošana iekšējām kolīzijām*

1. Līgumslēdzējai valstij, kurā attiecībā uz uzturēšanas saistībām piemēro dažādas tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumus, nav šā protokola noteikumi jāpiemēro kolīzijām, kas pastāv tikai starp šādām dažādām sistēmām vai tiesību normu kopumiem.

2. Šo pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai.

16. pants *Valstis ar vairākām tiesību sistēmām – teritoriāli aspekti*

1. Attiecībā uz valsti, kurā jautājumiem, uz ko attiecas šis protokols, dažādās teritoriālajās vienībās piemēro divas vai vairāk tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumus:

a) norādes uz valsts tiesību aktiem attiecīgā gadījumā uzskata par norādēm uz attiecīgajā teritoriālajā vienībā spēkā esošiem tiesību aktiem;

b) norādes uz šīs valsts kompetentām iestādēm vai publiskajām struktūrām attiecīgā gadījumā uzskata par norādēm uz iestādēm,

kas pilnvarotas rīkoties attiecīgajā teritoriālajā vienībā;

c) norādes uz pastāvīgu dzīvesvietu šādā valstī attiecīgā gadījumā uzskata par norādēm uz pastāvīgu dzīvesvietu attiecīgajā teritoriālajā vienībā;

d) norādes uz valsti, kuras pilsonība ir kopīga divām personām, uzskata par norādēm uz teritoriālo vienību, kā noteikts šīs valsts tiesību aktos, vai – ja nav attiecīgu noteikumu – uz teritoriālo vienību, ar kuru uzturēšanas saistībai ir visciešākā saikne;

e) norādes uz valsti, kuras pilsonība ir personai, uzskata par norādēm uz teritoriālo vienību, kā noteikts šīs valsts tiesību aktos, vai – ja nav attiecīgu noteikumu – uz teritoriālo vienību, ar kuru šai personai ir visciešākā saikne.

2. Lai noteiktu piemērojamos tiesību aktus saskaņā ar šo protokolu attiecībā uz valsti, kurā ir divas vai vairāk teritoriālās vienības, kam saistībā ar jautājumiem, uz kuriem attiecas šis protokols, ir pašām sava tiesību sistēma vai tiesību normu kopums, piemēro šādus noteikumus:

a) ja šādā valstī ir spēkā noteikumi, ar ko nosaka, kuras teritoriālās vienības tiesību akti ir piemērojami, piemēro šīs vienības tiesību aktus;

b) ja tādu noteikumu nav, piemēro attiecīgās teritoriālās vienības tiesību aktus, kā noteikts 1. punktā.

3. Šo pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai.

17. pants Valstis ar vairākām tiesību sistēmām – konflikti starp personām

Lai saskaņā ar šo protokolu noteiktu piemērojamos tiesību aktus attiecībā uz valsti, kurā ir divas vai vairāk tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumi, ko piemēro dažādām personu kategorijām saistībā ar jautājumiem, uz kuriem attiecas šis protokols, norādes uz valsts tiesību aktiem uzskata par norādēm uz tiesību sistēmu saskaņā ar noteikumiem, kas ir spēkā attiecīgajā valstī.

18. pants Saskaņošana ar iepriekšējām Hāgas uzturēšanas saistību konvencijām

Attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm šis protokols aizstāj Hāgas 1973. gada 2. oktobra Konvenciju par uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem un Hāgas 1956. gada 24. oktobra Konvenciju par bērnu uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem.

19. pants Saskaņošana ar citiem instrumentiem

1. Šis protokols neskar citus starptautiskos instrumentus, kuru puses ir vai kļūs Līgumslēdzējas valstis un kuros ir noteikumi par jautājumiem, ko reglamentē šis protokols, ja vien valstis, kas ir šādu instrumentu puses, nav sniegušas deklarāciju par pretējo.

2. Šā panta 1. punkts attiecas arī uz vienotiem tiesību aktiem, ko pamato īpašas reģionālas vai citādas saites starp attiecīgajām valstīm.

20. pants Vienota interpretācija

Interpretējot šo protokolu, ņem vērā tā starptautisko būtību un nepieciešamību veicināt tā vienotu piemērošanu.

21. pants Pārskats par protokola darbību praksē

1. Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences ģenerālsekretārs vajadzības gadījumā sasauc īpašu komisiju, lai izvērtētu protokola darbību praksē.

2. Šādas izvērtēšanas nolūkā Līgumslēdzējas valstis sadarbojas ar Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences pastāvīgo biroju, lai apkopotu judikatūru par protokola piemērošanu.

22. pants Pārejas noteikumi

Līgumslēdzējā valstī protokolu nepiemēro uzturēšanas prasībām par laikposmu pirms šā protokola spēkā stāšanās attiecīgajā valstī.

23. pants Parakstīšana, ratifikācija un pievienošanās

1. Protokolu var parakstīt visas valstis.

2. Parakstītājvalstis protokolu ratificē, pieņem vai apstiprina.

3. Protokolam var pievienoties visas valstis.

4. Ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumentus deponē Nīderlandes Karalistes Ārlietu ministrijai, kas ir protokola depozitārs.

24. pants Reģionālas ekonomiskās integrācijas organizācijas

1. Reģionāla ekonomiskās integrācijas organizācija, kuru veido tikai suverēnas valstis un kura ir kompetenta attiecībā uz dažiem vai visiem protokolā reglamentētajiem jautājumiem, tāpat var parakstīt, pieņemt vai apstiprināt protokolu vai arī tam pievienoties. Reģionālajai ekonomiskās integrācijas organizācijai šādā gadījumā ir tādas pašas tiesības kā Līgumslēdzējai valstij tiktāl, ciktāl šai organizācijai ir kompetence attiecībā uz jautājumiem, ko reglamentē šis protokols.

2. Reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija, parakstot, pieņemot, apstiprinot protokolu vai pievienojoties tam, rakstiski paziņo depozitāram, kādos šā protokola reglamentētajos jautājumos šīs organizācijas dalībvalstis ir nodevušas tai savu kompetenci. Organizācija nekavējoties rakstiski paziņo depozitāram par visām izmaiņām, kas attiecas uz tās kompetenci,

kā norādīts pēdējā saskaņā ar šo punktu sniegtajā paziņojumā.

3. Parakstot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija saskaņā ar 28. pantu var deklarēt, ka tā ir kompetenta visos šā protokola reglamentētajos jautājumos un ka dalībvalstīm, kas reģionālajai ekonomiskās integrācijas organizācijai ir nodevušas savu kompetenci attiecīgajā jautājumā, protokols kļūst saistošs, šai organizācijai parakstot, pieņemot, apstiprinot to vai pievienojoties tam.

4. Protokola spēkā stāšanās nolūkā neņem vērā instrumentus, ko deponē reģionāla ekonomiskās integrācijas organizācija, ja vien reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija nesniedz deklarāciju saskaņā ar 3. punktu.

5. Visas atsauces uz "līgumslēdzēju valsti" vai "valsti" šajā protokolā attiecīgos gadījumos vienlīdz attiecas uz reģionālu ekonomiskās integrācijas organizāciju, kas ir protokola puse. Ja reģionāla ekonomiskās integrācijas organizācija sniedz deklarāciju saskaņā ar 3. punktu, visas atsauces uz "Līgumslēdzēju valsti" vai "valsti" šajā protokolā attiecīgos gadījumos vienlīdz attiecas uz organizācijas attiecīgajām dalībvalstīm.

25. pants *Stāšanās spēkā*

1. Protokols stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no otrā ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumenta iesniegšanas depozitāram, kā minēts 23. pantā.

2. Tādējādi protokols stājas spēkā:

a) attiecībā uz katru valsti vai katru reģionālo ekonomiskās integrācijas organizāciju, kas minēta 24. pantā, – pēc protokola ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās tam, mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumenta iesniegšanas depozitāram;

b) attiecībā uz teritoriālo vienību, kurai šis protokols ir piemērojams saskaņā ar 26. pantu, – mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no minētajā pantā paredzētās deklarācijas.

26. pants *Deklarācijas attiecībā uz valstīm ar vairākām tiesību sistēmām*

1. Ja valstij ir divas vai vairākas teritoriālas vienības, kurās jautājumiem, uz ko attiecas šis protokols, piemēro dažādas tiesību sistēmas, tad parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties valsts var saskaņā ar 28. pantu deklarēt, ka minētais protokols attiecas uz visām šīs valsts teritoriālajām vienībām vai tikai uz vienu vai vairākām vienībām, kā arī grozīt šo deklarāciju, jebkurā laikā iesniedzot citu deklarāciju.

2. Ikvienu šādu deklarāciju paziņo depozitāram un tajā skaidri norāda teritoriālās vienības, uz kurām protokols attiecas.

3. Ja valsts neiesniedz šajā pantā paredzēto deklarāciju, protokols attiecas uz visām šīs valsts teritoriālajām vienībām.

4. Šo pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai.

27. pants *Atrunas*

Attiecībā uz šo protokolu atrunas netiek pieļautas.

28. pants *Deklarācijas*

1. Šā protokola 24. panta 3. punktā un 26. panta 1. punktā minētās deklarācijas var sniegt parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties vai jebkurā laikā pēc tam, un tās var jebkurā laikā grozīt vai atsaukt.

2. Deklarācijas, grozījumus un atsaukumus paziņo depozitāram.

3. Parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties sniegta deklarācija stājas spēkā vienlaikus ar protokola stāšanos spēkā attiecībā uz attiecīgo valsti.

4. Vēlāk iesniegta deklarācija un visi deklarācijas grozījumi vai atsaukumi stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no dienas, kad depozitārs ir saņēmis paziņojumu.

29. pants *Denonsēšana*

1. Ikviens šā protokola Līgumslēdzēja valsts var denonsēt to, iesniedzot depozitāram rakstisku paziņojumu. Denonsēšanu var ierobežoti attiecināt uz atsevišķām teritoriālajām vienībām valstī ar vairākām tiesību sistēmām, kurās piemēro protokolu.

2. Denonsēšana stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad pagājuši divpadsmit mēneši no dienas, kad depozitārs saņem attiecīgo paziņojumu. Ja paziņojumā ir norādīts ilgāks denonsēšanas spēkā stāšanās termiņš, denonsēšana stājas spēkā pēc tam, kad ir beidzies šis garākais termiņš no dienas, kad depozitārs saņem attiecīgo paziņojumu.

30. pants *Paziņošana*

Depozitārs paziņo Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences dalībniekiem un citām valstīm, un reģionālajām ekonomiskās integrācijas organizācijām, kas parakstījušas, ratificējušas, apstiprinājušas vai pievienojušas saskaņā ar 23. un 24. pantu, par: –

a) parakstīšanu un ratifikāciju, pieņemšanu, apstiprināšanu un pievienošanu, kā minēts 23. un 24. pantā;

- b) dienu, kad saskaņā ar 25. pantu protokols stājas spēkā;
- c) deklarācijām, kas minētas 24. panta 3. punktā un 26. panta 1. punktā;
- d) denonsēšanām, kā minēts 29. pantā.

To apliecinot, pilnvarotie ir parakstījuši šo protokolu.

Hāgā 2007. gada 23. novembrī angļu un franču valodā vienā eksemplārā, kuru deponē Nīderlandes Karalistes valdības arhīvos un kura apliecinātas kopijas pa diplomātiskiem kanāliem nosūta katrai Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences dalībvalstij, kas tāda ir konferences divdesmit pirmās sesijas laikā, kā arī katrai valstij, kas piedalījās minētajā sesijā; abi teksti ir vienlīdz autentiski.

Ziņojums

Paskaidrojošo ziņojumu izstrādājis
Andrea Bonomi

(tulkojums)

Ziņojuma satura rādītājs	Lappuse
I. PRIEKŠVĒSTURE	13
II. PROTOKOLA NOSAUKUMS, PREAMBULA UN VISPĀRĪGĀ UZBŪVE	14
III. PROTOKOLĀ NOTEIKTĀS KĀRTĪBAS GALVENIE ASPEKTI	15
IV. KOMENTĀRI PAR PANTIEM	15
1. pants Darbības joma	15
a) Uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti	16
b) Uzturēšanas saistības, kas izriet no ģimenes attiecībām	16
i) Plašāka darbības joma nekā Konvencijai tematiskā ziņā	16
ii) Uzturēšanas saistības, kas izriet no ģimenes attiecībām	17
c) Protokola piemērošanā pieņemto lēmumu darbības joma	18
2. pants Vispārēja piemērošana	18
3. pants Vispārēji noteikumi par piemērojamiem tiesību aktiem	18
a) Šīs saiknes iemesli	18
b) Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens	18
c) Pastāvīgās dzīvesvietas maiņa	19
4. pants Īpaši noteikumi par labu dažiem kreditoriem	19
a) 4. panta darbības joma	19
b) Papildu saikne ar tiesas valsts tiesību aktiem	21
c) Saiknes faktoru maiņa, ja kreditors uzsāk tiesvedību parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī	21
i) Principiāla saikne ar tiesas valsts tiesību aktiem	22
ii) Papildu saikne ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu	22
d) Papildu saikne ar pušu kopējo pilsonību	23
5. pants Īpaši noteikumi par laulātajiem un bijušajiem laulātajiem	23
a) Pamatojums īpašajiem noteikumiem	23
b) To noteikumu darbība, kuri nosaka gadījumus, kad puses nav atbildīgas	24
i) Vienas puses izteikts lūgums	24
ii) Ciešākās saiknes	25
c) 5. panta darbības joma	25
6. pants Īpaši noteikumi par aizstāvību	26

a) 6. panta darbības joma	26
b) 6. pantā noteiktais mehānisms	27
7. un 8. pants Piemērojamo tiesību aktu izvēle	28
7. pants Konkrētā tiesvedībā piemērojamo tiesību aktu izvēle	28
a) 7. panta darbības joma	28
b) Izvēle, kas izdarīta saistībā ar konkrēto tiesvedību	28
c) Izvēles veids	29
8. pants Piemērojamo tiesību aktu izvēle	29
a) 8. panta darbības joma	29
b) Tiesību akti, kurus var atlasīt izvēlei	30
c) Turpmākas iespējas saskaņā ar c) un d) apakšpunktu	30
i) Īpašumtiesisko attiecību regulēšanai izvēlētie tiesību akti	31
ii) Īpašumtiesiskajām attiecībām faktiski piemērotie tiesību akti	31
iii) Laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanas regulēšanai izvēlētie tiesību akti	31
iv) Laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanai faktiski piemērotie tiesību akti	31
d) Izvēles veids	32
e) Izvēles seku ierobežojumi	32
i) Kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošana tiesībām atteikties no uzturēšanas līdzekļiem.	32
ii) Tiesas pilnvaras noteikt atvieglojumus	32
f) Vienošanās starp pusēm esamība un spēkā esamība	32
9. pants "Domicils", nevis "pilsonība"	33
10. pants Publiskas struktūras	34
11. pants Piemērojamo tiesību aktu darbības joma	34
12. pants Atgriezeniskās norādes nepiemērojamība	35
13. pants Sabiedriskā kārtība	35
14. pants Uzturēšanas līdzekļu apjoma noteikšana	36
15. līdz 17. pants Valstis ar vairākām tiesību sistēmām	36
15. pants Protokola nepiemērošana iekšējām kolīzijām	36
16. pants Valstis ar vairākām tiesību sistēmām – teritoriāli aspekti	37
17. pants Valstis ar vairākām tiesību sistēmām – konflikti starp personām	38
18. pants Saskaņošana ar iepriekšējām Hāgas uzturēšanas saistību konvencijām	38
19. pants Saskaņošana ar citiem instrumentiem	38
20. pants Vienota interpretācija	39

21. pants	<i>Pārskats par protokola darbību praksē</i>	39
22. pants	<i>Pārejas noteikumi</i>	39
23. pants	<i>Parakstīšana, ratifikācija un pievienošanās</i>	39
24. pants	<i>Reģionālas ekonomiskās integrācijas organizācijas</i>	40
25. pants	<i>Stāšanās spēkā</i>	40
26. pants	<i>Deklarācijas attiecībā uz valstīm ar vairākām tiesību sistēmām</i>	41
27. pants	<i>Atrunas</i>	41
28. līdz 30. pants	<i>Deklarācijas, denonsēšana, paziņošana</i>	41
28. pants	<i>Deklarācijas</i>	41
29. pants	<i>Denonsēšana</i>	41
30. pants	<i>Paziņošana</i>	41

I. PRIEKŠVĒSTURE

1. 2007. gada 23. novembrī Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences divdesmit pirmā sesijas delegāti, tiekoties Hāgā, pieņēma divu starptautisku instrumentu tekstus, kas iecerēti, lai atvieglotu uzturēšanas līdzekļu starptautisku piedziņu, proti, *Hāgas Konvenciju par bērnu uzturlīdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu* (turpmāk tekstā – Konvencija) un *Hāgas Protokolu par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem* (turpmāk tekstā – Protokols). Šis paskaidrojošais ziņojums attiecas uz Protokolu, jo Konvencijai ir veltīts atsevišķs ziņojums, ko sagatavoja Alegrija Borasa (*Alegría Borrás*) (Spānija) un Dženifera Degelinga (*Jennifer Degeling*) (Austrālija), piedaloties Pastāvīgā biroja pārstāvjiem Viljamam Dankanam (*William Duncan*) un Filipam Lortī (*Philippe Lortie*) (turpmāk tekstā – Borasas-Degelingas ziņojums).

2. Jautājumu par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem jau no paša sākuma iekļāva Īpašās komisijas par bērnu uzturlīdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu oficiālajā mandātā, un tā sagatavoja sākotnējo konvencijas un protokola projektu: tiekoties 1999. gada aprīlī¹, Īpašā komisija nolēma, ka par Konferences turpmākā darba prioritāti jānosaka daudz vispusīgākas konvencijas izstrāde attiecībā uz uzturēšanas saistībām; šai konvencijai jāpapildina jau esošās Hāgas konvencijas šajā jautājumā, un tajā jāiekļauj noteikumi par juridisko un administratīvo sadarbību². No pašreizējām Hāgas konvencijām, kuras saistītas ar uzturēšanas saistībām, divas ir veltītas piemērojamiem tiesību aktiem; tās ir Hāgas 1956. gada 24. oktobra Konvencija par bērnu uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem (turpmāk tekstā – 1956. gada Bērnu uzturēšanas saistību konvencija), un Hāgas 1973. gada 2. oktobra Konvencija par uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem (turpmāk tekstā – 1973. gada Konvencija par uzturēšanas saistībām).

3. Saskaņā ar deviņpadsmitās sesijas lēmumu ģenerālsēkretārs sasauca Īpašo komisiju, kas tikās Hāgā no 2003. gada 5. līdz 16. maijam, no 2004. gada 7. līdz 18. jūnijam, no 2005. gada 4. līdz 15. aprīlim, no 2006. gada 19. līdz 28. jūnijam un no 2007. gada 8. līdz 16. maijam. Fausto Pokaru (*Fausto Pocar*) (Itālija) ievēlēja par Īpašās komisijas priekšsēdētāju, un Mariju Kurucu (*Mária Kurucz*) (Ungārija), Mēriju Helēnu Karlsoni (*Mary Helen Carlson*) (Amerikas Savienotās Valstis) un Džinu Sunu (*Jin Sun*) (Ķīna) – par priekšsēdētāja vietniekiem.

¹ Lai iepazītos ar šīs sesijas vēsturi un lēmumiem, sk. Borasas-Degelingas ziņojuma (pieejams Hāgas Konferences tīmekļa vietnē www.hcch.net) 1.–5. punktu.

² Sk. Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences deviņpadsmitās sesijas nobeiguma aktu, “*Proceedings of the Nineteenth Session*” (2001./2002. g.), I sējums, *Miscellaneous matters*, lapas 35.–47., 45. lpp.

³ Sk. V. Dankans “*Towards a New Global Instrument on the International Recovery of Child Support and other Forms of Family Maintenance*”, sākotnējais 2007. gada aprīļa dokuments Nr. 3 Īpašās komisijas par bērnu uzturlīdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu ievērošanai (pieejams www.hcch.net).

⁴ Kanāda, kuras provinces un teritorijas piemēro kaskādes veida pieeju, kaut arī ierobežotākā mērā, nekā to paredz 1973. gada Konvencija par uzturēšanas saistībām, topošajā instrumentā vēlējas iekļaut zināma veida

Alegriju Borasu (*Alegría Borrás*) un Dženiferu Degelingu (*Jennifer Degeling*) ievēlēja par līdzziņotājām. Tika izveidota Projekta izstrādes komiteja Janas Dūgas (*Jan Doogue*) (Jaunzēlande) vadībā. Īpašās komisijas un Projekta izstrādes komitejas darbu ievērojami atviegloja nozīmīgākie iepriekšējie dokumenti³ un ģenerālsēkretāra vietnieka Viljama Dankana (*William Duncan*), kurš bija atbildīgs par sekretariāta zinātnisko darbu, un pirmā sekretāra Filipa Lortī (*Philippe Lortie*) piezīmes.

4. Pirmajā sanāksmē 2003. gada maijā Īpašā komisija saskaņā ar savu mandātu apsprieda jautājumu, vai jaunajā instrumentā ir iekļaujami noteikumi attiecībā uz tiesību aktiem, ko piemēro iestādes, kuras pieņem lēmumus par uzturēšanas saistībām, un, ja tie ir iekļaujami, tad kādiem šajās normās iekļautajiem noteikumiem būtu jābūt. Domu apmaiņa atklāja, ka ir divas pretējas nostājas. Ja lielākā daļa delegātu no kontinentālās Eiropas tiesību valstīm atbalstīja zināma veida piemērojamo tiesību režīma iekļaušanu, tad vairums delegāciju no paražu tiesību valstīm bija pret⁴. Šī pretestība ir viegli saprotama, ņemot vērā, ka lielākajā daļā valstu ar paražu tiesībām lēmumus par uzturēšanas saistībām tradicionāli pieņem, pamatojoties uz tiesas valsts tiesību aktiem. Tiesas valsts tiesību aktus bieži piemēro arī tajās valstīs, kam ir administratīvas sistēmas uzturēšanas līdzekļu piedziņai, no kurām ne visas ir paražu tiesību valstis.

5. Vairums delegāciju, kas atbalstīja vispārīgu piemērojamo tiesību režīma iekļaušanu, uzskatīja, ka šīs sarunas ir unikāla iespēja pārskatīt 1956. un 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām, un šo iespēju nedrīkst neizmantot. Ja kopumā 1973. gada Konvencija ir visai apmierinoša un izmantojama kā sākuma punkts jauna instrumenta veidošanai, tad atsevišķi tās risinājumi ir jāpārskata un jāmodernizē, lai novērstu tās trūkumus un piesaistītu lielāku skaitu ratifikāciju⁵. Šim nolūkam pārskatīšanas procesā ir jāiesaista visas valstis un ne tikai 1956. un 1973. gada Konvenciju Līgumslēdzējas valstis.

6. Pēc Īpašās komisijas priekšsēdētāja ierosinājuma tā nolēma izveidot Darba grupu piemērojamo tiesību aktu jautājumā (turpmāk tekstā – WGAL), iekļaujot ekspertus gan no 1956. gada, gan 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām Līgumslēdzējām valstīm, gan citu valstu ekspertus; grupu vadīja autors. Pamatojoties uz piešķirto mandātu, kas tika atjaunots un tālāk detalizēts Īpašās komisijas sanāksmēs 2004., 2005. un 2006. gadā, WGAL sagatavoja darba projektu instrumentam par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem (turpmāk tekstā – darba projekts). Pirmā darba projekta versija tika iesniegta kā pielikums WGAL 2006. gada

piemērojamo tiesību režīmu. Tās provinču un teritoriju paražu tiesībās piemērojamiem tiesību aktiem attiecas uz bērna pastāvīgās dzīvesvietas atrašanās vietu; ja bērnam nav tiesību uz uzturlīdzekļiem saskaņā ar šiem tiesību aktiem, tad piemēro tiesas valsts tiesību aktus (piemēram, sk. *the Inter-Jurisdictional Support Orders Act* (Manitoba), 12. panta 1. punkts). Kvebekā, kur ir kontinentālās Eiropas tiesību sistēma, gluži pretēji, piemērojamiem tiesību aktiem ir uzturēšanas līdzekļu kreditora dzīvesvietas tiesību akti, nevis parādnieka dzīvesvietas tiesību akti (*The Civil Code*, 3094. pants).

⁵ 1973. gada Konvencija pašlaik ir spēkā 14 valstīs (Igaunijā, Francijā, Grieķijā, Itālijā, Japānā, Lietuvā, Luksemburgā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē, Spānijā, Šveicē, Turcijā un Vācijā). 1956. gada Konvencija pašlaik ir spēkā 12 valstīs (Austrijā, Beļģijā, Francijā, Itālijā, Japānā, Luksemburgā, Nīderlandē, Portugālē, Spānijā, Šveicē, Turcijā un Vācijā).

jūnija ziņojumam⁶ un apspriesta Īpašās komisijas sanāksmē 2006. gada jūlijā. Komisija nolēma sasaukt Īpašās komisijas sēdi 2007. gada maijā ar piemērojamo tiesību aktu jautājumu kā tās galveno tematu. Otrā darba projekta versija⁷, kas komentēta WGAL 2007. gada aprīļa ziņojumā⁸, bija par pamatu Īpašās komisijas 2007. gada maija sēdei.

7. Īpašās komisijas 2007. gada maija sanāksmes pamattemats bija piemērojamie tiesību akti. Vispirms komisija nolēma, ka noteikumi, kas saistīti ar piemērojamiem tiesību aktiem, būtu jāietver protokolā – formāli atsevišķi no Konvencijas. Pēc tam tā vienojās par sākotnējā protokola projekta sagatavošanu⁹, kas kopā ar paskaidrojošo ziņojumu¹⁰ bija par pamatu diskusijai divdesmit pirmajā konferences sesijā, kura notika Hāgā no 2007. gada 5. līdz 23. novembrim. Šajā sanāksmē autoru ievēlēja par Protokola paskaidrojošā ziņojuma ziņotāju.

8. Konferences divdesmit pirmās sesijas plenārsēdi vadīja Teuns Struykens (*Teun Struycken*) (Nīderlande). Priekšsēdētāja vietnieki bija Džilberto Vernje Saboija (*Gilberto Vergne Saboia*) (Brazīlijas vēstnieks), Ksjū Hankina (*Xue Hanqin*) (Ķīnas vēstniece), Ioannis Vulgaris (*Ioannis Voulgaris*) (Grieķija), Doroteja van Itersone (*Dorothee van Iterson*) (Nīderlande), Jana Dūga (*Jan Doogue*) (Jaunzēlande), Aleksandrs J. Bavikins (*Alexander Y. Bavykin*) (Krievijas Federācija), Hlengive B. Mkize (*Hlengiwe B. Mkhize*) (Dienvidāfrikas vēstniece) un Mērija Helēna Karlsona (*Mary Helen Carlson*) (Amerikas Savienotās Valstis).

9. Konferences diplomātiskā sesija uzdeva konvencijas projekta sagatavošanu tās I komisijai, ko vadīja Marija Kuruca (*Mária Kurucz*) (Ungārija), un protokola projekta sagatavošanu – tās II komisijai, ko vadīja autors. I komisijas priekšsēdētāja vietnieki bija Liksiao Tiana (*Lixiao Tian*) (Ķīna) un Mērija Helēna Karlsona (*Mary Helen Carlson*) (Amerikas Savienotās Valstis); II komisijas priekšsēdētāja vietnieki bija Nadja de Aražo (*Nidia de Araújo*) (Brazīlija) un Šinikiro Hajakava (*Shinichiro Hayakawa*) (Japāna). Papildus 68 konferences dalībvalstu delegātiem, kuri piedalījās divdesmit pirmajā sesijā, to apmeklēja arī novērotāji no 14 citām valstīm un deviņām starpvaldību un nevalstiskām organizācijām.

10. Tika izveidota Projekta izstrādes komiteja, ko vadīja Jana Dūga (*Jan Doogue*) (Jaunzēlande), lai izskatītu I un II komisijas darbu. Neskaitot priekšsēdētāju, Projekta izstrādes komitejā piedalījās abu komisiju ziņotāji, *ex officio*, pastāvīgā biroja pārstāvji un šādi eksperti: Denīze Gervaisa (*Denise Gervais*) (Kanāda), Katja Lencinga (*Katja Lenzing*) (Eiropas Kopiena), Marija Elena Mansilla

I Mežia (*María Elena Mansilla y Mejía*) (Meksika) un Mērija Helēna Karlsona (Amerikas Savienotās Valstis) kopā ar Džeimsu Dingu (*James Ding*) (Ķīna), Liksiao Tiana (*Lixiao Tian*) (Ķīna), Milošu Hatapku (*Miloš Hatapka*) (Eiropas Kopiena), Eduardu de Lerī (*Edouard de Leiris*) (Francija), Polu Bomonu (*Paul Beaumont*) (Apvienotā Karaliste) un Robertu Kītu (*Robert Keith*) (Amerikas Savienotās Valstis).

11. Trešais protokola projekta lasījums tika pabeigts 2007. gada 22. novembra plenārsesijā. Protokola projektu formāli pieņēma 2007. gada 23. novembra noslēguma sesijā, parakstot divdesmit pirmās sesijas nobeiguma aktu.

II. PROTOKOLA NOSAUKUMS, PREAMBULA UN VISPĀRĪGĀ UZBŪVE

12. Protokola nosaukums – “Protokols par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem” – uzsver šā instrumenta galveno mērķi, kas ir vienota tiesiskā regulējuma ieviešana, lai noteiktu uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus. Šis nosaukums atkārtoti 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām nosaukumu, kurai ir tāds pats mērķis.

13. Protokolā nav ietverti noteikumi, kas saistīti ar jurisdikcijas kolīzijām (iestāžu jurisdikcija un lēmumu atzīšana un izpilde), kā arī noteikumi, kas attiecas uz valstu administratīvo sadarbību. Daži no šiem jautājumiem (administratīvā sadarbība nolūkā veikt uzturēšanas izdevumu starptautisku piedziņu, un šīs piedziņas laikā, un ārvalstu lēmumu atzīšana un izpilde) ir atrunāti Konvencijā.

14. Atšķirībā no Konvencijas, kuras nosaukums īpaši attiecas uz bērnu un citu ģimenes locekļu uzturēšanu, Protokola nosaukums šajā ziņā neietver nekādas norādes. Tas atspoguļo ļoti plašo darbības jomu, ko Protokolam piešķir tā 1. pants: Protokols nosaka tiesību aktus, kas piemērojami uzturēšanas saistībām, kuras balstītas uz jebkādam ģimenes attiecībām, neierobežoti un bez jebkādam iespējamām atrunām (sal. ar 27. pantu). Bērnu uzturēšana, gluži tāpat kā pieaugušo uzturēšana, ir iekļauta tā darbības jomā saskaņā ar tiesību aktiem, kas pieņemti, piemērojot Protokolu.

15. Nosaukumu “protokols” apsprieda diplomātiskās sesijas II komisija līdz tās pēdējai sēdei 2007. gada 22. novembrī, kas bija veltīta Protokola projekta otrajam lasījumam. Saskaņā ar lēmumu veidot Protokolu formāli

⁶ “Report of the Working Group on Applicable Law”, ko sagatavoja darba grupas priekšsēdētājs Andrea Bonomi, 2006. gada jūnija sākotnējais dokuments Nr. 27, kas paredzēts 2007. gada maija Īpašās komisijas par bērnu uzturēšanas līdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu ievērbai (pieejams www.hcch.net).

⁷ “Working draft on applicable law” ko sagatavojusi Uzturēšanas saistībām piemērojamo tiesību darba grupa, kas tikās no 2006. gada 17. līdz 18. novembrim Hāgā, 2007. gada janvāra sākotnējais dokuments Nr. 24, kas paredzēts 2007. gada maija Īpašās komisijas par bērnu uzturēšanas līdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu ievērbai (pieejams www.hcch.net).

⁸ “Report of the Working Group on Applicable Law”, ko sagatavoja darba grupas priekšsēdētājs Andrea Bonomi, 2007. gada aprīļa sākotnējais

dokuments Nr. 27, kas paredzēts 2007. gada maija Īpašās komisijas par bērnu uzturēšanas līdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu ievērbai (pieejams www.hcch.net).

⁹ “Preliminary draft Protocol on the law applicable to maintenance obligations” kas sagatavots Īpašās komisijas par bērnu uzturēšanas līdzekļu un citu ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu vadībā un ko apstiprinājusi Projekta sagatavošanas komiteja, 2007. gada jūnija sākotnējais dokuments Nr. 30, paredzēts 2007. gada novembra divdesmit pirmās sesijas ievērbai (pieejams www.hcch.net).

¹⁰ “Preliminary draft Protocol on the law applicable to maintenance obligations – Explanatory Report”, ko sagatavoja Andrea Bonomi, 2007. gada jūnija sākotnējais dokuments Nr. 33, paredzēts 2007. gada novembra divdesmit pirmās sesijas ievērbai (pieejams www.hcch.net).

neatkarīgu no Konvencijas¹¹ dažas delegācijas ierosināja mainīt instrumenta nosaukumu no “protokols” uz “konvencija”, jo šā dokumenta un Konvencijas savstarpējā atkarība nebija pietiekami uzsvērtā¹². Pēc domu apmaiņas par abu risinājumu plusiem un mīnusiem atbalstu guva nosaukums “protokols”.

16. Nosaukums “protokols”, kaut arī tas ir neparasts instrumentam, ko pieņēmusi Hāgas Konference, ir veiksmīgāks, lai uzsvērtu vispārējo un funkcionālo saikni, kāda pastāv starp Protokolu un Konvenciju. Neņemot vērā tā priekšvēsturi (sk. iepriekš 2. punktu un turpmākos), jāuzsver, ka Protokols tāpat kā Konvencija ir iecerēts, lai atvieglotu uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu: piemērojamo tiesību aktu noteikšana (un, ja nepieciešams, ārvalstu tiesību aktu piemērošana) ir viena no grūtībām, ar ko var saskarties uzturēšanas līdzekļu kreditors, ierosinot prasību pret ārvalstīs dzīvojošu parādnieku. Daži Protokolā paredzētie risinājumi, jo īpaši paaugstinātā nozīme, kas piešķirta tiesas valsts tiesību aktiem attiecībā pret esošajiem instrumentiem (sal. 4. un 7. pantu), ir iecerēti, lai atvieglotu lēmumu par uzturēšanas saistībām pieņemšanu, un tādējādi to pamatā ir tie paši apsvērumi, kas ir Konvencijas pamatā. Visbeidzot, jāpiebilst, ka, ņemot vērā Protokola *erga omnes* veidu (sal. ar tā 2. pantu), liela skaitam valstu to ratificējot, tas būtu izdevīgs kreditoriem, pat tiem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir valstīs, kuras nav tam pievienojušās (un kuras neapsver dalību): pat kreditoriem ar pastāvīgo dzīvesvietu šādās valstīs, tiesvedību sākot Protokola Līgumslēdzējā valstī (t. i., parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī), būs priekšrocības, ko sniedz vienotu, kreditoram labvēlīgu noteikumu piemērošana, kā tas noteikts Protokolā.

17. Šī funkcionālā saistība ir uzsvērtā arī preambulā, norādot, ka vispārīgu noteikumu izstrāde par piemērojamiem tiesību aktiem ir lietderīgs Konvencijas papildinājums. Pārējā preambulas daļa ir to apsvērumu kopsavilkums, kuri noteica protokola projekta izstrādi, jo īpaši apsvērumi par kolīziju normu vienādošanu un par 1956. gada un 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām modernizēšanu.

18. Protokolam ir 30 panti. Tas nav sadalīts nodaļās, taču tā noteikumus var iedalīt trīs grupās. 1. un 2. pantā definēta tā darbības joma *ratione materiae* un *ratione loci*; 3.–14. pantā noteikti uzturēšanas saistībām piemērojami tiesību akti, ā arī precizēta tā darbības joma; 15.–30. pants ir vispārējie un noslēguma noteikumi, kādi pašlaik ir ierasti vairumam instrumentu, kurus izveidojusi Hāgas Konference.

III. PROTOKOLĀ NOTEIKTĀS KĀRTĪBAS GALVENIE ASPEKTI

19. Atbilstoši mērķim pārskatīt iepriekšējās konvencijas, kas saistītas ar uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem, un pilnībā neatsakoties no tajās izmantotās

pieejas, Protokols daudzējādā ziņā turpina konvencijās lietotos risinājumus, jo īpaši tos, kas izmantoti 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām. Tas jo īpaši attiecas uz darbības jomu, kas ļoti plaši definēta 1. un 2. pantā, uz uzskatu, ka uzturēšanas saistībām nepieciešamas atsevišķas kolīziju normas (“saiknes kategorija”) neatkarīgi no esošajām ģimenes attiecībām (1. panta 2. punkts), uz vispārīgo principu, kas balstīts uz uzturēšanas saistību saikni ar kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem (3. pants), uz dažām “kaskādes veida” papildu saiknēm, kas iecerētas par labu uzturēšanas līdzekļu kreditoram (4. pants), un uz ļoti plašu to jautājumu definīciju, kurus reglamentē uzturēšanas saistībām piemērojami tiesību akti. Protokola risinājumus savā ziņā var salīdzināt ar tiem risinājumiem, kas izmantoti 1989. gada 15. jūlija Montevideo Konvencijā par uzturēšanas saistībām (turpmāk tekstā – 1989. gada Montevideo Konvencija)¹³.

20. Salīdzinot ar 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām, Protokolā ir trīs galvenie jauninājumi. Pirmkārt, pastiprināta *lex fori* nozīme, kas attiecībā uz dažu “privilģēto” kategoriju kreditoru prasībām paaugstināta par pamata kritēriju, kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem šajos gadījumos piešķirot tikai pakārtotu nozīmi (4. panta 3. punkts). Tālāk, ir ieviesti noteikumi, kuri paredz gadījumus, kad puses nenes atbildību attiecībā uz saistībām starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem, pamatojoties uz ideju par ciešu saikni (5. pants), atšķirībā no nemainīgas saiknes ar laulības šķiršanai piemērotajiem tiesību aktiem, kāda noteikta 1973. gada Konvencijas 8. pantā. Visbeidzot, ieviesti pušu autonomijas pasākumi divos veidos: procesuāla vienošanās, kas, ņemot vērā jebkādas uzturēšanas saistības, pusēm ļauj izvēlēties tiesas valsts tiesību aktus saistībā ar attiecīgo tiesvedību (7. pants), un izvēles iespēja attiecībā uz piemērojamiem tiesību aktiem, kurus pieaugušie, kas ir spējīgi aizstāvēt savas intereses, jebkurā laikā var izmantot, ievērojot dažus nosacījumus un ierobežojumus (8. pants).

IV. KOMENTĀRI PAR PANTIEM

1. pants Darbības joma

21. Protokola 1. pantā definēta darbības joma tematiskā ziņā. Saskaņā ar šā panta 1. punktu ar Protokolu noteikti piemērojami tiesību akti jebkurām uzturēšanas saistībām, kas izriet no ģimenes attiecībām, vecāku stāvokļa, laulības vai svainības.

1. punkts – Ar šo protokolu nosaka piemērojamās tiesību aktus uzturēšanas saistībām, kas izriet no ģimenes, vecāku un bērnu, laulības vai radniecības attiecībām, tostarp uzturēšanas saistībām attiecībā pret bērnu neatkarīgi no vecāku ģimenes stāvokļa.

¹¹ Sal. ar 23. pantu, kas ļauj to parakstīt, ratificēt un tam pievienoties visām valstīm, pat ja tās nav Konvencijas Līgumslēdzējas valstis.

¹² Skat. protokolu Nr. 6, 11. punktu un turpmākos un 178. punktu un turpmākos.

¹³ Sk. turpmāk 33., 36., 39., 57., 66., 67. un 166. punktu.

a) *Uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti*

22. Protokola mērķis ir noteikt uzturēšanas saistībām piemērojamus tiesību aktus. Tādējādi tajā nav iekļauti noteikumi, kas saistīti ar jurisdikcijas kolīzijām un administratīvo sadarbību – jautājumiem, kas vismaz daļēji ir atrisināti Konvencijā.

23. Turklāt ir svarīgi uzsvērt, ka Protokolā ir noteikti tikai tie tiesību akti, kas piemērojami uzturēšanas saistībām, kuras tiek uzskatītas par autonomu saiknes kategoriju. Tādējādi tas nav paredzēts, lai noteiktu tiesību aktus, kas piemērojami ģimenes attiecībām, no kurām izriet uzturēšanas saistības. Šis princips ir svarīgs, un tas ir skaidri izteikts 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām, kuras 2. panta 1. punktā paredzēts, ka “šī Konvencija reglamentē kolīziju normas tikai attiecībā uz uzturēšanas saistībām”. Šis formulējums Protokolā nav atkārtots, iespējams tāpēc, ka tika uzskatīts par lieku, ņemot vērā instrumenta nosaukumu (“Protokols par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem”, autora izcēlums) un tā 1. panta 1. punkta tekstu (“Ar šo protokolu nosaka piemērojamus tiesību aktus *uzturēšanas saistībām* [...]”, autora izcēlums). Kaut arī Protokolā par šo jautājumu nekas nav sacīts, pieeja šim jautājumam Protokolā ir tāda pati kā 1973. gada Konvencijā tajā ziņā, ka ģimenes attiecībām piemērojamus tiesību aktus, uz kuriem norāda 1. panta 1. punkts (piem., vecāku stāvoklis vai laulība), Protokols tieši nereglamentē. Tas ir apstiprināts Protokola 1. panta 2. punktā, atkārtotot 1973. gada Konvencijas 2. panta 2. punktu un precizējot, ka “lēmumi, kas pieņemti, piemērojot šo protokolu, neskar nevienas no 1. punktā minētajām attiecībām”: šis noteikums tikai izriet no uzturēšanas saistību autonomās saiknes.

24. Uzturēšanas saistību autonomā saikne nozīmē, ka ģimenes attiecībām, kuras minētas 1. panta 1. punktā, piemērojamie tiesību akti ir jānosaka katrā Līgumslēdzējā valstī, pamatojoties uz šajā valstī spēkā esošajām un vispārīgi piemērojamām kolīziju normām. Tas nerada grūtības, kad ģimenes attiecību esamība vai neesamība ir galvenais attiecīgās tiesvedības jautājums (piem., kad prasība ir saistīta ar pierādījumiem par bērna izcelšanos, laulības spēkā esamību vai laulāto atšķiršanu, vai laulības šķiršanu), pat ja tajā pašā tiesvedībā papildus ir iesniegta uzturēšanas prasība. Problēma ir sarežģītāka, ja jautājums par ģimenes attiecību esamību sākotnēji rodas tiesvedībā, kur galvenā ir uzturēšanas prasība (piem., ja iespējamais parādnieks apstrīd pierādījumus par bērna izcelšanos vai laulības spēkā esamību). Tā kā Protokolā par šo jautājumu nekas nav sacīts, nekas neliedz izmantot skaidrojumu, kas lietots 1956. gada un 1973. gada Konvencijās par uzturēšanas saistībām un kas paredz, ka tiesību aktus, kuri ir izvēlēti uzturēšanas saistību reglamentēšanai, var piemērot arī sākotnējam jautājumam par ģimenes attiecību

esamību 1. panta 1. punkta noteiktajās robežās¹⁴. Tomēr šis risinājums Līgumslēdzējām valstīm nav saistošs, un tās sākotnējam jautājumam likumīgi var izvēlēties atsevišķu un autonomu saikni; šādā gadījumā sākotnējo jautājumu izskata saskaņā ar tiem tiesību aktiem, kuri paredzēti tiesas valsts kolīziju normās. Jebkurā gadījumā saskaņā ar 1. panta 2. punktu lēmumi, kas pieņemti attiecībā uz uzturēšanas prasību saskaņā ar Protokolā noteiktajiem tiesību aktiem, neskar attiecīgo ģimenes attiecību esamību.

b) *Uzturēšanas saistības, kas izriet no ģimenes attiecībām*

25. Saskaņā ar 1. panta 1. punktu ar Protokolu nosaka uzturēšanas saistības, kas izriet no ģimenes attiecībām, vecāku stāvokļa, laulības vai svainības. Šis formulējums atbilst 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 1. pantam. Taču atšķirībā no Konvencijas¹⁵ Protokolā nav paredzētas atrunas, kas Līgumslēdzējām valstīm ļauj ierobežot tā darbības jomu uz noteiktām uzturēšanas saistībām vai dažas izslēgt¹⁶. Tādējādi Protokola darbības joma ir ļoti plaša.

i) *Plašāka darbības joma nekā Konvencijai tematiskā ziņā*

26. Protokola darbības joma ir plašāka par Konvencijas obligātās darbības jomu, kas saskaņā ar 2. panta 1. punktu ir sašaurināta uz:

“a) attiecībā uz uzturlīdzekļu nodrošināšanas saistībām, kas izriet no vecāku un bērna attiecībām – pret personu, kas jaunāka par 21 gadu;

b) lai atzītu un izpildītu vai lai izpildītu lēmumu par laulāto uzturēšanas līdzekļiem, ja ir iesniegts pieteikums saskaņā ar a) apakšpunktu; un

c) lai piedzītu uzturēšanas līdzekļus laulātajiem, ievērojot II un III nodaļā noteiktos izņēmumus”.

Šī atšķirība noteikta, galvenokārt ņemot vērā vēlmi veidot Protokola darbības jomu atbilstošu 1973. gada Konvencijai par uzturēšanas saistībām, lai Protokols to varētu aizstāt (vismaz starp Līgumslēdzējām valstīm) (sal. ar 18. pantu). Tas arī atspoguļo vēlmi pārāk neierobežot tā dokumenta darbības jomu, kas ir no Konvencijas atsevišķs Protokols, un jebkurā gadījumā nav saistošs valstīm, kas ratificējušas Konvenciju, un otrādi – to var ratificēt valstis, kuras nav Konvencijas dalībnieces (sal. ar 23. pantu).

27. Būtībā gadījumi, kad ir piemērojami abi instrumenti, nevar sakrist, jo to piemērošanas nosacījumi *ratione loci* ir dažādi: Konvencija ir *inter partes* instruments, piemērojams attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm; tas attiecas gan uz administratīvo sadarbību¹⁷, gan uz lēmumu atzīšanu un izpildi¹⁸. Protokols, savukārt, ir piemērojams *erga omnes*, pat ja tiesību akti, kurus šis Protokols nosaka,

¹⁴ Paskaidrojuma ziņojums par 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām, ko sagatavojis M. Fervilhens (*M. Fervilghen*) (turpmāk tekstā – Fervilhena ziņojums), *Actes et documents de la Douzième session*, IV sējums, *Obligations alimentaires*, 383.–465. lpp., 125. punkts un turpmākie (pieejams arī www.hcch.net).

¹⁵ Sal. tās 13. un 14. pantu.

¹⁶ Sal. ar 27. pantu, saskaņā ar kuru “attiecībā uz šo protokolu atrunas netiek pieļautas”.

¹⁷ Sal. ar 9. pantu, kurā minēti saņēmējas valsts centrālajā iestādē iesniegti pieteikumi, kas izdarīti ar Līgumslēdzējas valsts, kurā pieteicējs dzīvo, centrālās iestādes starpniecību.

¹⁸ Sal. ar 20. panta 1. punktu, kurā norādīti nosacījumi, kuros “vienā Līgumslēdzējā valstī pieņemto lēmumu [...] atzīst un izpilda citā Līgumslēdzējā valstī”, (autora izcēlums).

ir tās valsts tiesību akti, kas *nav Līgumslēdzēja valsts* (sal. ar 2. pantu).

28. Tāpat jāuzsver, ka tematiskā ziņā Konvencijas darbības jomu izvēles kārtā var paplašināt (iesniedzot paziņojumu saskaņā ar 63. pantu), attiecinot to “uz jebkurām uzturēšanas saistībām, kas izriet no ģimenes attiecībām, vecāku stāvokļa, laulības vai svainības [...]” (Konvencijas 2. panta 3. punkts). Tāpēc ar šāda paziņojuma palīdzību jebkura Līgumslēdzēja valsts, ja tā vēlas, var abu instrumentu darbības jomu padarīt *tematiskā ziņā* vienādu. Taču pat šāda paziņojuma gadījumā atbilstība nebūs pilnīga: Konvencijas 2. panta 3. punktā minētais paziņojums rada saistības starp divām Līgumslēdzējām valstīm tikai uz savstarpības pamata, t. i., “tikai tik lielā mērā, cik to paziņojumi attiecas uz vienām un tām pašām uzturēšanas saistībām un Konvencijas daļām”; savukārt Protokols, kā jau tas minēts iepriekš, ir piemērojams *erga omnes* neatkarīgi no savstarpības (sk. 2. pantu). Tādējādi ir iespējams, ka pat abu instrumentu Līgumslēdzēja valsts, kas pieņēmusi šo paziņojumu, nevar attiecīgā gadījumā piemērot Konvenciju – atšķirībā no Protokola.

ii) *Uzturēšanas saistības, kas izriet no ģimenes attiecībām*

29. Protokolā nav definēts ģimenes attiecību jēdziens, bet vienīgi sniegti daži piemēri, kas atbilst 1973. gada Konvencijā iekļautajiem piemēriem. Īpaši pieminētas ir vecāku un bērna attiecības, izcelšanās, laulība un svainība. Šis saraksts liecina, ka Protokolā izmantotais ģimenes attiecību jēdziens ir diezgan plašs: tas iekļauj svainību, kaut arī ne visas valstis šādas attiecības atzīst.

30. Protokola 1. panta 1. punkta noslēguma daļā precizēts, ka bērna uzturēšanas gadījumā Protokola piemērošana ir neatkarīga no vecāku ģimenes stāvokļa. Ar šo precizējumu, kas parādās arī 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 1. pantā un Konvencijas 2. panta 4. punktā, tiek atzīts fakts, ka Protokols ir piemērojams bez diskriminācijas attiecībā uz laulību un ārpus tās dzimušiem bērniem.

31. Pašlaik jaunu problēmu rada dažādas viendzimuma laulību vai partnerattiecību formas. Aizvien vairāk tiesību sistēmu šīs attiecības atzīst, bieži tās uzskatot par ģimenes attiecībām, kas var ļaut izvirzīt uzturēšanas prasību. Tomēr dažas valstis atsakās tās atzīt, dažos gadījumos uzskatot, ka tās ir nesavienojamas ar šo valstu sabiedrisko kārtību. Šo situāciju Protokols nemainīs. Patiešām, kolīziju normas Protokolā nosaka tikai uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus; tās nenosaka tiesību aktus, kuri piemērojami tam, kas veido ģimenes attiecības vai tādu attiecību izveidi, uz kurām balstītas uzturēšanas saistības (sk. iepriekš 23. punktu). Tāpēc viendzimuma laulību vai partnerattiecību pastāvēšana un spēkā esamība paliek Līgumslēdzēju valstu tiesību, tostarp to starptautisko privāttiesību noteikumu kompetencē. Turklāt Protokolā netiek precizēts, vai uzturēšanas saistības, kas izriet no šādām attiecībām, ir iekļautas tā darbības jomā; šis izlaidums ir tīšs, lai izvairītos no tā, ka protokola

projekts saskaras ar pilnīgi pretējiem viedokļiem, kādi valstīm šajos jautājumos ir. Tomēr jautājums tika apspriests saistībā ar dažiem saiknes noteikumiem, jo īpaši 5. panta noteikumiem par uzturēšanas saistībām starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem: dažas delegācijas ierosināja Protokola tekstā iekļaut paziņojumu, ka šos noteikumus pēc valsts ieskatiem var piemērot minētajiem institūtiem tāpat kā laulībai. Kaut arī šis ierosinājums neguva nepieciešamo atbalstu, diplomātiskās sesijas II komisija piekrita, ka tās valstis, kuras savās tiesību sistēmās šādus institūtus atzīst vai arī vēlas tos atzīt, var uz tiem attiecināt 5. panta noteikumus (sk. 92. punktu un turpmākos), kas ir līdzvērtīgi netiešam pieļāvumam, ka šiem institūtiem drīkst piemērot Protokolu. No otras puses, netika pieņemti nekādi lēmumi attiecībā uz Līgumslēdzējām valstīm, kuras nevēlas pret šādiem institūtiem izturēties tāpat kā pret laulību. Šīm valstīm iespējamais risinājums ir uzskatīt, ka šīs attiecības nav jāuztver kā laulība (šajā gadījumā piemērojami tiesību akti jānosaka, pamatojoties uz citiem Protokola noteikumiem, proti, 3. un 6. pantu). Tā kā Protokolā un sagatavošanas instrumentos par šo jautājumu nekas nav sacīts, jāatzīst, ka šis risinājums ir pamatots, kaut arī tas nozīmē, ka Protokola piemērošana Līgumslēdzējās valstīs nebūs vienāda. Tomēr šis vienādības trūkums nav pārāk nopietns, ņemot vērā to, ka jebkurā gadījumā tiesa vai attiecīgā institūcija, pamatojoties uz sabiedrisko kārtību, var atsevišķos gadījumos atteikties piemērot ārvalstu tiesību aktus, kas atzīst uzturēšanas saistības, kuras izriet no šādām strīdīgām attiecībām (sal. ar 13. pantu; iepriekš 178. punkts).

32. Protokolā nav precizēts, vai tas ir piemērojams uzturēšanas saistībām, kuras izriet no līguma, kas saistīts ar uzturēšanas saistību esamību vai apjomu. Šādus līgumus bieži noslēdz starp laulātajiem to laulības vai laulības šķiršanas laikā vai arī starp neprecētiem partneriem. Jāatgādina, ka šo jautājumu nebija iespējams atrisināt, gatavojot 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām, un tādējādi tā tiesām atstāja “plašu rīcības brīvību”, ļaujot tām šādas saistības izskatīt, ievērojot nolīguma noteikumus vai vispārīgi piemērojamās kolīziju normas¹⁹. Kaut arī Protokolā par šo jautājumu nekas nav sacīts, tajā ir elementi, kas ļauj apgalvot, ka tas ir piemērojams arī tādiem līgumiem, kuri paredzēti, lai grozītu vai tuvāk precizētu saistības, kas nosaka ģimenes attiecības: atšķirībā no 1973. gada Konvencijas Protokols ar dažiem nosacījumiem atļauj izvēlēties uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus²⁰. Taču viens no iemesliem, ja ne pats galvenais iemesls, kāpēc šī izvēle tika atļauta, bija tieši vēlme noteikt noturīgumu līgumiem, kas noslēgti saistībā ar uzturēšanas jautājumiem starp laulātajiem vai citiem pieaugušajiem (sk. turpmāk 126. punktu). Piekrītot, ka pušu saskaņā ar Protokolu izvēlētie tiesību akti ir piemērojami līgumiem, kas saistīti ar uzturēšanu, tāds pats secinājums, ņemot vērā objektīvu saistību, ir jāizdara par paša Protokola noteiktajiem tiesību aktiem.

¹⁹ Fervilhena ziņojums (minēts iepriekš 14. zemsvītras piezīmē, 120. punkts).

²⁰ Sal. ar 8. pantu, kas pusēm atļauj izvēlēties piemērojamos tiesību aktus “jebkurā laikā”.

c) *Protokola piemērošanā pieņemto lēmumu darbības joma*

2. punkts – Lēmumi, kas pieņemti, piemērojot šo protokolu, neskar nevienas no 1. punktā minētajām attiecībām.

33. Protokola 1. panta 2. punktā ir precizēts, ka lēmumi, kas pieņemti, piemērojot šo Protokolu, neskar nevienas no 1. punktā minētajām attiecībām. Šajos noteikumos atkārtots formulējums, ko izmantoja 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 2. panta 2. punktā; tāds pats risinājums izmantots 1989. gada Montevideo Konvencijas 5. pantā. Tajā noteikts, ka neviens nevar atsaukties uz lēmumu, kas, pamatojoties uz Protokolā noteiktajiem tiesību aktiem, liek parādniekam maksāt uzturēšanas līdzekļus kreditoram, lai apstiprinātu tādu ģimenes attiecību esamību, kādas noteiktas 1. panta 1. punktā. Šis noteikums izriet no uzturēšanas saistību autonomās saiknes (sal. ar 23. punktu). Tā ir līdziniece Konvencijas 19. panta 2. punktam, saskaņā ar kuru gadījumā, ja ārvalstu lēmums neattiecas tikai uz uzturēšanas saistībām, Konvencijas noteikumu ietekme attiecībā uz atzīšanu un izpildi skar tikai uzturēšanas saistības²¹. Padziļinātai šīs pieejas analīzei, kas 1973. gada Konvencijas Līgumslēdzējās valstīs jau ir labi pazīstama, jānorāda uz Fervilhena ziņojumu.²²

2. pants *Vispārēja piemērošana*

Šo protokolu piemēro pat tad, ja piemērojamie tiesību akti ir tādas valsts tiesību akti, kas nav Līgumslēdzēja valsts.

34. Šis noteikums tikai precizē Protokola vispārējo būtību. Tas ir piemērojams Līgumslēdzējās valstīs pat tad, ja tajā norādītie tiesību akti ir tādas valsts tiesību akti, kas nav Līgumslēdzēja valsts. Šī pieeja ir tāda pati kā 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām (2. pants) un dažās citās Hāgas konvencijās attiecībā uz piemērojamiem tiesību aktiem.

35. Saskaņā ar šo noteikumu, ja Līgumslēdzējās valsts iestāde saņem iesniegumu par tādām uzturēšanas saistībām, kas ietvertas Protokola materiālās piemērošanas jomā, tai jāpiemēro šis dokuments, lai noteiktu piemērojamos tiesību aktus pat tad, ja lieta ir ļoti cieši saistīta (pušu dzīvesvietas vai citu iemeslu dēļ) ar vienu vai vairākām valstīm, kas nav Līgumslēdzējās valstis. Tas pats notiek, ja Protokolā norādītie tiesību akti ir tādas valsts tiesību akti, kas nav Līgumslēdzēja valsts (kas iespējams, piemēram, ja kreditors dzīvo šādā valstī vai ja puses ir izvēlējušās šos tiesību aktus kā uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus; sal. 3. un 8. pantu).

3. pants *Vispārēji noteikumi par piemērojamiem tiesību aktiem*

36. Šajā noteikumā ietverts princips par uzturēšanas saistību saikni ar kreditora pastāvīgās dzīvesvietas valsts

tiesībām. Šī saikne atbilst tam, kā tā principiāli lietota 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām, un attiecībā uz bērnu uzturēšanu – 1956. gada Bērnu uzturēšanas saistību konvencijā. Tā ir noteikta arī 1989. gada Montevideo Konvencijas 6. panta a) punktā (lai gan kā alternatīva parādnieka pastāvīgajai dzīvesvietai). Sarunu laikā šis risinājums guva vienbalsīgu atbalstu.

1. punkts – Uzturēšanas saistības reglamentē tās valsts tiesību akti, kurā ir kreditora pastāvīgā dzīvesvieta, ja vien šajā protokolā nav noteikts citādi.

a) *Šīs saiknes iemesli*

37. Šai saiknei ir vairākas priekšrocības. Galvenā no tām ir tāda, ka tā ļauj noteikt uzturēšanas saistību esamību un apjomu, ņemot vērā sociālās vides tiesiskos un faktiskos apstākļus valstī, kurā kreditors dzīvo un veic lielāko daļu savu aktivitāšu. Kā pareizi norādīts Fervilhena ziņojumā, “[kreditors] izmanto savus uzturēšanas līdzekļus, lai varētu dzīvot”. Tādējādi “[...] saprātīgi ir vērtēt konkrētu problēmu saistībā ar konkrētu sabiedrību: to, kurā prasītājs dzīvo un dzīvošs”²³.

38. Saikne ar pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem arī nodrošina vienādu attieksmi pret kreditoriem, kuri dzīvo vienā un tajā pašā valstī, neatkarīgi no to pilsonības. Nav iemesla pret kreditoru, kas ir citas valsts pilsonis, tādos pašos apstākļos izturēties citādāk nekā pret kreditoru, kurš ir tās valsts pilsonis, kurā viņš dzīvo.

39. Visbeidzot jāpiebilst, ka kreditora pastāvīgās dzīvesvietas kritērijs attiecībā uz uzturēšanu ir plaši lietots, lai noteiktu atbilstošu tiesu gan saskaņā ar vienotiem tiesību instrumentiem²⁴, gan dažiem attiecīgās valsts tiesību aktiem. Tādējādi, izmantojot vienu un to pašu kritēriju, lai noteiktu piemērojamos tiesību aktus, bieži piemēro kompetentās iestādes valsts tiesību aktus, kas vienkāršības un efektivitātes ziņā ir neapšaubāms ieguvums. Šīs priekšrocības īpaši vērtīgas ir tādās uzturēšanas lietās, kur apspriežamās summas un attiecīgi arī pieejamie līdzekļi ārvalstu tiesību aktu noteikšanai parasti ir ļoti mazi.

40. Kā uzsvērts 3. panta 1. punktā, saikne ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu nav piemērojama, ja Protokolā ir noteikts citādi. Šis ir svarīgs ierobežojums, jo uz šo saikni saskaņā ar Protokola sistēmu attiecas daži izņēmumi, kas noteikti 4. līdz 8. pantā. Kopumā vērojams, ka šā noteikuma darbības jomai ir vairāk ierobežojumu nekā 1956. gada un 1973. gada Konvencijās par uzturēšanas saistībām.

b) *Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens*

41. Protokolā nav definēts pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens. Tas pats attiecas uz daudzām Hāgas konvencijām, kas šo jēdzienu izmanto kā kritēriju piemērojamo tiesību aktu vai iestādes jurisdikcijas noteikšanai, ieskaitot

²¹ Sal. ar Borasas-Degelingas ziņojumu, 438. punkts.

²² Minēts iepriekš 14. zemsvītras piezīmē, 122. punkts un turpmākie.

²³ Minēts iepriekš 14. zemsvītras piezīmē, 138. punkts.

²⁴ Piem., 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (“Brisele I”) 5. panta 2. punkts un “paralēli”

noteikumi 1988. gada 16. septembra *Lugāno Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu izpildīšanu civillietās un komercietās* (turpmāk tekstā – 1988. gada Lugāno Konvencija) 5. panta 2. punktā; 1989. gada Montevideo Konvencijas 8. panta a) punkts.

Konvenciju²⁵. Tas, vai kreditors dzīvo vienā vai otrā valstī, katrā atsevišķā gadījumā ir jānosaka kompetentajai iestādei; tomēr no tās tiek prasīts meklēt vienotu ideju, pamatojoties uz Protokola mērķiem, nevis piemērojot attiecīgās valsts tiesību aktu kritērijus.²⁶

42. Jāpiebilst, ka izvēlētais kritērijs ir *pastāvīgā* dzīvesvieta, kas nozīmē zināmu stabilitātes līmeni. Dzīvesvieta tikai ar pagaidu nozīmi nav pietiekama, lai noteiktu uzturēšanas saistībām piemērojamās tiesību aktus. Piemēram, ja uzturēšanas līdzekļu kreditors dažus mēnešus dzīvo valstī, kas nav viņa pastāvīgās dzīvesvietas valsts, lai iegūtu izglītību vai veiktu pagaidu darbu, šis fakts principā nemaina ne pastāvīgo dzīvesvietu, ne uzturēšanas saistībām piemērojamās tiesību aktus atbilstoši 3. pantam.

43. Gan “pastāvīgās dzīvesvietas” kritērijs, gan “dzīvesvietas” jēdziens ir lietots arī Konvencijā. Konvencijas 20. panta 1. punkta c) un d) apakšpunktā “pastāvīgās dzīvesvietas” kritērijs ir izmantots, lai noteiktu pamatojumu ārvalstu lēmumu atzīšanai²⁷, savukārt “dzīvesvietas” kritērijs ir izmantots Konvencijas 9. pantā, lai noteiktu iesniedzējas valsts centrālās iestādes jurisdikciju un ļautu piemērot Konvencijas nosacījumus attiecībā uz administratīvo sadarbību: 9. pantā noteikts, ka “saskaņā ar šo nodaļu pieteikumus iesniedz saņēmējas valsts centrālajai iestādei ar tās Līgumslēdzējas valsts centrālās iestādes starpniecību, kurā pieteikuma iesniedzējs dzīvo.” Saskaņā ar šiem noteikumiem pietiek tikai ar dzīvesvietu, pat ja tā nav pastāvīga; no otras puses, tikai ar gadījuma uzturēšanos valstī nepietiek. Šo risinājumu izvēlējas tāpēc, lai pēc iespējas atvieglotu prasību par uzturēšanas līdzekļu starptautisku piedziņu iesniegšanu²⁸.

c) *Pastāvīgās dzīvesvietas maiņa*

2. punkts – Ja kreditors maina pastāvīgo dzīvesvietu, no dzīvesvietas maiņas brīža piemēro jaunās pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktus.

44. Ja kreditors maina dzīvesvietu, no dzīvesvietas maiņas brīža piemēro jaunās pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktus. Šis risinājums, kas ir atbilstošs 1956. gada un 1973. gada Konvencijām par uzturēšanas saistībām (attiecīgi 1. panta 2. punkts un 4. panta 2. punkts), ir nepieciešams, ņemot vērā apsvērumus, uz kuriem balstīta saikne ar pastāvīgo dzīvesvietu: ja tiek mainīta pastāvīgā dzīvesvieta, ir loģiski uzturēšanas saistību esamību un apjomu noteikt saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā kreditors dzīvo. Šo tiesību aktu piemērošanu tāpat pamato apsvērumi par vienlīdzīgu attieksmi pret visiem kreditoriem, kuri dzīvo vienā un tajā pašā valstī.

45. Jāpiebilst, ka mobila strīda risinājums ne vienmēr saskan ar vēlmi veicināt atbilstību starp iestāžu jurisdikciju un piemērojamiem tiesību aktiem: ja iestādes jurisdikcija ir atkarīga no kreditora pastāvīgās dzīvesvietas, parasti šī dzīvesvieta tiek noteikta pieteikuma iesniegšanas brīdī neatkarīgi no vēlākām izmaiņām (*perpetuatio fori* princips). No otras puses, attiecībā uz piemērojamiem tiesību aktiem kreditora pastāvīgās dzīvesvietas maiņu

vajadzētu ņemt vērā lēmumā par uzturēšanas saistībām, pat ja tā notikusi tiesvedības laikā. Jo, tā kā lēmums nosaka nākotnes uzturēšanas līdzekļus, būtu neloģiski neņemt vērā tik būtisku apstākļu maiņu.

46. Tomēr pēdējais brīdis, kad šādas izmaiņas var pieteikt, ja tās notiek tiesvedības laikā, Protokolā nav noteikts. Tādējādi tas ir atkarīgs no katras Līgumslēdzējas valsts procesuālajiem noteikumiem.

47. Jāpiebilst, ka dzīvesvietas maiņu ņem vērā tikai tajā gadījumā un tikai no tā brīža, kad kreditors ir ieguvis jaunu pastāvīgu dzīvesvietu, proti, kad jaunajai dzīvesvietai ir tās pastāvīgajai nozīmei atbilstoša noturīguma pakāpe. Ja kreditors pārceļas uz citu valsti uz stingri noteiktu pagaidu laiku²⁹, tā nav pastāvīgās dzīvesvietas maiņa, ja vien jaunā dzīvesvieta kādā brīdī nekļūst par noturīgu (piemēram, ja kreditors, mācoties ārvalstīs, atrod tur darbu, kas ļauj viņam tur uzturēties ilgstoši).

48. Piemērojamo tiesību aktu maiņa notiek no brīža, kad mainās pastāvīgā dzīvesvieta, taču tikai attiecībā uz nākotni (*ex nunc*). Tādējādi kreditora prasībai attiecībā uz laikposmu pirms dzīvesvietas maiņas piemēro iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktus. Šis risinājums ir pamatots, ņemot vērā to, ka tiesības saņemt pabalstus par agrāku laikposmu kreditoram bija radušās jau iepriekš; tādējādi tās nevajadzētu izskatīt tālāk tādēļ, ka vēlāk ir mainījušies piemērojamie tiesību akti.

4. pants *Īpaši noteikumi par labu dažiem kreditoriem*

49. Šajā noteikumā ietverti galvenie izņēmumi attiecībā uz principiālu saikni ar kreditora pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktiem. Iemesls šādiem izņēmumiem ir vēlme noteikt nedaudz labvēlīgākus noteikumus atsevišķām uzturēšanas līdzekļu kreditoru grupām gadījumos, kad to pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošana ir pretēja viņu interesēm.

a) *4. panta darbības joma*

1. punkts – Šos noteikumus piemēro tad, ja uzturēšanas saistības ir:

50. Atbilstoši 4. panta mērķim labumu no tajā ietvertajiem noteikumiem gūst tikai dažas kreditoru grupas, kas ir definētas panta 1. punktā. Lai nerastos pārpratumi, jāuzsver, ka šā punkta mērķis nav noteikt prasības uzturēšanas līdzekļu piešķiršanai (kas ir noteikto valsts tiesību aktu jautājums), bet tikai noteikt kreditoru grupas, kuriem, lai noteiktu viņu prasībām piemērojamās tiesību aktus, ir dotas priekšrocības – tos izslēdzot no 3. panta – izmantot saiknes kritērijus, kas definēti 4. pantā. Tiesību uz uzturēšanas līdzekļiem esamība ir atkarīga no tā tiesību akta (vai aktiem), kas noteikts šajā pantā. Kreditoru grupām, kas nav minētas 4. pantā, viņu uzturēšanas prasībām piemērojamie tiesību akti ir noteikti 3. pantā vai citos Protokola noteikumos.

51. Jāpiebilst, ka 4. pants neizslēdz tajā minētās atsevišķu kreditoru grupas no citu Protokola noteikumu piemērošanas. 3. pants ir piemērojams saskaņā ar 4. pantā

²⁵ Sal. ar Borasas-Degelingas ziņojumu, 61. un 62. punktu.

²⁶ 20. pants, sal. ar 202. punktu.

²⁷ Sal. ar Borasas-Degelingas ziņojumu, 444. punkts.

²⁸ Turpat, 228. punkts.

²⁹ Sal. 42. punktā minētos piemērus.

noteiktajiem izņēmumiem, 6. pants atsevišķos gadījumos ļauj parādniekam apstrīdēt kreditora prasību un 7. un 8. pants reglamentē vienošanās, kuras attiecas uz piemērojamiem tiesību aktiem.

52. Atšķirībā no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām, saskaņā ar kuru “kaskādes” sistēmai, kas balstīta uz papildu saiknēm, ir vispārīga darbības joma (sal. ar 5.–6. pantu), Protokolā tā ir noteikta tikai par labu kreditoru grupām, kas minētas 4. panta 1. punktā (sk. 53. punktu un turpmākos). Šo atšķirību 1973. gada Konvencijas Līgumslēdzējās valstīs var uztvert kā soli atpakaļ attiecībā pret uzturēšanas līdzekļu kreditoru pašreizējo aizsardzības līmeni. Tomēr šāds uzskats nav pilnīgi pareizs: 1973. gada Konvencijā jau ir izslēgta saiknes faktoru kaskāde attiecībā uz šķirto laulāto uzturēšanu, ko visos gadījumos reglamentē laulības šķiršanai piemērotie tiesību akti (Konvencijas 8. pants). Tas pats attiecas uz laulāto atšķiršanu, laulības neesamību un laulības anulēšanu. Tādējādi, salīdzinot abus instrumentus, var secināt, ka tie atšķiras gan attieksmē pret laulātajiem, kuri paliek laulībā³⁰, gan atsevišķiem pieaugušajiem kreditoriem, par kuru uzturēšanas prasībām salīdzinošajās tiesībās nav vienota viedokļa (piem., personas, kas saistītas sānu līnijā vai ar svainību) un attiecībā uz kuriem Protokolā ir ieviesta īpaša parādnieka aizstāvība (sk. turpmāk 6. pantu). Ņemot vērā faktu, ka uz šīm kreditoru grupām attiecas mazāk labvēlīgi īpaši noteikumi, šķita neloģiski vai pat acīmredzami pretrunīgi uz šiem kreditoriem attiecināt saiknes faktoru kaskādes priekšrocības saskaņā ar 4. pantu.

53. 2007. gada WGAL darba projektā³¹ īpašie noteikumi, kas kļuva par 4. pantu, attiecās tikai uz personām, kuras jaunākas par 21 gadu. Īpašās komisijas 2007. gada maija sanāksmē šo grupu sadalīja divās atsevišķās grupās. Tādējādi 4. pants attiecas, no vienas puses, uz vecāku uzturēšanas saistībām pret bērniem (4. panta 1. punkta a) apakšpunkts) un, no otras puses, uz personu, kas nav vecāki, uzturēšanas saistībām pret jebkuru personu, kas nav sasniegusi 21 gada vecumu (4. panta 1. punkta b) apakšpunkts). Pirmajā gadījumā noteicošais faktors ir vecāku un bērna attiecības; turpretī otrajā gadījumā labvēlīga attieksme ir atkarīga no kreditora vecuma. Turklāt 2007. gada maija Īpašās komisijas sanāksmē šā panta piemērošanu paplašināja, iekļaujot bērnu uzturēšanas saistības pret vecākiem. Šie risinājumi ir Protokola galīgā teksta pamatā.

Apakšpunkts a) – vecākiem pret saviem bērniem;

54. Saskaņā ar 4. panta 1. punkta a) apakšpunktu 4. pants ir piemērojams vecāku uzturēšanas saistībām pret bērniem neatkarīgi no vecuma. Vecāku un bērna attiecību esamība ir uzskatāma par pietiekamu pamatojumu labvēlīgai attieksmei, nosakot piemērojamos tiesību aktus. Tas nenozīmē, ka bērnam ir tiesības saņemt uzturēšanas līdzekļus neatkarīgi no vecuma, jo šis jautājums ir atkarīgs no izvēlēta tiesību akta (vai aktu) materiālo tiesību normām, bet gan vienīgi to, ka bērns var izmantot papildu saiknes kaskādes priekšrocības un mainīt saikni, kā tas noteikts 4. panta 2.–4. punktā.

Apakšpunkts b) – personām, kas nav vecāki, pret personām, kas vēl nav sasniegušas 21 gadu vecumu, izņemot gadījumus, kad saistības izriet no 5. pantā minētajām attiecībām; un

55. Saskaņā ar 4. panta 1. punkta b) apakšpunktu 4. pants ir piemērojams attiecībā uz personām, kuras jaunākas par 21 gadu. Tas nozīmē uzturēšanas saistības, kas balstītas uz ģimenes attiecībām, uz kurām Protokols attiecas (sal. ar 1. panta 1. punktu), izņemot vecāku un bērna attiecības (kas jau noteiktas 4. panta 1. punkta a) apakšpunktā), un laulību: 4. panta 1. punkta b) apakšpunktā skaidri noteikts, ka to nepiemēro tādām uzturēšanas saistībām, kuras izriet no 5. pantā minētajām attiecībām, proti, laulāto, šķirto laulāto vai personu, kuru laulība anulēta, uzturēšanas saistībām. Ja nav iespējams izvēlēties piemērojamos tiesību aktus, laulāto un šķirto laulāto saistības reglamentē 3. un 5. panta noteikumi; tām nepiemēro *favor creditoris*, kas ir pamatā 4. pantam.

56. Tādējādi b) apakšpunktā minēto situāciju pamatā ir uzturēšanas prasības, kas balstītas uz tiešu vai sānu līnijas radniecību (piem., mazbērns, māsa vai brālis, māsa/dēls, brāļadēls, māsa/meita vai brāļameita prasība) vai svainību (piem., bērns attiecībā uz savu vecāku dzīvesbiedru). Jāpiebilst, ka uz šīm saistībām attiecas arī 6. pants, un tādējādi parādnieks, ja šādas saistības tiek konstatētas, var izmantot šajā pantā paredzēto aizstāvību. Risinājums, ko šajā ziņā piedāvā Protokols, nav pārāk konsekvents, jo viena un tā pati attiecību forma ir privilēģētā stāvoklī saskaņā ar 4. pantu un neizdevīgā stāvoklī saskaņā ar 6. pantu (sk. turpmāk 100. punktu). Acīmredzams, tas ir kompromisa risinājums.

57. Pēc ilgas svārstīšanās attiecībā uz 18 vai 21 gada vecuma ierobežojuma noteikšanu diplomātiskās sesijas laikā beigās tika izvēlēts pēdējais minētais. Principiāls arguments par labu šim risinājumam ir atbilstība salīdzinošajās tiesībās vērojamai tendencei, kas ir labvēlīga attiecībā uz jaunu cilvēku uzturēšanu, kuri iegūst augstāko izglītību, jo īpaši universitātēs. Šī tendence ir ņemta vērā dažos starptautiskos instrumentos; 1989. gada Montevideo Konvencijā noteikts, ka priekšrocības, kas izriet no šā instrumenta, ir piemērojamas par labu personām, kam pēc 18 gadu sasniegšanas saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem ir tiesības uz uzturlīdzekļiem. Jebkurā gadījumā jāuzsver, ka iespēja iegūt uzturēšanas līdzekļus ir atkarīga no attiecīgā tiesību akta (vai aktiem); Protokolā ir tikai reglamentētas kolīziju normas un nav uzlikts pienākums valstīm veikt labojumus savos tiesību aktos.

Apakšpunkts c) – bērniem pret saviem vecākiem.

58. Saskaņā ar 4. panta 1. punkta c) apakšpunktu 4. pants ir piemērojams bērnu uzturēšanas saistībām pret vecākiem. Paplašināt šī īpašā noteikuma darbības jomu ierosināja lielākā daļa delegāciju 2007. gada maija Īpašās komisijas sanāksmē, pamatojoties uz to, ka vecāki – tāpat kā viņu bērni – attiecībā uz kolīziju normām ir pelnījuši labvēlīgu attieksmi. Vēlāk šo risinājumu apstiprināja diplomātiskās sesijas laikā. Gluži tāpat kā b) apakšpunktā arī uz c) apakšpunktā norādītajām attiecību formām attiecas

³⁰ Kas ir iekļauti Protokola 5. panta darbības jomā, turpretī no 1973. gada Konvencijas tos izslēdz tās 8. pants.

³¹ Sākotnējais dokuments Nr. 24, 7. zemsvītras piezīme, D pants.

6. panta noteikumi, ļaujot parādniekiem izmantot šajā pantā paredzēto aizstāvību (*ibid.*).

b) *Papildu saikne ar tiesas valsts tiesību aktiem*

2. punkts – Ja kreditors, pamatojoties uz 3. pantā minētajiem tiesību aktiem, nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus no parādnieka, piemēro tiesas atrašanās valsts tiesību aktus.

59. Pirmā priekšrocība, kas attiecas uz 4. panta 1. punktā noteiktajām kreditoru grupām, ir noteikumi par papildu saikni ar tiesas valsts tiesību aktiem, ja kreditors nespēj iegūt uzturēšanas līdzekļus savas pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktu dēļ. Šā risinājuma pamatā ir *favor creditoris*, un tas iecerēts, lai nodrošinātu, ka kreditoram ir iespēja iegūt uzturēšanas līdzekļus, ja tie paredzēti kompetentās iestādes tiesību aktos.

60. Šis ir tradicionāls risinājums. Pašlaik tas izmantots 1956. gada un 1973. gada Konvencijās par uzturēšanas saistībām (attieciņi 3. un 6. pants). Tomēr pēdējā no tām tas paredzēts tikai kā pēdējā iespēja pēc tam, kad kā papildu līdzeklis piemēroti pušu kopējās pilsonības valsts tiesību akti (5. pants). Šo divu papildu saiknes kritēriju apmaiņšana vietām (drīzāk tiesas valsts tiesību akti, nevis pušu kopējās pilsonības valsts tiesību akti, sal. ar 4. panta 4. punktu) Protokolā ir pamatota vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, tas praksē mazina saiknes pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktiem svarīgumu, kuras būtiskums uzturēšanas lietās ir strīdīgs (sk. turpmāk 74. punktu). Otrkārt, tas atvieglo kompetentās iestādes darbu, kura kā papildu līdzekli var piemērot savas valsts tiesību aktus, pat neiegūstot informāciju par pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktu būtību. Rezultātā šis risinājums ir izdevīgs arī kreditoram, jo tas ļauj lēmumu pieņemt ātrāk un lētāk.

61. Saskaņā ar 1956. gada un 1973. gada Konvencijām par uzturēšanas saistībām papildu saikne ir paredzēta tikai tad, ja kreditors “nespēj iegūt uzturēšanas līdzekļus” saskaņā ar kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem, kas principiāli piemērojami. Šā formulējuma precīza nozīme bija strīdīgs jautājums Īpašās komisijas 2007. gada maija sanāksmes laikā. Kreditors nepārprotami var izmantot tiesas valsts tiesību aktu papildu piemērošanas priekšrocības ne tikai tad, ja viņa pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti neparedz no atbilstošajām ģimenes attiecībām izrietošas uzturēšanas saistības (piem., tie neparedz bērnu saistības pret vecākiem), bet arī tad, ja, atzīstot šādas saistības principā, uz tām attiecas nosacījumi, kas attiecīgajā gadījumā nav apmierinoši (piem., tie nosaka, ka vecāku saistības pret bērniem beidzas, tiem sasniedzot 18 gadu vecumu, ja attiecīgajā gadījumā kreditors šo vecumu ir sasniedzis)³². Paliek diskutējams jautājums par to, vai tiesas valsts tiesību aktu papildu piemērošana būtu jāveic arī tad, ja uzturēšana saskaņā ar pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem nav paredzēta ekonomisku iemeslu dēļ, proti, pamatojoties uz kritērijiem, kas noteikti tiesību

aktos, kuri paredz kreditora vajadzības un/vai parādnieka resursus (piem., ja saskaņā ar pastāvīgās dzīvesvietas tiesībām kreditors neprasa uzturēšanas līdzekļus vai parādnieks nespēj tos viņam nodrošināt). Stingri teorētiski šo situāciju ir grūti atšķirt no tām, kas minētas iepriekš, jo arī šis ir gadījums, kad uzturēšanas līdzekļu piešķiršana ir atteikta, pamatojoties uz to, ka principiāli piemērojamos tiesību aktos nav noteikta šāda prasība. Tomēr saskaņā ar lielākās daļas delegāciju viedokli *favor creditoris* (un papildu saikne, kas ir tā izpausme parastajā veidā) nebūtu piemērojams pēdējam gadījumam.

62. Jebkurā gadījumā papildu saiknes izmantošana ir izslēgta, ja kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti paredz uzturēšanas saistības mazākā apjomā nekā tiesas valsts tiesību akti. Šajā gadījumā piemērojami 3. pantā noteiktie tiesību akti pat tad, ja praksē tie kreditoram ir mazāk izdevīgi nekā kompetentās iestādes valsts tiesību akti.

63. Gadījumos, kad piemēro papildu saikni ar tiesas valsts tiesību aktiem, tā, protams, ir izmantojama tikai tad, ja tiesvedība par uzturēšanu notiek citā, nevis kreditora pastāvīgās dzīvesvietas valstī, jo citādi kreditora pastāvīgās dzīvesvietas un tiesas valsts tiesību akti ir vieni un tie paši. Turklāt 4. panta 2. punkta darbības jomu vēl vairāk sašaurina Protokola 4. panta 3. punkta noteikumi. Saskaņā ar tiem tiesas valsts tiesību akti ir principiāli piemērojami jebkurā gadījumā, ja tiesvedību uzsāk kreditors parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī (sk. turpmāk 64. punktu un turpmākos). Rezultātā 4. panta 2. punktā noteikto tiesas valsts tiesību aktu papildu piemērošanu var apsvērt tikai tad, ja tiesvedību uzsāk parādnieks (piem., gadījumā, kad parādnieks ierosina tiesvedību savas pastāvīgās dzīvesvietas kompetentajā iestādē – ar nosacījumu, ka kompetentā tiesa var lietu izskatīt;³³ šajā gadījumā kreditors savai aizstāvībai var izmantot tiesas valsts tiesību aktus) vai ja kompetentā iestāde ir valstī, kurā neviena no pusēm nedzīvo (piemēram, ja uzturēšanas prasība tiesā, kurai ir jurisdikcija noteikt paternitāti vai šķirt laulību, ir ierosināta papildus).

c) *Saiknes faktoru maiņa, ja kreditors uzsāk tiesvedību parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī*

3. punkts – Neskarot 3. pantu, ja kreditors ir iesniedzis prasību tās valsts kompetentajā iestādē, kurā ir parādnieka pastāvīgā dzīvesvieta, piemēro tiesas atrašanās valsts tiesību aktus. Tomēr, ja kreditors, pamatojoties uz šiem tiesību aktiem, nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus no parādnieka, piemēro tās valsts tiesību aktus, kurā ir kreditora pastāvīgā dzīvesvieta.

64. Protokola 4. panta 3. punktā paredzēts, ka tiesas valsts tiesību akti ir principiāli jāpiemēro, ja kreditors vēršas parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valsts kompetentajā iestādē. Tomēr šādā gadījumā, ja uzturēšanas līdzekļu kreditors nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus saskaņā ar tiesas valsts tiesību aktiem, papildus atkal jāpiemēro

³² Fervilhena ziņojums (minēts iepriekš 14. zemspējas piezīmē), 145. punkts.

³³ Konvencijas dalībvalstīs nav parasts gadījums, kad parādnieks sāk prāvu par atbrīvošanu no uzturēšanas saistībām pēc tam, kad Līgumslēdzējā valstī, kas ir kreditora pastāvīgā dzīvesvieta,

pieņemts iepriekšējs lēmums. Saskaņā ar Konvencijas 18. panta 1. punktu un ar dažiem izņēmumiem, “ja lēmums ir pieņemts Līgumslēdzējā valstī, kurā kreditoram ir pastāvīgā dzīvesvieta, tad parādnieks nevar ierosināt tiesvedību, lai grozītu pieņemto lēmumu vai pieņemtu jaunu lēmumu, nevienā citā Līgumslēdzējā valstī, kamēr kreditora pastāvīgā dzīvesvieta ir tajā valstī, kurā lēmums ir pieņemts”.

kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti. Tā ir galvenā saiknes faktoru maiņa, kas noteikta 3. pantā un 4. panta 2. punktā (drīzāk tiesas valsts tiesību akti, nevis kreditora pastāvīgās dzīves vietas tiesību akti). Šis noteikums ir kompromisa rezultāts starp tiem, kas atbalsta nediferencētu kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošanu, un tiem, kas atbalsta tiesas valsts tiesību aktu piemērošanu.

i) *Principiāla saikne ar tiesas valsts tiesību aktiem*

65. Tiesas valsts tiesību aktu piemērošana ir atkarīga no diviem nosacījumiem: pirmkārt, kompetentajai iestādei ir jāatrodas parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī, un, otrkārt, tiesvedība ir jāuzsāk kreditoram.

66. Pirmais nosacījums ir tas, kas pamato tiesas valsts tiesību aktu, nevis kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošanu. Jāpiebilst, ka gadījumā, ja tiesvedība par uzturēšanu ir uzsākta parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī, saiknes faktors ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu daļēji zaudē vērtību. Šādā gadījumā minētā kritērija izpildes rezultātā nenotiek *lex fori* piemērošana, un kompetentajai iestādei ir jānosaka ārvalstu tiesību aktu būtība – darbība, kas var būt laikietilpīga un dārga. Turklāt šie ārvalstu tiesību akti ir jāpiemēro pat tad, ja attiecīgajā gadījumā kreditoram tie ir *mazāk izdevīgi* nekā tiesas valsts tiesību akti (vienīgais izņēmums, kas noteikts 4. panta 2. punktā, ir situācija, kad kreditoram *nav tiesību uz uzturēšanas līdzekļiem* saskaņā ar viņa pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem, sk. iepriekš 62. punktu). Šajā gadījumā kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošana nevis sekmē kreditora aizsardzību, uz kuru tā balstīta, bet gan panāk pretēju rezultātu. Tādējādi šķīta, ka būtu piemēroti šo saikni nomainīt uz tiesas valsts tiesību aktu piemērošanu, kas šajā gadījumā ir arī parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti (jāpiebilst, ka citi starptautiski instrumenti dažos gadījumos pieļauj parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošanu; jo īpaši tas attiecas uz 1989. gada Montevideo Konvenciju, kuras 6. pants pieļauj šo tiesību aktu piemērošanu kā alternatīvu kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem, ja tie ir izdevīgāki uzturēšanas līdzekļu kreditoram).

67. Otrais nosacījums, lai piemērotu tiesas valsts tiesību aktus, ir tāds, ka tiesvedība ir jāuzsāk kreditoram; ar to iecerēts kreditora interesēs ierobežot novirzīšanos no principa par saikni ar viņa pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem. Šķīta, ka šāda novirzīšanās var būt pamatota, ja kreditors pats izlemj uzsākt tiesvedību savas pastāvīgās dzīvesvietas valstī, turpretī tas šķiet lieki, ja tiesvedība šajā valstī ir sāktā pēc parādnieka iniciatīvas (piem., lai grozītu lēmumu par uzturēšanas saistībām). Kreditoram bieži ir iespēja ierosināt tiesvedību valstī, kurā viņš dzīvo, vai arī valstī, kurā dzīvo parādnieks (jo īpaši tas attiecas uz gadījumiem Eiropas tiesiskās telpas robežās, pamatojoties uz 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 2. pantu un 5. panta 2. punktu un 1988. gada Lugāno Konvenciju; līdzīgu iespēju sniedz 1988. gada Montevideo Konvencijas 8. pants, sk. iepriekš 39. punktu). Ja viņš izvēlas otro risinājumu, viņš nevar sūdzēties par parādnieka valsts vietējo tiesību aktu piemērošanu. Paturot to prātā, šāds risinājums ir zināms kompromiss starp tiem,

kas atbalsta automātisku tiesas valsts tiesību aktu piemērošanu, un tiem, kas dotu priekšroku tiesību aktu izvēli pakļaut kreditora izvēles tiesībām³⁴. Turklāt jāpiebilst, ka gadījumā, ja tiesvedību uzsāk kreditors, parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valsts iestāžu jurisdikcija ir ļoti nopietni pamatota (jo tā ir balstīta uz principu *actor sequitur forum rei*), sniedzot pārliecinošu pamatojumu tiesas valsts tiesību aktu piemērošanai. No otras puses, ja tiesvedību uzsāk parādnieks savā dzīvesvietas valstī, šīs valsts kompetentās iestādes (ja tāda pastāv saskaņā ar tiesas valsts tiesību aktiem) jurisdikcija var būt balstīta uz tādu jurisdikcijas kritēriju, kas ir daudz mazāk svarīgs (piemēram, vienas puses pilsonība) vai pat pilnīgi pārmērīgs (*forum actoris*). Tas ir vēl viens iemesls, lai šādos gadījumos izslēgtu tiesas valsts tiesību aktu piemērošanu.

68. Tiesas valsts tiesību aktu piemērošana būtībā attiecas tikai uz kreditoru grupām, kas norādītas 4. panta 1. punktā (bērni, kreditori, kas jaunāki par 21 gadu, un vecāki). Šis ierobežojošais risinājums, kas atšķiras no WGAL 2006. gada darba projektā³⁵ ierosinātā risinājuma, galvenokārt ir turpmāk minētā iemesla dēļ. Šķīta, ka tiesas valsts tiesību aktu piemērošana ar tiem nosacījumiem, kādus attiecīgie noteikumi ietver, sniedz kreditoram būtiskas priekšrocības: izvēloties tās valsts kompetentās iestādes, kurā dzīvo kreditors vai kurā dzīvo parādnieks, kreditoram netieši ir piešķirtas tiesības izvēlēties viņa prasībai piemērojamos tiesību aktus (izvēlēties labvēlīgāko tiesu). Saskaņā ar diplomātiskās sesijas delegātu viedokli šādas privilēģijas ir pamatotas tikai tām grupām, kas norādītas 4. pantā.

69. Attiecībā uz uzturēšanas saistībām pret bērniem tiesas valsts tiesību aktu piemērošana ir balstīta arī uz turpmāk minētajiem apsvērumiem. Pienākums noteikt šīs saistības aizvien vairāk valstīs ir uzlikts administratīvām iestādēm. Šīm iestādēm var nebūt speciālu zināšanu vai līdzekļu, lai noteiktu un piemērotu ārvalstu tiesību aktus. Tādējādi tiesas valsts tiesību aktu piemērošana administratīvām sistēmām, kas veic uzturēšanas līdzekļu piedziņu, būtu piemērotāka. Protams, tas ir daudz mazāk svarīgi attiecībā uz pieaugušu kreditoru uzturēšanas prasībām, kuras parasti izskata tiesas varas iestādes (vismaz, ja tās nav saistītas ar kreditoru bērnu uzturēšanas prasībām).

ii) *Papildu saikne ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu*

70. Tā kā tiesas valsts tiesību aktu piemērošana principiāli ir balstīta uz *favor creditoris*, to nevar piemērot situācijās, kurās kreditoram tiek liegti jebkādi uzturēšanas līdzekļi. Tāpēc 4. panta 3. punkts tādā pašā veidā, kā 4. panta 2. punkts, tikai apgrieztā kārtībā, *in fine* nosaka papildu saikni ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu, ja viņš nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus saskaņā ar kompetentās iestādes tiesību aktiem. Tādējādi 4. panta 3. punkts tikai maina vietām vispārīgos principos noteiktās saiknes. Frāzes “nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus” nozīme, protams, ir tāda pati kā 4. panta 2. punktā (sk. iepriekš 61. un 62. punktu).

³⁴ Sal. ar WGAL 2006. gada jūnija ziņojumu, sākotnējais dokuments Nr. 22 (6. zemsviras piezīme), 24. un 25. punkts.

³⁵ Turpat, 20. punkts un turpmākie.

d) *Papildu saikne ar pušu kopējo pilsonību*

4. punkts – Ja kreditors, pamatojoties uz 3. pantā un šā panta 2. un 3. punktā minētajiem tiesību aktiem, nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus no parādnieka, piemēro viņu kopējās pilsonības, ja tāda ir konstatēta, valsts tiesību aktus.

71. Ja kreditors nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus vai nu saskaņā ar viņa pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktiem, vai arī saskaņā ar tiesas valsts tiesību aktiem (piemērojams šajā secībā vai saskaņā ar 4. panta 3. punktu apgrieztā secībā), kā pēdējā iespēja ir pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktu piemērošana. Šī otrā papildu saikne pilnveido uzturēšanas līdzekļu kreditora aizsardzību gadījumos, kad tiesību aktos, uz kuriem norāda pirmie divi kritēriji, nav paredzētas nekādas uzturēšanas saistības. Frāzes “nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus” nozīme, protams, ir tāda pati kā 4. panta 2. punktā (turpat).

72. Saikne ar pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktiem ir noteikta arī 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām (5. pants), taču šajā instrumentā tai ir pārsvars pār tiesas valsts tiesību aktiem. Iemesli šo divu kritēriju apmaiņai vietām jau ir minēti (sk. iepriekš 60. punktu).

73. Atšķirībā no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām papildu saikne ar pušu pilsonību (kā arī tiesas valsts tiesību aktiem) attiecas tikai uz tām kreditoru grupām, kas minētas 4. panta 1. punktā. Iemesli šai kaskādes veida saiknes darbības jomas ierobežošanai jau ir izskaidroti (sk. iepriekš 52. punktu).

74. Saiknes ar pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktiem izmantošana ir daudz kritizēta, un galvenā kritika ir tāda, ka šis kritērijs ir diskriminējošs, jo tā priekšrocības izmanto tikai tie kreditori, kam ar parādnieku ir kopēja pilsonība³⁶. Cita kritika attiecas uz šīs saiknes apšaubāmību, ja kopējā pilsonība attiecas uz valsti ar vairākām pārvaldes vienībām³⁷. Neņemot vērā šo kritiku, vairākas delegācijas cīnījās par šīs papildu saiknes saglabāšanu Protokolā, rezultātā gūstot nepieciešamo atbalstu. Jāuzsver, ka tās ierobežošana tikai uz tām kreditoru grupām, kas minētas 4. panta 1. punktā (turpretī saskaņā ar 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām šai saiknei ir vispārīga darbības joma), un tās “pazemināšana” par *otro* papildu saikni (turpretī 1973. gada Konvencijas sistēmā tā ir *pirmā* papildu saikne pēc pastāvīgās dzīvesvietas un pirms *lex fori*), lielā mērā mazina gan tās praktisko ietekmi, gan trūkumus.

75. Attiecībā uz nepilngadīgu bērnu šā trešā saiknes kritērija izmantošanai vajadzētu būt ļoti retai, jo šādā gadījumā vairumā valstu tiesību aktos atzītas tiesības uz uzturēšanas līdzekļiem. No otras puses, kopējai pilsonībai var būt lielāka nozīme citos gadījumos, kas minēti 4. panta 1. punktā, jo īpaši attiecībā uz pieaugušu bērnu uzturēšanas prasībām pret saviem vecākiem, personu, kas jaunākas par 21 gadu, prasībām pret citiem ģimenes locekļiem un vecāku prasībām pret saviem bērniem.

76. Protokolā nav paredzēti vairāku pilsonību gadījumi – kreditoram un parādniekam vai abiem diviem var būt divu vai vairāku valstu pilsonība. Valstu starptautiskajās privāttiesībās parasti lietojamās metodes šādu gadījumu risināšanai nav piemērotas, lai tās izmantotu atbilstoši Protokolam. Prioritāte, ko dažas valstis piešķir tiesas atrašanās valsts pilsonībai, sekmē rezultātu, kas reti ir vienāds. Tuvākās vai biežāk lietotās pilsonības noteikšana ir visnotaļ neskaidra, un arī tā var sekmēt dažādus rezultātus starp Līgumslēdzējām valstīm. *Favor creditoris*, kas ir 4. panta 4. punkta pamatā, drīzāk varētu sekmēt pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktu izmantošanu visos gadījumos, kad tāda pastāv, pat ja šī pilsonība vienai vai otrai pusei nav tuvākā vai faktiskā. Šos pašus apsvērumus varētu piemērot, ja pusēm ir vairākas vienādas pilsonības, un tādējādi kreditora prasību pieņemt, pamatojoties uz vienas vai otras pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktiem.

5. pants *Īpaši noteikumi par laulātajiem un bijušajiem laulātajiem*

Uzturēšanas saistības prasībās starp laulātajiem, bijušajiem laulātajiem vai tādas laulības pusēm, kura ir pasludināta par spēkā neesošu, 3. pantu nepiemēro, ja viena no pusēm iebilst un ja citas valsts tiesību akti, jo īpaši pušu pēdējās kopējās pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību akti, ir ciešāk saistīti ar viņu laulību. Šādā gadījumā piemēro šīs citas valsts tiesību aktus.

77. Šajā pantā paredzēti īpaši noteikumi saiknes faktoram attiecībā uz uzturēšanas saistībām starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem. Attiecībā uz šādām saistībām ir jāatsakās no principiālas saiknes ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu, ja viena no pusēm to prasa, par labu citas valsts tiesību aktu piemērošanai, jo īpaši tās valsts, kas ir laulāto pēdējā kopējā pastāvīgā dzīvesvieta, ja šiem tiesību aktiem ir ciešāka saikne ar laulību.

a) *Pamatojums īpašajiem noteikumiem*

78. Īpaši noteikumi šai uzturēšanas saistību grupai ir balstīti uz vērojumu, ka kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošana ne vienmēr ir piemērota laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem. Jāņem vērā, ka dažās valstu sistēmās uzturēšanas līdzekļus laulātajam piešķir tikai ar stingriem ierobežojumiem un izņēmuma gadījumos (Eiropā šī ierobežojošā pieeja ir raksturīga Skandināvijas valstu tiesībām). Ņemot to vērā, tādu noteikumu nekritiska piemērošana, kuru pamatā ir *favor creditoris*, dažās valstīs tiek uztverta kā pārmērība. Proti, iespēja vienam no laulātajiem ietekmēt uzturēšanas saistību esamību un būtību, vienpusēji mainot dzīvesvietu, var sekmēt rezultātu, kas ir netaisnīgs un pretējs parādnieka tiesiskajai pašlūgībai. Piemēram, izskatīsim gadījumu, kurā laulātie ir valsts A pilsoņi, kuras tiesību akti neparedz uzturēšanu pēc šķiršanās. Visu laulības dzīvi pavadot šajā valstī, laulātie izšķiras, un viens no viņiem pārceļas uz valsti B, kur tiesību akti pret šķirtajiem laulātajiem ir labvēlīgāki, un tad pieprasa uzturēšanas līdzekļus, pamatojoties uz savas jaunās pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem. Saskaņā ar

³⁶ Sk. Fervilhena ziņojumu (minēts iepriekš 14. zemsvītras piezīmē), 144. punkts.

³⁷ Risinājums, kas šajā gadījumā izmantots Protokolā, ir visciešākās saiknes jēdziena izmantošana, sal. ar 16. panta 1. punkta d) un e) apakšpunktu; turpmāk 193. punkts.

3. pantā noteikto vispārīgo saiknes noteikumu šī prasība būtu jāatzīst. Tomēr šajos apstākļos valsts B tiesību aktu piemērošana – valsts, kurā laulātie nekad nav dzīvojuši savas laulības laikā, – šķiet netaisnīga attiecībā pret otru laulāto un pretēja tiesiskajai paļāvībai, kura laulātajiem varēja būt viņu laulības laikā.

79. Trūkumi, kas piemīt saiknei ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu attiecībā uz uzturēšanas saistībām starp šķirtajiem laulātajiem, jau tika pamanīti, gatavojot 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām. Tā šādai situācijai paredz īpašus noteikumus, saskaņā ar kuriem uzturēšanas saistības starp šķirtajiem laulātajiem reglamentē laulības šķiršanai piemērotie tiesību akti (8. pants). Tas pats *mutatis mutandis* attiecas uz laulāto atšķiršanu un neesošām vai anulētām laulībām (8. panta 2. punkts). Šis risinājums ir piemērojams ne tikai tad, ja uzturēšanas prasība iesniegta laulības šķiršanas tiesvedības gaitā (vai laulības šķiršanas laikā), bet arī tiesvedībai, kas uzsākta vēlāk, lai pārskatītu vai papildinātu laulības šķiršanas spriedumu. Pamatojums šim *perpetuatio juris* ir nepieciešamība nodrošināt nepārtrauktību, novēršot kreditora laulātā dzīvesvietas maiņu, kas var izraisīt piemērojamo tiesību aktu maiņu.

80. Tomēr šim risinājumam ir daži trūkumi, kurus 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām Līgumslēdzējas valstis nopietni kritizē. Vispirms jāpiebilst, ka kolīziju normas attiecībā uz laulības šķiršanu nav harmonizētas starptautiskā līmenī; faktiski 8. pants nekādā veidā nestandartizē uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus. Šie tiesību akti joprojām ir atkarīgi no tās valsts starptautiskajām privāttiesībām, kurā notiek laulības šķiršanas tiesvedība, un šis risinājums noteikti veicina labvēlīgākas tiesas izvēli. Turklāt laikā nemainīga saiknes faktora izvēle var būt par iemeslu tam, ka tiek piemēroti tiesību akti, kas kļuvuši pilnīgi neatbilstoši šķirto laulāto situācijai un interesēm, ja uzturēšanas saistības starp laulātajiem jānosaka pēc laulības šķiršanas: tiesa faktiski nevarētu ņemt vērā kreditora vai parādnieka pašreizējās dzīvesvietas tiesību aktus. Laulības šķiršanas spriedums var arī neietvert noteikumus attiecībā uz uzturēšanas līdzekļiem; šajā gadījumā prasība pēc nepārtrauktības, kas ir 8. punkta pamatā, ir mazāk būtiska. Tas ir jo īpaši tad, ja laulātie ir šķīruši laulību valstī, kas šķirtajam laulātajam neparedz uzturēšanas līdzekļus. Šādā gadījumā laulības šķiršanas tiesību aktu piemērošana sekmē uzturēšanas līdzekļu atteikumu, kas nešķiet pamatoti situācijās, kad šie tiesību akti nav īpaši cieši saistīti ar attiecīgo jautājumu. Visbeidzot, laulības šķiršanas tiesību aktu piemērošana var radīt praktiskas grūtības, tāpēc ka lēmumā var būt sarežģīti noteikt tiesību aktus, pamatojoties uz kuriem tika šķirta laulība. Visi šie apsvērumi ir vienlīdz spēkā esoši, *mutatis mutandis*, attiecībā uz laulāto atšķiršanu vai laulības neesamību, vai laulības anulēšanu.

³⁸ Sal. ar iepriekš izklāstīto situāciju, 78. punkts.

³⁹ Darba dokuments Nr. 4.

⁴⁰ Sk. 1987. gada Šveices Federālā likuma par starptautiskajām privāttiesībām 15. pantu.

⁴¹ Sal. ar 1980. gada 19. jūnija Romas Konvencijas par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, 4. panta 5. punktu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulas

81. Meklējot līdzsvaru starp vēlmi aizsargāt kreditoru un vēlmi izmantot tās valsts tiesību aktus, ar kuru laulība ir būtiski saistīta, Īpašā komisija sākotnēji pievērsās iespējai izmantot saikni ar laulāto vai šķirto laulāto pēdējo kopējo pastāvīgo dzīvesvietu. Noteiktos apstākļos šis kritērijs, iespējams, ir daudz nozīmīgāka saikne nekā tikai uzturēšanas līdzekļu kreditora pastāvīgā dzīvesvieta, un tādējādi tas ir pamatotāks³⁸. Tomēr tas tā nav vienmēr. Ja pēdējā kopējā pastāvīgā dzīvesvieta atrodas valstī A, uz kuru laulātie pārcēlušies pēc tam, kad dažus gadus nodzīvojuši valstī B, un kreditors pēc laulības šķiršanas atgriežas valstī B, saikne ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu (kas šajā gadījumā ir arī bijušās kopējās pastāvīgās dzīvesvietas valsts) ir piemērotāka tam, ko puses varētu sagaidīt. Citos apstākļos kāda cita saikne var būt pat svarīgāka, kā, piemēram, pušu iepriekšējā kopējā pastāvīgā dzīvesvieta vai kopēja pilsonība.

82. Ņemot vērā katra atsevišķa gadījuma īpašas iezīmes un grūtības noteikt principus vispusīgam un stabilam saiknes noteikumam, diplomātiskās sesijas laikā tika pieņemts elastīgs risinājums. Saikne ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu, kas noteikta 3. pantā, principā ir piemērojama uzturēšanas saistībām starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem. Tomēr pēc vienas puses lūguma to var izslēgt, ja laulībai ir ciešā saikne ar citu valsti, jo īpaši, ja tā ir pēdējā kopējā pastāvīgā dzīvesvieta. Šis risinājums ir balstīts uz Eiropas Kopienas delegācijas priekšlikumu³⁹.

b) *To noteikumu darbība, kuri nosaka gadījumus, kad puses nav atbildīgas*

i) *Vienas puses izteikts lūgums*

83. Jaunā tiesību norma ir veidota kā noteikumi, kas nosaka gadījumus, kad puses nav atbildīgas, un tās pamatā ir ideja par ciešu saikni (visciešākajām saiknēm); tomēr šo noteikumu piemērošana ir atkarīga no vienas puses izteikta lūguma. Tas ir oriģināls risinājums, kas neatbilst to “tradicionālo” noteikumu struktūrai, kuri nosaka gadījumus, kad puses nav atbildīgas, un ir iekļauti dažos starptautisko privāttiesību dokumentos valsts līmenī⁴⁰ un starptautiskā vai reģionālā līmenī⁴¹, ieskaitot dažas Hāgas konvencijas⁴². Šādi noteikumi tiesai ļauj atkāpties no neelastīgām saiknēm, kad tas nepieciešams ciešas saiknes dēļ, taču parasti tie nav atkarīgi no vienas puses izteikta lūguma. Protokolā ietvertā risinājuma priekšrocība ir tāda, ka tas mazina nenoteiktību, kāda piemīt jebkuriem noteikumiem, kuri nosaka gadījumus, kad puses nenes atbildību, ierobežojot tuvāko saikņu meklēšanu tikai uz tiem gadījumiem, kad viena no pusēm to lūdz. Jāpiebilst, ka tad, kad šāds lūgums ir izteikts, iestādes uzdevumu parasti atvieglo prasītāja puses sniegtā informācija.

84. Protokolā nav noteikts, kad lūgums jāizskata, taču no jautājuma apspriešanas jāsecina, ka tas jādara attiecīgās tiesvedības laikā, ieskaitot alternatīvu strīdu risināšanu, piemēram, samierināšanu⁴³. Pēdējais brīdis šāda lūguma

(EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I), 4. panta 3. punktu.

⁴² Sal. ar 1996. gada 19. oktobra Hāgas Konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem 15. panta 2. punktu.

⁴³ Protokols Nr. 1, 25.–29. punkts, protokols Nr. 3, 21. punkts.

izteikšanai ir atkarīgs no katras Līgumslēdzējas valsts procesuālo tiesību normām, jo Šveices delegācijas ierosinājums ieviest šajā ziņā vienotu noteikumu⁴⁴ nesaņēma nepieciešamo atbalstu⁴⁵. Lai izvairītos no tā, ka šādu lūgumu izmanto parādnieks, lai novilcinātu izskatīšanu, vēlams, lai to nebūtu iespējams izteikt tad, kad tiesvedība ir jau tālākā stadijā. Tādējādi tā pirmreizēja izteikšana tiesvedības noslēgumā vai apelācijas tiesvedībā būtu jāizslēdz. Cits iespējamais risinājums ir prasīt tā izteikšanu ne vēlāk kā pirmoreiz aizstāvoties, taču ir iespējams izskatīt arī citas iespējas.

ii) Ciešākās saiknes

85. Vienas puses izteikti iebildumi automātiski nenozīmē atteikšanos no 3. pantā noteiktajiem kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem. Ņemot vērā kompetentās iestādes viedokli, nepieciešams arī, lai tiesību aktiem, kuru piemērošana tiek lūgta, būtu ciešāka saikne ar laulību. Ciešas saiknes princips tādējādi patiešām ir šā noteikuma pamats. Tas nozīmē, ka tiesa, saņemot šādu lūgumu, pārlicinās, vai laulībai ir ciešāka saikne ar citiem, nevis kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem. To darot, tai jāņem vērā laulības visas saiknes ar attiecīgajām valstīm, kā, piemēram, laulāto pastāvīgā dzīvesvieta un/vai domicils laulības laikā, viņu valstspiederība, laulības noslēgšanas vieta un laulāto atšķiršanas vai laulības šķiršanas vieta. Turklāt tiesai jāveic to izvērtējums, lai noteiktu, vai saiknes ir vairāk vai mazāk nozīmīgas nekā uzturēšanas līdzekļu kreditora pašreizējā pastāvīgā dzīvesvieta.

86. Starp šiem kritērijiem 5. pantā galvenā nozīme ir piešķirta laulāto pēdējai kopējai dzīvesvietai. Tas nav īsts pieņēmums, kā tas lietots citos instrumentos⁴⁶, bet tikai norāde⁴⁷, kas atspoguļo diplomātiskās sesijas delegātu viedokli, ka daudzos gadījumos pēdējās kopējās pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem ir ļoti būtiska saikne ar laulību. Jāpiebilst, ka frāze “kopēja pastāvīgā dzīvesvieta” nenozīmē, ka laulātajiem jādzīvo kopā, bet ka savas laulības laikā viņi vienā un tajā pašā laikā ir dzīvojuši vienā un tajā pašā valstī. No otras puses, kopējā pastāvīgā dzīvesvieta pirms laulības nav attiecināma uz 5. punktā paredzētajiem gadījumiem, kaut arī nevar liegt to ņemt vērā, tāpat kā jebkuru citu saikni, lai izvērtētu ciešāku saikņu esamību.

87. Laulāto pašreizējā kopējā pastāvīgā dzīvesvieta 5. pantā nav minēta tā vienkāršā iemesla dēļ, ka tā sakrīt ar kreditora pastāvīgo dzīvesvietu, un tādējādi tā nevar radīt izņēmumu 3. pantā minētajai saiknei. Tas nenozīmē, ka laulāto pašreizējai pastāvīgajai dzīvesvietai vienā un tajā pašā valstī nav nozīmes, piemērojot 5. pantu. Gluži pretēji, fakts, ka abas puses dzīvo vienā un tajā pašā valstī apgrūtina (kaut arī teorētiski tas ir iespējams) 3. panta atstāšanu bez ievērības, pamatojoties uz to, ka citas valsts (piem., valsts, kas agrāk ir bijusi kopējā pastāvīgā dzīvesvieta) tiesību aktiem ir ciešāka saikne ar laulību.

88. Lai gan pēdējās kopējās dzīvesvietas kritērijam atbilstoši 5. pantam ir galvenā nozīme, arī citi kritēriji var

būt būtiski, piemērojot šo pantu. Jo īpaši tas attiecas uz laulāto iepriekšējo kopējo pastāvīgo dzīvesvietu, kas atsevišķos gadījumos var izrādīties ļoti cieša saikne. Ja laulātie ilgu laiku ir dzīvojuši valstī A, tad ļoti īsu brīdi valstī B un vēlāk kreditors pārcēlies uz valsti C, tad šajā gadījumā nav ciešas saiknes ar valsti B, kas ir laulāto pēdējā kopējā pastāvīgā dzīvesvieta, taču tāda saikne pastāv ar valsti A, kas ir bijusī kopējā pastāvīgā dzīvesvieta.

89. Citus kritērijus, kā, piemēram, laulāto kopējo pilsonību vai laulības noslēgšanas vietu teorētiski var ņemt vērā, taču šķiet, ka tiem ir tikai sekundāra nozīme. Tie noteikti var palielināt nozīmību, kāda piešķirta laulāto (pašreizējās vai bijušās) kopējai dzīvesvietai (piemēram, šie kritēriji ir nozīmīgāki, ja sakrīt ar laulāto kopējo pilsonību). Katrs atsevišķi tie ir būtiski tikai izņēmuma gadījumos (piem., ja laulātajiem nekad nav bijusi pastāvīgā dzīvesvieta vienā un tajā pašā valstī vai viņi savas laulības laikā ļoti bieži pārcēlušies).

c) 5. panta darbības joma

90. Jāpiebilst, ka 5. panta darbības joma ir plaša, jo tas attiecas gan uz laulātajiem, gan uz šķirtajiem laulātajiem. Atšķirībā no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 8. panta šie Protokola noteikumi ir iecerēti, lai tos piemērotu ne tikai attiecībā uz saistībām starp šķirtajiem laulātajiem vai atšķiršanā esošajiem laulātajiem, vai laulātajiem, kuru laulība ir anulēta, bet arī uzturēšanas saistībām starp laulātajiem viņu laulības laikā. Īpašā komisija uzskatīja, ka saistībām laulības laikā un pēc laulības šķiršanas (vai laulāto atšķiršanas) ir vēlams viens kopējs saiknes noteikums, lai izvairītos no piemērojamo tiesību aktu maiņas laulības šķiršanas rezultātā (vai *a fortiori* laulāto atšķiršanas rezultātā). Turklāt šī izvēle ir pamatota tiktāl, ciktāl saiknes kritērijs, kas šajā noteikumā paredzēts informatīvi, t. i., pēdējā kopējā dzīvesvieta, ir pat svarīgāks par saistībām starp laulātajiem laulības laikā.

91. Tāpat kā 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 8. pants, arī 5. panta īpašie noteikumi attiecas uz pusēm, kuru laulība ir anulēta. Tie ir par neesošu atzītas laulības gadījumi, kurā viens no laulātajiem vai abi devušies labā ticībā, un kuros dažreiz tiek atzītas tiesības uz uzturēšanas līdzekļiem par labu vienai no pusēm. Kaut arī 5. pantā – atšķirībā no 1973. gada Konvencijas 8. panta – nav minēta laulība, kas ir anulēta, tas nav darīts tīšām, un tādējādi jāatzīst, ka šis noteikums attiecas arī uz šādu gadījumu.

92. Neraugoties uz dažu delegāciju ierosinājumiem⁴⁸, 5. pantā nav minēti laulībai līdzīgi institūti, kā, piemēram, dažas reģistrētās partnerattiecību formas, kurām attiecībā uz uzturēšanas saistībām ir laulībai pielīdzināmas sekas. Kaut arī instrumentā par šo jautājumu nekas nav sacīts, diplomātiskās sesijas laikā tika pieļauts, ka valstis, kas šādus institūtus savās tiesību sistēmās atzīst vai vēlas tos

⁴⁴ Darba dokuments Nr. 9.

⁴⁵ Protokols Nr. 4, 74. punkts un turpmākie.

⁴⁶ Sal. ar 1980. gada 19. jūnija Romas Konvencijas 4. panta 2. punktu.

⁴⁷ Sal. ar darba dokumentu Nr. 2.

⁴⁸ Sal. Darba dokumentus Nr. 8 un Nr. 15; protokolu Nr. 5, 84. punkts un turpmākie; protokolu Nr. 6, 56. punkts un turpmākie.

atzīt, var uz tiem attiecināt 5. panta noteikumus⁴⁹. Šis risinājums ļauj šo valstu iestādēm izvairīties no nevienlīdzīgas attieksmes pret institūtiem, kas saskaņā ar to tiesību aktiem ir līdzvērtīgi laulībai. It īpaši tas attiecas uz viendzimuma laulībām, ko dažas valstis atzīst.

93. Šis ir izvēles risinājums, jo tas nav saistošs valstīm, kuras šādas attiecības noraida. Mēs jau minējām risinājumus, ko šādas valstis var izmantot (sk. iepriekš 31. punktu). Tāpat jāuzsver, ka tad, ja Protokolā norādītajos tiesību aktos paredzētas uzturēšanas saistības par labu reģistrētam partnerim vai tā paša dzimuma partnerim, tiesa vai iestāde, kas atrodas valstī, kura neatzīst šādu attiecību spēkā esamību (ieskaitot uzturēšanas jautājumus), var atteikties piemērot ārvalstu tiesību aktus tādā mērā, cik tie neapšaubāmi ir pretrunā tiesas valsts sabiedriskajai kārtībai (sal. ar 13. pantu).

94. Visbeidzot jāuzsver, ka uzturēšanas saistības, kas izriet no 5. pantā minētajām attiecībām, ir skaidri izslēgtas no 4. panta darbības jomas (sal. ar 1. punkta b) apakšpunktu). No tā izriet, ka uz saistībām starp laulātajiem vai šķirtajiem laulātajiem neattiecas saiknes faktoru kaskādes vai saiknes kritēriju secības maiņas priekšrocības, kas balstītas uz šiem noteikumiem. Ja nav iespējams izvēlēties piemērojamos tiesību aktus (sal. 7. un 8. pantu), šīs saistības, pamatojoties uz 3. pantu, reglamentē vai nu kreditora pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību akti, vai arī 5. pantā noteiktie tiesību akti. Tiesas valsts un pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktus šādā gadījumā var ņemt vērā tikai tad, ja tie ir cieši saistīti ar laulību 5. panta nozīmē.

6. pants *Īpaši noteikumi par aizstāvību*

Ja uzturēšanas saistība neizriet no vecāku un bērnu attiecībām, kas paredz bērna uzturēšanu, un no attiecībām, kas minētas 5. pantā, parādnieks var apstrīdēt kreditora prasību, pamatojoties uz to, ka šāda saistība nav paredzēta nedz parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktos, nedz pušu kopējās pilsonības valsts tiesību aktos, ja tāda kopēja pilsonība ir konstatēta.

95. Attiecībā uz citām uzturēšanas saistībām, kas nav uzturēšanas saistības pret bērniem, kuras izriet no vecāku un bērna attiecībām, un uzturēšanas saistībām starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem (5. pants), 6. pantā paredzēts, ka parādnieks var apstrīdēt kreditora prasību, pamatojoties uz to, ka tādas saistības neparedz ne parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību akti, ne pušu kopējās pilsonības, ja tāda ir konstatēta, tiesību akti.

96. Šo aizstāvības noteikumu pamatā ir 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 7. pants, saskaņā ar kuru starp pusēm, kas saistītas sānu līnijā vai ar svainību, parādnieks var apstrīdēt uzturēšanas prasību, pamatojoties uz to, ka uzturēšanas saistības neparedz parādnieka un kreditora kopējās valsts tiesību akti vai, ja pusēm nav kopējas pilsonības, parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību akti.

a) 6. panta darbības joma

97. Atšķirībā no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 7. panta šie Protokola noteikumi ir piemērojami ne tikai attiecībās starp pusēm, kas saistītas sānu līnijā vai ar svainību, bet arī jebkurām citām uzturēšanas saistībām, izņemot uzturēšanas saistības pret bērniem, kas izriet no vecāku un bērna attiecībām, vai uzturēšanas saistībām starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem.

98. Šim paplašinājumam ir vairāki iemesli. Vispirms jāpiebilst, ka vēlme nodrošināt uzturēšanu, pamatojoties uz šajos noteikumos norādītajām ģimenes attiecībām, nebija starptautiski vienprātīga, jo dažu valstu interesēs bija ierobežot to ietekmi. 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām šī vēlme tika ņemta vērā, ieviešot dažas atrunas, kas ļauj ierobežot Konvencijas materiālo piemērošanas jomu (sal. tās 13. un 14. pantu). Lai izvairītos no atrunām Protokolā (sk. 27. pantu), labāk šķita jau agrīnā stadijā ņemt vērā dažu valstu nepatiku pret uzturēšanas saistībām, kas balstītas uz iepriekšminētajām ģimenes attiecībām, šādos gadījumos nosakot ierobežojošākus saiknes noteikumus.

99. Dažos gadījumos 6. pantu var izmantot, lai atteiktu uzturēšanu, kas balstīta uz 3. pantā noteiktajiem tiesību aktiem (kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti). Jo īpaši tas attiecas uz uzturēšanas saistībām pret pieaugušo, kas balstīta uz:

– izcelšanos taisnā līnijā, izņemot vecāku un bērna attiecības (piem., mazbērnu saistības pret vecvecākiem un otrādi);

– sānu līnijas attiecībām (piem., saistības pret brāli vai māsu);

– uz svainības attiecībām (piem., saistības pret laulātā bērniem).

Šādos gadījumos uzturēšanas saistībām saskaņā ar 3. pantu piemēro kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktus. Ja šajos tiesību aktos paredzētas uzturēšanas saistības, parādnieks tos var apstrīdēt saskaņā ar 6. pantu.

100. Citos gadījumos 6. pantā minēto aizstāvību var izmantot pret uzturēšanas prasību, kas balstīta uz kādu no 3. vai 4. pantā norādītajiem tiesību aktiem. Īpaši tas attiecas uz šādiem uzturēšanas saistību gadījumiem:

– bērna pret viņa vecākiem;

– jebkuras citas personas, izņemot vecākus un laulāto, pret personu, kas nav sasniegusi 21 gada vecumu (piem., tādas puses saistības, kas saistīta sānu līnijā vai ar svainību).

Tādējādi abos šajos gadījumos 4. un 6. panta īpašie noteikumi ir piemērojami vienlaicīgi, kā rezultātā uzturēšanas prasību, ko paredz viens no tiesību aktiem, uz kuru attiecas 4. panta kaskādes veida saiknes, var noraidīt, ja tā nav paredzēta tiesību aktos, kas precizēti 6. pantā. Šāda kaskādes veida sistēmas un aizsardzības vienlaicīga piemērošana ir ne tikai ļoti sarežģīta, bet arī neapmierinoša stingri loģiskā ziņā: šķiet, ka trūkst konsekvences, vēloties gan būt labvēlīgam pret kreditoru, izmantojot papildu saiknes, gan aizsargāt parādnieku ar kumulatīvām saiknēm. Protams, šis ir kompromisa risinājums. Tomēr

⁴⁹ Protokols Nr. 6, 59. punkts un turpmākie.

jāuzsver, ka šī sistēma nav pilnībā jauna, jo tā atbilst tai sistēmai, kas pašlaik tiek izmantota 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām, kaut arī tikai attiecībā uz personām, kas saistītas sānu līnijā vai ar svainību⁵⁰.

101. Protokola 6. pantā ietverto aizsardzību nevar izmantot, lai apstrīdētu uzturēšanas saistības starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem, jo noteikumu teksts šos gadījumus skaidri izslēdz. Kaut arī par uzturēšanas saistībām, kas izriet no laulības, salīdzinotajās tiesībās nav vienprātības, tomēr tās ir daudz plašāk atzītas nekā saistības, kas izriet no citām 6. pantā minētajām ģimenes attiecību formām. 5. panta risinājums, kas jau tā ir mazāk izdevīgs kreditoram nekā 3. un 4. pantā ietvertie risinājumi, nav sekojoši – atzīstot aizstāvību – jāpadara vēl stingrāks.

102. Uzturēšanas saistībām, kas izriet no laulībai līdzīgām ģimenes attiecībām, piemēram, dažiem partnerattiecību veidiem, ir īpašs stāvoklis. Valstis, kas atzīst šādus institūtus savos tiesību aktos vai kas jebkurā gadījumā vēlas tos atzīt, pret šādām attiecībām var izturēties tāpat kā pret laulību, un tā rezultātā uzturēšanas saistības reglamentē 5. pants un, nosakot gadījumus, kad puses nenes atbildību, 6. pants. Citādi ir valstīs, kas laulībai līdzīgus institūtus noraida; šajās valstīs parādnieks no šādām saistībām var izvairīties, izmantojot 6. panta aizsardzību. Kaut arī Protokola tekstā tas tieši nav pateikts, diplomātiskās sesijas laikā šāds “dubultstandarts” risinājums tika atbalstīts (sk. iepriekš 92. punktu un turpmākos).

b) 6. pantā noteiktais mehānisms

103. Protokola 6. panta noteikumi neietver saiknes noteikumu, bet vienkāršu aizsardzību, ko var izmantot, lai neatzītu uzturēšanu pat tad, ja tā ir paredzēta 3. vai 4. pantā noteiktajos piemērojamajos tiesību aktos.

104. Tāpēc 6. pantā noteiktais mehānisms ir šāds. Iestādei vispirms ir jānosaka uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti, pamatojoties uz 3. vai 4. pantu. Ja šajos noteikumos norādītajos kreditora pastāvīgās dzīvesvietas vai tiesas valsts tiesību aktos ir paredzētas uzturēšanas saistības, parādnieks var apstrīdēt kreditora prasību, balstoties uz to, ka šādas saistības nepastāv viņa pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktos. Ar to pietiek, lai noraidītu prasību, ja pusēm nav kopējas pilsonības. Piemēram, ja parādnieka brāļa vai māsas dēls, kurš ir valsts A iedzīvotājs un pilsonis, pamatojoties uz šīs valsts uzturēšanas tiesību aktiem, iesniedz prasību pret savu tēvoci, kas ir valsts B iedzīvotājs un valsts C pilsonis, tēvocis uzturēšanas līdzekļus var atteikt, pamatojoties uz to, ka valsts B tiesību akti neatzīst uzturēšanas saistības starp sānu līnijā saistītām personām. Pušu pilsonībai šajā gadījumā nav nekādas nozīmes.

105. No otras puses, ja pusēm ir kopēja pilsonība, aizsardzība var būt efektīva tikai tad, ja attiecīgās uzturēšanas saistības nav noteiktas nedz parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas, nedz pušu pastāvīgās kopējās pilsonības valsts tiesību aktos. Pēdējā gadījumā, lai

aizsardzība būtu efektīva, tai kopīgi jābūt balstītai uz minētajiem abu veidu tiesību aktiem. Izmantojot šo pašu piemēru, ja parādnieka brāļa vai māsas dēls arī būtu valsts C pilsonis, viņa tēvocis varētu apstrīdēt prasību tikai tad, ja saistības, kas noteiktas valsts A tiesību aktos, nav pazīstamas ne valsts B, ne valsts C tiesību aktos. Tas, ka vērā tiek ņemtas pušu kopējās pilsonības valsts tiesību akti, ir balstīts uz apsvērumu, ka tad, ja pusēm ir kopēja pilsonība un pušu kopējās pilsonības valsts tiesību akti nosaka attiecīgās saistības, šķiet netaisni ļaut parādniekam no tām izvairīties, pamatojoties tikai uz to, ka šīs saistības nav pazīstamas valstī, kas ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta. Šis risinājums jo īpaši ļauj izvairīties no iespējamās ļaunprātīgas izmantošanas. Piemēram, ja tēvs ierosina uzturēšanas prasību pret dēlu, pamatojoties uz savas pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem, kas ir arī viņu kopējās pilsonības valsts tiesību akti, šķiet netaisni ļaut parādniekam izvairīties no šīs prasības, pārceļot savu pastāvīgo dzīvesvietu uz valsti, kuras tiesību akti šādas saistības neatzīst.

106. Protokola 6. pantā (tāpat kā 4. panta 4. punktā) nav konkretizēts, vai kopēja pilsonība ir jāņem vērā un ar kādiem nosacījumiem tas jādara, ja vienai no pusēm ir arī citas pilsonības. Šajā gadījumā vēlme pēc vienotas Protokola interpretācijas sekmē to, ka ir jāatkāpjas no pieejas, kas balstīta uz to, ka prioritāte ir tiesas atrašanās valsts pilsonībai, kā tas praktizēts daudzu valstu vispārēji piemērojamās tiesībās. Turklāt tuvākās un biežāk lietotās pilsonības noteikšanu, kas ir vēl viens ļoti parasts salīdzinošo tiesību risinājums, ne vienmēr ir viegli īstenot, un arī tas var izraisīt tādas Protokola interpretācijas, kas nepavisam nav vienotas. Šo iemeslu dēļ, un līdzīgi tam, ko mēs ierosinājam attiecībā uz 4. panta 4. punktu (sk. iepriekš 76. punktu), šķiet, ka kopējo pilsonību ir vēlams ņemt vērā vienmēr, kaut arī tā nav vienas puses biežāk lietotā pilsonība. Šis risinājums ir labvēlīgāks uzturēšanas līdzekļu kreditoram, jo tas apgrūtina aizstāvības izmantošanu saskaņā ar 6. pantu. Tādējādi tas ir risinājums, kas saskan ar Protokola vispārējo būtību (*favor creditoris*) un ar 6. pantā ietverto noteikumu izņēmuma būtību.

107. Protokola 6. pantā arī nav precizēts, kuru risinājumu piemērot, ja pusēm ir vairākas kopējas pilsonības. Ņemot vērā teleoloģiskus un sistemātiskus argumentus, kurus tikko minējām, vispiemērotākais risinājums ir ņemt vērā visas kopējo valstu tiesības un piekrist parādnieka aizstāvībai tikai tad, ja nevienas no tām nenosaka uzturēšanas saistības (turpat).

108. Jāpiebilst, ka aizsardzība ir pieļaujama tikai tad, ja neviena “šāda saistība nav paredzēta” 6. pantā norādītajos tiesību aktos. Šī frāze ir jāsaprot tāpat kā frāze “kreditors nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus”, kā tā lietota 4. panta 2.–4. punktā (sk. iepriekš 61. un 62. punktu); līdz ar to ir nepieciešams, lai nebūtu paredzētas nekādas saistības vai lai piemērojamo tiesību aktu noteikumi nebūtu izpildīti. No otras puses, ja parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktos un pušu kopējās pilsonības valsts, ja tāda tiek konstatēta, tiesību aktos saistības noteiktas mazākā apjomā, nekā tās paredzētas piemērojamajos tiesību aktos,

⁵⁰ Fervilhena ziņojums (minēts 14. zemsvītras piezīmē), 149. punkts.

šis fakts nav pietiekams, lai apstrīdētu prasību vai lūgtu samazināt uzturēšanas līdzekļus, kas pienākas kreditoram.

7. un 8. pants *Piemērojamo tiesību aktu izvēle*

109. Protokola 7. un 8. panta noteikumi pusēm ļauj ar atšķirīgiem nosacījumiem un ar atšķirīgām sekām izvēlēties uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus. Pušu autonomijas pieļaušana ir viens no galvenajiem jaunievedumiem, kas Protokolā ieviests, salīdzinot ar 1956. gada un 1973. gada Konvencijām par uzturēšanas saistībām. Šis risinājums atbilst spēcīgajai starptautiskajai tendencei atzīt brīvību izvēlēties piemērojamos tiesību aktus pat tajās jomās, no kurām tā tradicionāli bijusi izslēgta.

110. Ja pušu autonomijas atzīšana uzturēšanas saistību jomā lielākajai daļai valstu ir jaunievedums attiecībā uz kolīziju normām, tad tas tā nav attiecībā uz jurisdikcijas kolīzijām: iespēja noslēgt ar jurisdikciju saistītus līgumus jau ir atzīta vairākos starptautiskos instrumentos. Jo īpaši tas attiecas uz Eiropas tiesisko telpu saskaņā ar 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 23. pantu un 1988. gada Lugāno Konvencijas 17. pantu. Arī Konvencijā atzīta jurisdikcijas paplašināšanas likumība, nosakot, ka valstīm ir jāatzīst un jāievieš lēmums, kas pieņemts vienas no Līgumslēdzējas valsts tādā tiesā, kuru izvēlējušās puses, izņemot attiecībā uz uzturēšanas saistībām pret bērnu⁵¹. Šajā kontekstā piemērojamo tiesību aktu izvēles pieļaušana atjauno pieņemto risinājumu savstarpējo saskaņotību attiecībā uz kolīziju normām un jurisdikcijas kolīzijām.

111. Tiesību aktu izvēlei ir daži ierobežojumi, kas noteikti pušu (un jo īpaši uzturēšanas līdzekļu kreditoru) aizsardzībai pret ļaunprātīgas izmantošanas risku. Šis risks ir vēl būtiskāks, ja izvēle ir izdarīta pirms strīda izskatīšanas. Tāpēc Protokola sistēmā ir iekļauti divi pušu autonomijas varianti, divos atsevišķos noteikumos; 7. pantā reglamentēta piemērojamo tiesību aktu izvēle, kas izdarīta saistībā ar konkrēto tiesvedību (procesuāls līgums), kamēr 8. pantā daudz ierobežotākā mērā pieļauta izvēle jebkurā laikā.

7. pants *Konkrētā tiesvedībā piemērojamu tiesību aktu izvēle*

112. Šajā noteikumā pusēm skaidri ir ļauts izvēlēties tiesas valsts tiesību aktus kā tiesību aktus, kas piemērojami uzturēšanas saistībām konkrētā tiesvedībā. Tā ir procesuāla vienošanās par piemērojamiem tiesību aktiem, kas attiecas uz kompetentās iestādes valsts tiesību aktiem, un tās ietekme ir ierobežota uz konkrētu tiesvedību.

1. punkts – Neskarot 3. līdz 6. pantu, uzturēšanas līdzekļu kreditors un parādnieks var attiecīgajā valstī tikai konkrētas tiesvedības vajadzībām nepārprotami izvēlēties šis valsts tiesību aktus, lai tos piemērotu uzturēšanas saistībai.

a) 7. panta darbības joma

113. Īpaši svarīga nozīme šajos noteikumos paredzētajai piemērojamo tiesību aktu izvēlei var būt attiecībās starp pieaugušajiem. Jo īpaši laulāto atšķiršanas vai laulības šķiršanas gadījumos laulātajiem ir iespēja uzturēšanas

prasībai piemērot kompetentās iestādes valsts tiesību aktus, kas atvieglos tiesvedību.

114. Tomēr iespēja izvēlēties ir noteikta arī attiecībā uz uzturēšanas saistībām pret bērniem. Šķita, ka iespējamais risks, kas saistīts ar pušu autonomijas ieviešanu, pietiekami līdzsvaro priekšrocības saistībā ar vienkāršību, kura izriet no tiesas valsts tiesību aktu piemērošanas. Ņemot vērā 4. panta 3. punkta īpašos noteikumus, saskaņā ar kuriem vecāku uzturēšanas saistības pret saviem bērniem un jebkuras citas personas uzturēšanas saistības pret personām, kas jaunākas par 21 gadu, jebkurā gadījumā reglamentē tiesas valsts tiesību akti, ja kreditors prasību izvirza parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas valstī, iespējai izvēlēties uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus attiecībā uz bērniem ir diezgan ierobežota ietekme. Tomēr 7. pants var būt noderīgs, ja parādnieks iesniedz prasību savas pastāvīgās dzīvesvietas valsts iestādē vai citas valsts, kura nav kreditora pastāvīgās dzīvesvietas valsts, iestādē – ar nosacījumu, ka kompetentā iestāde var lietu izskatīt⁵².

b) Izvēle, kas izdarīta saistībā ar konkrēto tiesvedību

115. Jāuzsver, ka izvēle, kas noteikta 7. pantā, ir izdarīta saistībā ar konkrēto tiesvedību; tādējādi tiek pieņemts, ka uzturēšanas līdzekļu kreditors vai parādnieks jau ir iesniedzis vai arī grasās iesniegt uzturēšanas prasību konkrētai iestādei. Izdarot šo izvēli, pusēm ir iespēja iegūt informāciju (vai dažreiz saņemt informāciju no kompetentās iestādes) attiecībā uz uzturēšanas saistību esamību un būtību, kas noteikta tiesas valsts tiesību aktos. Tādējādi ļaunprātīgas izmantošanas risks ir zems.

116. Saskaņā ar 7. pantu pušu izvēle ietekmē tikai to konkrēto tiesvedību, kurā tā tika izdarīta. No otras puses, ja nākamā prasība vai iesniegums par lēmuma grozīšanu pēc tam iesniegts tai pašai iestādei vai citas valsts iestādei, iepriekš izdarītā tiesību aktu izvēle vairs nav spēkā, un piemērojamie tiesību akti ir nosakāmi saskaņā ar objektīvu saikni. Izvēles ietekmes ierobežošana ir pamatota, jo izvēlētie tiesību akti ir tiesas atrašanās valsts tiesību akti.

117. Tomēr jāpiebilst, ka attiecībā uz uzturēšanas saistībām pret personu, kas ir vecāka par 18 gadiem, kreditors un parādnieks var arī izvēlēties piemērojamos tiesību aktus saskaņā ar 8. pantu. Šī izvēle ir plašāka nekā 7. pantā noteiktā izvēle. Pirmkārt, to neierobežo tiesas valsts tiesību akti, bet tā var attiekties uz tiem tiesību aktiem, kas uzskaitīti šo noteikumu 1. punktā (sk. turpmāk 129. punktu). Otrkārt, izvēle saskaņā ar 8. pantu nav izdarāma konkrētas tiesvedības nolūkā; tādējādi izvēle ietekmē ne vien tādu tiesvedību, ko kreditors jau ir sācis vai grasās uzsākt, bet tās ietekme var turpināties arī nākotnē, ja vien puses to nav atcēlušas vai grozījušas (sk. turpmāk 124. punktu). Šo izvēli, kā precizēts 8. pantā, var izdarīt “jebkurā laikā”. Ja pieaugušie izvēlas piemērojamos tiesību aktus tiesvedības laikā vai pavisam neilgi pirms tās uzsākšanas, rodas jautājums, vai uz šādu izvēli ir attiecināms 7. vai 8. pants. Šis jautājums nav teorētisks, jo izvēles sekas abos noteikumos ir atšķirīgas. Atbilde ir vienkārša, ja izvēlētie tiesību akti nav tiesas atrašanās valsts tiesību akti; šajā gadījumā izvēles pieļaujamību un

⁵¹ Sal. ar Konvencijas 20. panta 1. punkta e) apakšpunktu; Borasas-Degelingas ziņojums, 455. punkts.

⁵² Sk. iepriekš 33. zemspītras piezīmi.

tās sekas var noteikt tikai saskaņā ar 8. pantu. No otras puses, var rasties šaubas tad, ja izvēlētie tiesību akti ir kompetentās iestādes valsts tiesību akti. Ja tiesas valsts tiesību akti neatbilst tiem tiesību aktiem, kas uzskaitīti 8. panta 1. punktā (vienas puses valsts tiesību akti, vienas puses pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti utt.; sk. turpmāk 129. punktu), izvēli noteikti reglamentē 7. pants, kura ietekme tādējādi skar tikai konkrēto tiesvedību: ja šādā gadījumā piemērotu 8. pantu, izvēle būtu spēkā neesoša. No otras puses, ja tiesas valsts tiesību akti ir tie paši tiesību akti, kas uzskaitīti 8. panta 1. punktā, kā tas bieži gadīsies, atbilde ir atkarīga no pušu nolūka interpretācijas.

118. Jautājums par 7. un 8. panta saskaņošanu nerodas tad, ja uzturēšanas saistības attiecas uz personu, kas jaunāka par 18 gadiem, vai pieaugušo, kas personisko spēju traucējuma vai nepietiekamības dēļ nevar aizstāvēt savas intereses, jo šādos gadījumos 8. panta izvēle ir izslēgta (8. panta 3. punkts). Attiecīgi pusēm saistībā ar konkrēto tiesvedību ir iespēja izvēlēties tikai tiesas valsts tiesību aktus, ievērojot 7. panta nosacījumus un sekas.

c) *Izvēles veids*

2. punkts – Izvēli pirms attiecīgās tiesvedības sākšanas noformē kā abu pušu parakstītu rakstisku vai dokumentētu vienošanos jebkurā formātā, kurā glabātā informācija ir pieejama, lai to varētu izmantot turpmākām atsaucēm.

119. Tā kā piemērojamo tiesību aktu izvēle saskaņā ar 7. panta 1. punktu var notikt arī pirms tiesvedības uzsākšanas, 7. panta 2. punktā iekļautas dažas detaļas par veidu, kādā to izdarīt, nosakot, ka šajā gadījumā piemērojamo tiesību aktu izvēlei ir jābūt saskaņotai rakstiski vai dokumentētai jebkurā formātā, kurā glabātā informācija ir pieejama, lai to varētu izmantot turpmākām atsaucēm. Būtiski šķita, pirmkārt, lai vienošanos būtu viegli pārbaudīt, izvairoties no strīdiem, un, otrkārt, vērst pušu uzmanību uz nozīmīgajām sekām, kādas piemērojamo tiesību aktu izvēlei var būt attiecībā uz uzturēšanas saistību esamību un apjomu. Pēc diplomātiskās sesijas delegātu ieskatiem šajos noteikumos ietvertas tikai minimālas formālas prasības attiecībā uz vienošanos; valstis var noteikt citas prasības, piemēram, prasību nodrošināt, ka pušu piekrišana ir no brīvas gribas un ka puses ir pietiekoši informētas (piem., jurista palīdzība pirms līguma parakstīšanas).

120. Visbeidzot jānorāda, ka gadījumā, ja 7. pantā noteiktā izvēle ir izdarīta pirms tiesvedības uzsākšanas, tā ir spēkā tikai attiecībā uz pušu norādītajiem tiesību aktiem, kurus tās grasās izvēlēties, vai vismaz iestādi, kurā notiks tiesvedība. Ja pēc tam prasība nav iesniegta tās valsts iestādēm, kuras tiesības tika izvēlētas, izvēle kļūst spēkā neesoša (ja vien tā neatbilst 8. panta prasībām). Un pretēji, pusēm nepietiek vispārīgi izvēlēties “tiesas atrašanās valsts tiesību aktus”, jo, kamēr nav kompetentās iestādes, “tiesas atrašanās valsts” nav nosakāma. Šāda akli izdarīta izvēle nesniedz pārliecību, ka puses ir informētas un apzinās savu izvēli.

121. Pēc domu apmaiņas šajā jautājumā tika izņemts neiekļaut laika ierobežojumus starp izvēles izdarīšanas brīdi un tiesvedības uzsākšanas laiku. Faktiski – ja prasība iesniegta valstī, kuras tiesību akti izvēlēti, tas ir pamatoti,

ka izvēle rada zināmas sekas, kaut arī starp abām darbībām paietu ļoti ilgs laiks. No otras puses, ja tiesvedība šajā valstī nav uzsākta, izvēle, kā jau minēts, ir spēkā neesoša jebkurā gadījumā.

122. Protokolā nav iekļauti noteikumi attiecībā uz izvēles veidu un laiku, ja tā izdarīta tiesvedības laikā. Šos jautājumus nosaka kompetentās iestādes tiesību akti.

8. pants *Piemērojamo tiesību aktu izvēle*

1. punkts – Neskarot 3. līdz 6. pantu, uzturēšanas līdzekļu kreditors un parādnieks var jebkurā laikā izvēlēties kādu no turpmāk norādītajiem tiesību aktiem, lai tos piemērotu uzturēšanas saistībai:

123. Ar šo noteikumu pusēm ļauts izvēlēties uzturēšanas saistībām piemērojamās tiesību aktus jebkurā laikā un pat pirms strīda rašanās.

124. Atšķirībā no tiesas valsts tiesību aktu izvēles, kas noteikta 7. pantā, piemērojamo tiesību aktu izvēle saskaņā ar 8. pantu nav paredzēta tikai “konkrētas tiesvedības vajadzībām”; tādējādi tā ietekmē ne tikai to tiesvedību, kuru uzturēšanas līdzekļu kreditors jau ir uzsācis vai grasās uzsākt. Pušu izvēlētajiem tiesību aktiem būtu jānosaka uzturēšanas saistības starp pusēm no izvēles brīža un līdz brīdim, ja tāds pienāk, kamēr puses izlemj izvēli atcelt vai grozīt.

125. Galvenā piemērojamo tiesību aktu izvēles priekšrocība, kā tas noteikts 8. pantā, ir stabilitātes un paredzamības nodrošināšana attiecībā uz piemērojamiem tiesību aktiem: ja puses ir izdarījušas šādu izvēli, izvēlētie tiesību akti paliek piemērojami neatkarīgi no pārmaiņām pušu personiskajā dzīvē un neņemot vērā strīda gadījumā iesaistīto kompetento iestādi. Kreditora pastāvīgās dzīvesvietas maiņa nerada piemērojamo tiesību aktu maiņu (sk. turpmāk 133. punktu) atšķirībā no izvēles neesības saskaņā ar 3. panta 2. punktu.

a) *8. panta darbības joma*

126. Piemērojamo tiesību aktu izvēle ir īpaši noderīga attiecībās starp laulātajiem, tiem stājoties laulībā, pirms tās vai tās laikā, noslēdzot vienošanos attiecībā uz uzturēšanas saistībām laulības laikā un/vai pēc šķiršanās. Šīs izvēles rezultātā uzturēšanas saistībām piemērojamās tiesību aktus nosaka iepriekš, tādējādi novēršot vēlākas problēmas ar vienošanās spēkā esamību laulāto vai kreditora laulātā pastāvīgās dzīvesvietas maiņas gadījumā. Faktiski, pat ja nav vienošanās par uzturēšanas saistībām, tiesību aktu izvēle var novērst piemērojamo tiesību aktu maiņu, kam par iemeslu ir mobils strīds.

127. Ja reiz piemērojamo tiesību aktu izvēle tika atzīta attiecībā uz laulātajiem, šķita, ka noderīgi būtu to paplašināt uz visiem pieaugušajiem, izņemot personas, kas personisko spēju traucējuma vai nepietiekamības dēļ nespēj aizstāvēt savas intereses. Kaut arī “neaizsargātos” pieaugušos parasti aizsargā mehānismi, kas izveidoti dažādās attiecīgo valstu tiesību sistēmās (piem., ieceļot aizbildni vai pilnvaroto personu), diplomātiskās sesijas laikā izslēdza uzturēšanas saistībām piemērojamo tiesību aktu izvēli attiecībā uz šīm personām, lai izvairītos no jebkāda ļaunprātīgas izmantošanas riska (8. panta 3. punkts). Neaizsargāto pieaugušo definīcija, kas

izmantota šajos noteikumos, ir ņemta no 2000. gada 13. janvāra Hāgas Konvencijas par pilngadīgo starptautisko aizsardzību (sk 1. panta 1. punktu).

128. Piemērojamo tiesību aktu izvēle tika izslēgta arī attiecībā uz uzturēšanas saistībām pret nepilngadīgajiem, jo šīs izvēles iespējamie riski šķita lielāki par iespējamiem ieguvumiem. Jāpatur prātā, ka nepilngadīgo parasti pārstāv vecāki, kuriem arī ir pienākums apgādāt nepilngadīgo; tāpēc diplomātiskās sesijas delegāti uzskatīja, ka piemērojamo tiesību aktu izvēles pieļaušana šādos gadījumos ietver pārmērīgu interešu konfliktu risku. Pēc svārstīšanās attiecībā uz vecumu, pēc kura var izdarīt izvēli (18 vai 21 gads), visbeidzot tika izvēlēts 18 gadu vecums, jo lielākajā daļā valstu tas ir pilngadības sasniegšanas vecums.

b) Tiesību akti, kuras var atlasīt izvēlei

129. Vēloties aizsargāt uzturēšanas līdzekļu kreditoru, 8. pantā ļauts pusēm izvēlēties piemērojamās tiesību aktus saskaņā ar dažiem nosacījumiem un ierobežojumiem. Pirmais ierobežojums attiecas uz izvēles priekšmetu, un tas ir izstrādāts, lai ierobežotu pusēm pieejamās iespējas.

apakšpunkts a) – jebkuras tās valsts tiesību aktus, kuras pilsonis izvēles brīdī ir kāda no pusēm;

130. Pirmā iespēja, kas pieejama pusēm, ir vienas puses valsts tiesību aktu izvēle piemērojamo tiesību aktu izvēlēšanās laikā. Šo iespēju apstiprināja bez īpašas diskusijas, un tai nevajag plašu skaidrojumu. Jāpiebilst, ka atšķirībā no papildu kritērija – saiknes ar kopējo pilsonību – saskaņā ar 4. panta 4. punktu, šajā gadījumā, lai izvēlētos tiesību aktus, pietiek ar saistību ar vienas puses (kreditora vai parādnieka) pilsonības valsts tiesību aktiem.

131. Ņemot vērā to, ka Protokolā šis jautājums nav atrunāts, jāpiekrīt, ka vairāku pilsonību gadījumā izvēle var attiekties uz pušu jebkuras valsts tiesību aktiem: tuvākās un biežāk lietotās pilsonības noteikšana var radīt neskaidrību par izvēles spēkā esamību, tādējādi vājinot pušu autonomiju.

Apakšpunkts b) – tās valsts tiesību aktus, kurā izvēles brīdī ir pastāvīgā dzīvesvieta kādai no pusēm;

132. Otra iespēja attiecas uz tās valsts tiesību aktiem, kurā izvēles brīdī ir pastāvīgā dzīvesvieta kādai no pusēm. Šī iespēja Protokola sagatavošanas laikā netika apstrīdēta. Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens nav nepieciešamas īpašas piezīmes; tas atbilst 3. pantam (sk. iepriekš 41. punktu un turpmākos).

133. Pilsonības – tāpat kā pastāvīgās dzīvesvietas – gadījumā izšķirošais brīdis ir piemērojamo tiesību aktu izvēlēšanās brīdis. Šis risinājums atbilst piemērojamo tiesību aktu izvēles galvenajam mērķim – stabilitātes nodrošināšanai, neņemot vērā izmaiņas, kas notiek pēc tiesību aktu izraudzīšanās. Lai gan Protokolā šis jautājums nav aplūkots, var uzskatīt, ka attiecīgās puses pilsonības vai pastāvīgās dzīvesvietas maiņa pēc izvēles izdarīšanas neietekmē izvēles spēkā esamību. No otras puses, var jautāt, vai tādas valsts tiesību aktu izvēlēšanos, kuras pilsonība nevienai no pusēm nav un kurā neviena no pusēm nedzīvo brīdī, kad tiek izdarīta izvēle, var uzskatīt par spēkā esošu, ja attiecīgā pilsonība vai pastāvīgā dzīvesvieta

tiek iegūta vēlāk. Šķiet, ka tiešā norāde uz piemērojamo tiesību aktu izvēles brīdi, kas iekļauta 8. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktos, šādu iespēju izslēdz.

c) Citas iespējas saskaņā ar c) un d) apakšpunktu

134. Trešā un ceturrtā iespēja (8. panta 1. punkta c) un d) apakšpunkts) attiecas uz *izvēlētajiem* tiesību aktiem, ar ko reglamentē pušu īpašumtiesiskās attiecības, attiecīgi, laulāto atšķiršanas vai laulības šķiršanas gadījumus un uz tiesību aktiem, kas tika *faktiski piemēroti* šiem jautājumiem. Tādējādi saprotams, ka šīs iespējas attiecas uz laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem.

135. Šādu turpmāku iespēju pieļaušanas vēlamība tika daudz apspriesta. Kā arguments pret šo iespēju iekļaušanu tika norādīts, ka tās veido ļoti sarežģītu sistēmu, kas patiesībā nemaz nav vajadzīga, ņemot vērā ļoti plašās izvēles iespējas, ko jau sniedz a) un b) apakšpunkts. Turklāt c) un d) apakšpunktā noteiktās papildu iespējas ir atkarīgas no attiecīgās valsts kolīziju normām attiecībā uz īpašumtiesiskajām attiecībām, laulības šķiršanu un laulāto atšķiršanu, un tādējādi tās rada tikai šķietamu viendabīgumu. Turklāt situācijās, kad puses uzturēšanas saistības ir pakļāvušas *izvēlētajiem* tiesību aktiem, ko piemēro viņu īpašum tiesiskajām attiecībām vai laulāto atšķiršanai/laulības šķiršanai, šīs izvēles spēkā esamība attiecībā uz uzturēšanu faktiski ir atkarīga no tiesību aktu izvēles spēkā esamības attiecībā uz īpašumtiesiskajām attiecībām/laulāto atšķiršanu/laulības šķiršanu. Tā kā to tiesību aktu izvēle, ko piemēro īpašumtiesiskajām attiecībām starp laulātajiem un laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanai, Protokolā nav reglamentēta, tā ir atkarīga tikai no tiesas valsts starptautiskajām privāttiesībām. Ja šajās tiesībās šāda izvēle nav pieļauta, tās spēkā neesamība radīs uzturēšanas saistībām piemērojamo tiesību aktu izvēles spēkā neesamību. Šis risks īpaši liels ir attiecībā uz laulības šķiršanu, jo pušu autonomiju šādos jautājumos atzīst tikai neliels skaits valstu. Tāpēc pastāv risks, ka saskaņā ar vienas Līgumslēdzējas valsts starptautiskajām privāttiesībām leģitīmi izdarītu izvēli citas valsts iestādes var uzskatīt par spēkā neesošu, piemērojot savas kolīziju normas.

136. Neraugoties uz šīm nepilnībām, diplomātiskās sesijas laikā tika nolemts iekļaut c) un d) apakšpunktā minētās iespējas, jo tās laulātajiem ļauj nodrošināt, ka vieni un tie paši tiesību akti tiks piemēroti dažādiem jautājumiem, kas jārisina, pārim šķiroties (laulības šķiršana un laulāto atšķiršana, laulāto mantisko attiecību izbeigšana un uzturēšanas saistības). Šī sakritība ir īpaši svarīga, ņemot vērā saistību, kas dažās attiecīgo valstu sistēmās pastāv starp šiem atšķirīgajiem aspektiem. Tā, piemēram, īpašumtiesisko seku noteikšana dažkārt tiek uzlikta kā nosacījums atļaujai šķirt laulību (it īpaši tas attiecas uz procedūrām, kas balstītas uz abpusēju laulāto piekrišanu). Papildus, dažās tiesību sistēmās (un jo īpaši atsevišķās paražu tiesību valstīs) atšķirība starp īpašumtiesisko attiecību izbeigšanu un uzturēšanas saistībām ir neskaidra vai nepastāv, jo jebkura laulības šķiršanas īpašumu jautājumu risināšana ir uzticēta tiesām.

137. Jānorāda, ka 8. pantā laulātajiem nav ļauts izvēlēties tiesību aktus, kas *piemērojami* īpašumtiesiskajām attiecībām vai laulības šķiršanai. Tā kā šo jautājumu regulē

Līgumslēdzēju valstu starptautisko privāttiesību noteikumi (tostarp tie, kas rodas starptautiskā vai reģionālā līmenī) un rastie risinājumi var būt ļoti dažādi, īpašumtiesiskām attiecībām vai laulības šķiršanai piemērojamo tiesību aktu noteikšana dažādās valstīs var būt atšķirīga saskaņā ar noteikumiem, kas ir spēkā kompetentās iestādes valstī. Šādā gadījumā tiesību akti uzturēšanas saistību regulēšanai tiktu izvēlēti akli, un tā ir situācija, kas nav uzskatāma par vēlamu.

Apakšpunkts c) – tiesību aktus, ko puses izvēlējušās, lai tos piemērotu pušu īpašumtiesiskajām attiecībām, vai arī tiesību aktus, ko faktiski piemēro pušu īpašumtiesiskajām attiecībām;

i) *Īpašumtiesisko attiecību regulēšanai izvēlētie tiesību akti*

138. Saskaņā ar 8. panta 1. punkta c) apakšpunktu laulātajiem ir tiesības vispirms izvēlēties tos tiesību aktus, kurus tie *izvēlējušies* savu īpašumtiesisko attiecību regulēšanai. Šādā gadījumā tiesību akti, kas izvēlēti īpašumtiesisko attiecību regulēšanai, ir piemērojami arī uzturēšanas saistībām; acīmredzama priekšrocība ir abu šo jautājumu skatīšana atbilstoši saskaņotai likumdošanai.

139. Īpašumtiesiskajām attiecībām piemērojamo tiesību aktu izvēle nav noteikta Protokolā, bet gan katras Līgumslēdzējas valsts starptautiskajās privāttiesībās (ieskaitot starptautiskas vai reģionālas izcelsmes instrumentus). Šī izvēle ir plaši apstiprināta salīdzinošajās tiesībās; tā ir noteikta atbilstīgi, *inter alia*, *Hāgas 1978. gada Konvencijai par tiesību aktiem, kas piemērojami laulāto mantisko attiecību režīmam*. Laulātajiem bieži tiek ļauts izvēlēties nacionālo tiesību aktus vai viena no laulāto pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktus⁵³; šādā gadījumā šī iespēja nepaplašina a) un b) apakšpunktā sniegtās iespējas. Tomēr var gadīties, ka īpašumtiesisko attiecību jomā laulātajiem ir atļautas dažas papildu iespējas, kādas nav paredzētas Protokolā, kā, piemēram, domicila (kam nav obligāti jābūt identiskam pastāvīgajai dzīvesvietai) tiesību akti vai dažu īpašumu atrašanās vietas, jo īpaši nekustamā īpašuma atrašanās vietas tiesību akti⁵⁴. Šādos gadījumos uz uzturēšanas saistībām var attiekties arī šie citi tiesību akti.

140. Ja pušu izdarītā izvēle nesaskan ar tiesas atrašanās valsts kolīziju normām (tāpēc, ka šāda izvēle tur netiek atzīta, vai tāpēc, ka nav izpildīti nosacījumi, vai tāpēc, ka izvēlētie tiesību akti kādā citā veidā ir pretrunā šīm normām), tā ir uzskatāma par spēkā neesošu. Šī spēkā neesamība ietekmē arī uzturēšanas saistībām piemērojamo tiesību aktu izvēli, jo saskaņā ar Protokolu tā tiek pārnesta uz spēkā neesošo izvēli.

ii) *Īpašumtiesiskajām attiecībām faktiski piemērotie tiesību akti*

141. Apakšpunktā c) laulātajiem ir arī ļauts izvēlēties, ka uzturēšanas saistībām tiek piemēroti viņu īpašumtiesiskajām attiecībām faktiski *piemērotie* tiesību

akti. Minētajā situācijā īpašumtiesiskajām attiecībām piemērojamos tiesību aktus jau ir izvēlējušies kompetentā iestāde (jo īpaši laulāto atšķiršanas vai laulības šķiršanas gadījumā). Laulātie var izvēlēties uzturēšanas saistībām piemērot tos pašus tiesību aktus. Tas paplašina pusēm pieejamās iespējas, bet galvenokārt tas visus īpašumtiesiskos jautājumus pakļauj vienam likumam. Jāpiebilst, ka gadījumā, ja īpašumtiesiskajām attiecībām piemērotie tiesību akti ir tiesas valsts tiesību akti, šo tiesību aktu izvēle uzturēšanas saistībām nav tāda pati kā 7. pantā noteiktā izvēle: tā nav konkrētai tiesvedībai izdarīta izvēle, bet gan izvēle, kam būs sekas nākotnē, tostarp attiecībā uz jaunām kreditora vai parādnieka prasībām (jo īpaši papildinājumiem). Turklāt izvēle, kas paredzēta 8. panta 1. punkta c) apakšpunktā, nav noteikti jāizdara tiesvedības laikā, bet to var izdarīt pēc lēmuma pieņemšanas par īpašumtiesiskajām attiecībām starp laulātajiem.

Apakšpunkts d) – tiesību aktus, ko puses izvēlējušās, lai tos piemērotu pušu laulības šķiršanai, vai arī tiesību aktus, ko faktiski piemēro pušu laulības šķiršanai vai laulāto atšķiršanai.

iii) *Laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanas regulēšanai izvēlētie tiesību akti*

142. Saskaņā ar 8. panta 1. punkta d) apakšpunktu laulātie uzturēšanas saistībām var izvēlēties piemērot arī tos tiesību aktus, kurus viņi *izvēlējušies* laulāto atšķiršanas vai laulības šķiršanas regulēšanai. Iepriekšminētie apsvērumi attiecībā uz īpašumtiesiskajām attiecībām piemērojamo tiesību aktu izvēli *mutatis mutandis* attiecas arī uz šo situāciju. Tomēr jāuzsver, ka šāda laulības šķiršanai vai laulāto atšķiršanai piemērojamo tiesību aktu izvēlēšanās salīdzinošajās starptautiskajās privāttiesībās nav ierasta. Tas, protams, paaugstina varbūtību, ka šāda izvēle tiesas atrašanās valstī tiks uzskatīta par spēkā neesošu, tostarp attiecībā uz uzturēšanas saistībām. Tāpēc laulātie jābrīdina, lai ir piesardzīgi. Tomēr dažu Eiropas valstu starptautiskajās privāttiesībās ir redzama attīstība pēc tam, kad tika pieņemta Romas III regula*.

iv) *Laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanai faktiski piemērotie tiesību akti*

143. Apakšpunktā d) laulātajiem ļauts uzturēšanas saistībām izvēlēties piemērot arī viņu laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanai faktiski *piemērotos* tiesību aktus. Minētajā situācijā piemērojamos tiesību aktus jau ir izvēlējušies kompetentā iestāde; laulātie var izvēlēties uzturēšanas saistībām piemērot tos pašus tiesību aktus. Tas paplašina pusēm pieejamo izvēli, taču galvenokārt tas visas uzturēšanas saistības pakļauj tiem pašiem tiesību aktiem, kas tika piemēroti laulāto atšķiršanai vai laulības šķiršanai. Iepriekšminētie apsvērumi attiecībā uz atšķirību starp šo izvēli un izvēli, ko reglamentē 7. pants (sk. iepriekš 141. punktu), attiecas arī uz šo gadījumu.

⁵³ Sal. ar 1878. gada Konvencijas 3. un 6. pantu.

⁵⁴ Sal. ar 1978. gada Konvencijas 3. panta 4. punktu un 6. panta 4. punktu.

*Padomes Regula (ES) Nr. 1259/2010 (2010. gada 20. decembris), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai. Šo piezīmi ziņotājs ziņojumam pievienoja pēc ziņojuma pabeigšanas.

d) *Izvēles veids*

2. punkts – Šādas abu pušu parakstītas vienošanās noformē rakstiski vai dokumentē jebkurā formātā, kurā glabātā informācija ir pieejama, lai to varētu izmantot turpmākām atsaucēm.

144. Formas ziņā piemērojamo tiesību aktu izvēle ir jāizdara rakstiski, pusēm to parakstot. Pat neminot acīmredzamās priekšrocības, prasība pēc rakstiska dokumenta pievērš kreditora uzmanību izvēles svarīgumam, un pasargā viņu no paviršas izvēles.

145. Rakstisku dokumentu var aizstāt jebkurš formāts, kurā glabātā informācija ir pieejama, lai to varētu izmantot turpmākām atsaucēm. Šā noteikuma mērķis ir ļaut lietot informācijas tehnoloģijas. Tomēr tas neatbrīvo no prasības pēc parakstīta dokumenta; tāpēc ar elektronisku dokumentu pietiek tikai tad, ja tam ir elektroniskais paraksts.

3. punkts – Šā panta 1. punktu nepiemēro uzturēšanas saistībām pret personām, kas vēl nav sasniegušas 18 gadu vecumu, vai pieaugušajiem, kas personisko spēju traucējuma vai nepietiekamības dēļ nespēj aizstāvēt savas intereses.

146. Šim punktam īpaši komentāri nav nepieciešami.

e) *Izvēles seku ierobežojumi*

147. Būtiski ierobežojumi ir ieviesti attiecībā uz piemērojamo tiesību aktu izvēles sekām (8. panta 4. un 5. punkts). Tā kā tiesību aktu izvēle, kas uzturēšanas saistību jautājumos ir ierobežota, var kreditoram atņemt tiesības uz uzturēšanas līdzekļiem vai būtiski ierobežot viņa tiesības, šķita nepieciešams šīs sekas mazināt.

i) *Kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu piemērošana tiesībām atteikties no uzturēšanas līdzekļiem.*

4. punkts – Neatkarīgi no tā, kādus tiesību aktus puses ir izvēlējušās saskaņā ar 1. punktu, jautājumu par to, vai kreditors var atteikties no tiesībām uz uzturēšanas līdzekļiem, risina saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā kreditoram izvēles brīdī ir pastāvīgā dzīvesvieta.

148. Protokola 8. panta 4. punktā paredzēts, ka neatkarīgi no tā, kādus tiesību aktus puses izvēlējušās, jautājumu par to, vai kreditors var atteikties no tiesībām uz uzturēšanas līdzekļiem, risina saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā kreditoram izvēles brīdī ir pastāvīgā dzīvesvieta. Šis noteikums Protokola tekstā tika iekļauts diplomātiskās sesijas laikā saskaņā ar Eiropas Kopienas priekšlikumu⁵⁵. Tas ietver pušu izvēlēto tiesību aktu darbības jomas ierobežojumu; neatkarīgi no tiesību aktu satura iespēja atteikties no uzturēšanas līdzekļiem un šādas atteikšanās nosacījumi ir kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktu jautājums. Šie noteikumi, protams, ir iecerēti, lai, izvēloties īpaši liberālus un neaizsargājošus tiesību aktus, pasargātu kreditoru no uzturēšanas līdzekļu zaudēšanas, uz kuriem viņam būtu tiesības saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem, ja šādas izvēles nebūtu.

149. Saskaņā ar priekšlikumu, uz kuru šie noteikumi ir balstīti, vienreizēja naudas summas izmaksa kreditoram viņa nākotnes vajadzību apmierināšanai nav atteikšanās no tiesībām uz uzturēšanas līdzekļiem šā panta nolūkā. Tāpēc šādā gadījumā kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti nav ņemami vērā.

150. Noteikumi to burtiskā nozīmē šķiet iecerēti piemērot gadījumos, kad kreditors atteicies no savām tiesībām, kam seko tiesību aktu izvēle, kas to atļauj. Tomēr noteikumu pamatojums liek domāt, ka tie jāpiemēro arī gadījumos, kad konkrētu tiesību aktu izvēle pati par sevi nozīmē atteikšanos, jo izvēlētajos tiesību aktos nav paredzēta uzturēšana par labu kreditoram.

ii) *Tiesas pilnvaras ierobežot sekas*

5. punkts – Pušu izvēlētos tiesību aktus nepiemēro tad, ja, piemērojot šos izvēlētos tiesību aktus, iznākums varētu būt acīmredzami netaisnīgs vai nepamatots attiecībā uz kādu no pusēm, izņemot gadījumus, kad izvēles brīdī puses ir bijušas pilnībā par to informētas un apzinājušās izvēles sekas.

151. Piemērojamo tiesību aktu izvēles sekas turklāt ierobežo arī kompetentajai iestādei, kas izskata prasību, piešķirtās pilnvaras ierobežot izvēles sekas. Ja šī iestāde secina, ka pušu izvēlēto tiesību aktu piemērošana konkrētā gadījumā veicina acīmredzami netaisnīgu vai nepamatotu rezultātu, no izvēlētajiem tiesību aktiem var atteikties par labu tādiem tiesību aktiem, uz kuriem norāda 3.–5. pantā minētie objektīvie saiknes kritēriji. Šie noteikumi, kas paredz gadījumus, kad puses nenes atbildību, ir balstīti uz objektīva taisnīguma apsvērumiem un atbilst pilnvarām, ko dažu valstu tiesību akti piešķir tiesām, lai tās grozītu vai pat atceltu pušu uzturēšanas līgumus, ja tie rada netaisnīgu un nepamatotu rezultātu. Tomēr deleģācijām bija bažas arī par to, ka tiesu neierobežota vara atcelt izvēlētos tiesību aktus var pilnībā iznīcināt iespēju pusēm noslēgt vienošanos par tiesību aktu izvēli saskaņā ar 8. pantu. Tāpēc tika nolemts ierobežot tiesas pilnvaras ierobežot sekas, nosakot, ka 5. punkts nav piemērojams, ja puses ir bijušas pilnībā informētas un apzinājušās savas izvēles sekas. Šīs frāzes iecere ir ļaut pusēm, meklējot juridisku konsultāciju par izvēles sekām pirms vienošanās noslēgšanas, samazināt risku, ka viņu vienošanās tiks atcelta. Prasība, ka pusēm jābūt “pilnībā par to informētām un ka tās apzinājušās izvēles sekas” norāda, ka puses ne tikai saņēmušas attiecīgo informāciju, bet arī ka tās to ir sapratušas; frāze nav lieka, tāpēc ka kādu var pilnībā informēt, taču viņš nav apzinājies savas izvēles sekas.

f) *Vienošanās starp pusēm esamība un spēkā esamība*

152. Neatkarīgi no dažiem ierobežojumiem attiecībā uz piemērojamo tiesību aktu izvēli un dažām norādēm par izvēles brīdi un formu Protokolā paliek neatbildēti citi jautājumi, kas saistīti ar tās vienošanās esamību un spēkā esamību, saskaņā ar kuru puses izvēlas piemērojamos tiesību aktus (piemēram, vienošanās nenosaka sekas saistībā ar iespējamiem gribas trūkumiem). Šie jautājumi ir jārisina saskaņā ar tiesību aktiem, kurus piemēro attiecībā uz vienošanos, kas noslēgtas starp pusēm par izvēli, taču šie tiesību akti Protokolā nav skaidri noteikti. Piemērotākais

⁵⁵ Darba dokuments Nr. 5.

risinājums šādas nepilnības risināšanai ir uzskatīt, ka minētos jautājumus regulē pušu izvēlētie tiesību akti. Šī pieeja, kas ietver *optio legis* spēkā esamības pakļaušanu tiesību aktiem, ko piemērotu, ja vienošanās starp pusēm būtu spēkā esoša, ir ļoti parasta starptautiskajos instrumentos, atzīstot pušu autonomiju, jo īpaši attiecībā uz gribas esamību un spēkā esamību⁵⁶. Tās galvenā priekšrocība ir šāda – tā nodrošina, ka Protokola Līgumslēdzējās valstīs šie jautājumi ir noteikti vienotā veidā.

9. pants "Domicils", nevis "pilsonība"

Valsts, kurā ģimenes jautājumus kā piederības faktoru izmanto "domicila" koncepciju, var informēt Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences pastāvīgo biroju, ka tajās lietās, ko risinās šis valsts iestādes, vārdu "pilsonība" 4. un 6. pantā aizstāj ar vārdu "domicils", kā to definējusi attiecīgā valsts.

153. Šajos noteikumos paredzēts, ka valsts, kurā ģimenes jautājumus kā piederības (saiknes) faktoru izmanto "domicila" jēdzienu, var informēt Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences Pastāvīgo biroju, ka tajās lietās, ko risinās šis valsts iestādes, vārdu "pilsonība" 4. un 6. pantā aizstāj ar vārdu "domicils", kā to definējusi attiecīgā valsts.

154. Šis noteikums Protokola tekstā tika iekļauts diplomātiskās sesijas laikā saskaņā ar Eiropas Kopienas priekšlikumu⁵⁷. Tie iecerēti, lai atvieglotu Protokola piemērošanu tajās valstīs (īpaši paražu tiesību valstīs), kurās nav parasts starptautiskajās privāttiesībās izmantot pilsonību kā saiknes kritēriju. Tādējādi šīm valstīm ir atļauts nomainīt 4. un 6. pantā lietoto pilsonības kritēriju uz domicilu, kā to šīs valstis definējušas. Līdzīgi noteikumi ir dažos Eiropas Kopienas instrumentos par labu Apvienotajai Karalistei un Īrijai⁵⁸.

155. Kaut arī to valstu loks, kas var gūt labumu no īpašajiem noteikumiem, nav ļoti precīzi nodefinēts, ir skaidrs, ka šis noteikums ir pieejams paražu tiesību valstīm, kas izmanto "domicilu" par saiknes faktoru ģimenes lietās, lai piemērotu 9. pantu. 9. panta formulējums, norādot uz valsti, "kurā ģimenes jautājumus kā piederības faktoru izmanto "domicila" koncepciju", skaidri neierobežo panta piemērošanu tikai uz paražu tiesību valstīm. Ir vairākas kontinentālās Eiropas tiesību valstis, kurās ģimenes jautājumus kā saiknes faktoru izmanto domicilu⁵⁹. Saskaņā ar 9. pantu varētu šķist, ka arī šādas valstis var izmantot šajā tiesību normā sniegto iespēju. Tomēr šāda izpratne nav savienojama ar Eiropas Kopienas ierosinājumu, kura mērķis bija atvieglot to valstu

uzdevumu, kas nav radušas izmantot pilsonību kā saiknes faktoru savās starptautisko privāttiesību vietējās sistēmās⁶⁰. Tāpēc šķiet, ka tad, ja kolīziju normu jautājumos valstij ir un tā vispārīgi izmanto pilsonības jēdzienu, pat ja tikai kā papildu līdzekli, tā nevar izmantot 9. panta īpašo noteikumu priekšrocības.

156. Valstij, kas izmanto 9. pantā noteikto iespēju, domicila kritērijam jābūt lietotam, "kā to definējusi attiecīgā valsts". Tādējādi tā ir atsaucē uz attiecīgās valsts tiesību aktiem un pašas valsts domicila definīciju. Protams, šī pieeja nav ļoti labvēlīga vienotai Protokola piemērošanai, taču tās ietekmi nevajag pārvērtēt, jo tā ir ierobežota, attiecoties uz Protokola 4. panta 4. punkta un 6. panta noteikumiem. Tāpat jānorāda, ka atsaucē uz domicila vietējo koncepciju ir lietota arī citos saskaņotos starptautisko privāttiesību instrumentos, neradot nopietnus šķēršļus šo instrumentu piemērošanai⁶¹.

157. Pilsonības jēdziena aizvietošana ar domicila koncepciju 9. panta izpratnē ir paredzēta tikai attiecībā uz Protokola 4. un 6. panta piemērošanu, proti, diviem noteikumiem, kas par kritēriju izmanto pušu kopējo pilsonību. 4. panta 4. punktā šis aizvietoējums nozīmē, ka tajās Protokola Līgumslēdzējās valstīs, kas izmanto šo iespēju, kreditors, kurš nevar iegūt uzturēšanas līdzekļus saskaņā nedz ar savas pastāvīgās dzīvesvietas, nedz tiesas valsts tiesību aktiem (šajā vai apgrieztā kārtībā, sk. 4. panta 3. punktu), tomēr var pamatot savu prasību ar abu pušu domicila valsts tiesību aktiem. 6. pantā aizvietoējums nozīmē, ka attiecīgajās valstīs uzturēšanas līdzekļu parādniēks var apstrīdēt kreditora prasību, ja šāda saistība nepastāv nedz viņa pastāvīgās dzīvesvietas valsts, nedz abu pušu domicila valsts tiesību aktos.

158. Abos 9. pantā minētajos gadījumos pilsonības aizvietošanai ar domicilu būs ietekme tikai tajā Līgumslēdzējā dalībvalstī, kas izmanto šajos noteikumos atļauto iespēju. Tas nozīmē, ka citām valstīm nav jāpiemēro domicila kritērijs, un, gluži pretēji, jāturpina piemērot pilsonības kritēriju. Uz 9. pantu neattiecas savstarpības prasība. Jāsecina, ka citām valstīm nav jāizmanto domicila koncepcija, kā to definējusi attiecīgā valsts; tādējādi šis pants nepadara citu valstu iestāžu uzdevumu grūtāku.

159. No otras puses, 9. pantā noteiktajai aizvietošanai nav ietekmes uz 8. pantu, kaut gan arī šajos noteikumos izmantots pilsonības kritērijs 1. punkta a) apakšpunktā (pušu izvēle piemērot vienas puses valsts tiesību aktus). Tas ir tādēļ, lai izvairītos, ka vienas puses valsts tiesību aktu izvēle, kas izdarīta saskaņā ar 8. pantu, tiek atzīta par spēkā neesošu citā Līgumslēdzējā valstī, izmantojot

⁵⁶ Sal. ar 1978. gada 14. marta Hāgas Konvencijas par tiesību aktiem, kas piemērojami laulāto mantisko attiecību režīmam 10. pantu; 1986. gada 22. decembra Hāgas Konvencijas par tiesību aktiem, kas piemērojami starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem, 10. panta 1. punktu; 1989. gada 1. augusta Hāgas Konvencijas par tiesību aktiem, kas piemērojami mirušu personu īpašumu mantošanai, 5. panta 2. punktu; 1980. gada 19. jūnija Romas Konvencijas 3. panta 4. punktu un 8. panta 1. punktu; Romas I regulas (Regula (EK) Nr. 593/2008) 3. panta 5. punktu un 10. panta 1. punktu.

⁵⁷ Darba dokumenti Nr. 2, 6 un 11.

⁵⁸ Sal. 3. panta 2. punktu un 6. panta b) apakšpunktu Padomes 2003. gada 27. novembra Regulā (EK) Nr. 2201/2003 par

jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu ("Briseles IIa regula").

⁵⁹ Piem., Šveicē, kur domicils ir definēts kā vieta, kur persona "dzīvo ar mērķi iekārtoties uz dzīvi", sk. 1987. gada 18. decembra Federālā likuma par starptautiskajām privāttiesībām 20. panta 1. punkta a) apakšpunktu.

⁶⁰ Sal. ar protokolu Nr. 5, 31. punktu.

⁶¹ Sal. ar 52. pantu 1968. gada 27. septembra Briseles Konvencijā par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās un 52. pantu 1988. gada Lugāno Konvencijā.

9. pantu, pamatojoties uz to, ka nevienai pusei nav domicila valstī, kuras tiesību akti ir izvēlēti; vai pretēji, domicila valsts tiesību aktu izvēle tiek uzskatīta par spēkā neesošu Līgumslēdzējā valstī, kas piemēro pilsonības kritēriju.

160. Jāuzsver, ka pilsonības aizvietošana ar domicilu kā kritēriju saskaņā ar 9. pantu uzliek pienākumu informēt Pastāvīgo biroju, kas paziņo šo informāciju citām Līgumslēdzējām valstīm.

10. pants Publiskas struktūras

Publiskas struktūras tiesības prasīt atlīdzināt pabalstu, kas kreditoram izmaksāts uzturēšanas līdzekļu vietā, reglamentē šai struktūrai piemērojamie tiesību akti.

161. Šajos noteikumos paredzēts, ka publiskās struktūras tiesības prasīt atlīdzināt pabalstu, kas kreditoram izmaksāts uzturēšanas līdzekļu vietā, reglamentē šai struktūrai piemērojamie tiesību akti.

162. Šis noteikums nav nekas jauns, jo tas ar dažām redakcionālām atšķirībām izmantots jau 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām. Franču valodas versijā frāze “*institution publique*” iepriekšminētajā Konvencijā tika aizvietota ar “*organisme public*”, lai Protokola tekstu saskaņotu ar Konvencijas tekstu⁶².

163. Šis noteikums ir starptautiski plaši atzīts, kā to apliecina fakts, ka noteikumi ar tādu pašu būtību tika iekļauti arī Konvencijas tekstā (tās 36. panta 2. punkts). Tāpēc šis noteikums ir piemērojams visās pēdējā minētā instrumenta Līgumslēdzējās valstīs neatkarīgi no tā, vai tās ir Protokola dalībnieces vai ne (un tāpēc neņemot vērā tiesību aktus, ko tās piemēro uzturēšanas saistībām).

164. Jāpiebilst, ka saikne ar publiskās struktūras tiesību aktiem attiecas tikai uz šīs struktūras tiesībām prasīt atlīdzinājumu (pamatojoties vai nu uz subrogāciju, vai cesiju), turpretim uzturēšanas prasības esamību un apjomu reglamentē uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti (sal. ar 11. panta f) apakšpunktu). Frāze “tiesības saņemt atlīdzinājumu”, kas lietota 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām, tika nomainīta uz “tiesības prasīt atlīdzināt pabalstu”, lai padarītu skaidrāku saistību starp šiem diviem noteikumiem: atlīdzinājuma saņemšana nav atkarīga no publiskās struktūras tiesību aktiem, bet gan no uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem. Dažos gadījumos abi šie tiesību akti sakrīt; parasti tā gadās, ja uzturēšanas saistības reglamentē ar kreditora pastāvīgās dzīvesvietas tiesību aktiem (3. pants), jo publiskās struktūras, kas piešķir kreditoram pabalstu, parasti darbojas kreditora dzīvesvietas valstī saskaņā ar vietējiem tiesību aktiem. Visticamāk abi šie tiesību akti ir atšķirīgi, ja uzturēšanas saistībām piemēro citus, nevis kreditora pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktus, pamatojoties uz 4., 5., 7. vai 8. pantu.

165. Turklāt ir skaidrs, ka noteikums attiecas tikai uz tiem pabalstiem, kas piešķirti uzturēšanas līdzekļu vietā, un nevis uz cita veida pabalstiem, kā, piemēram, valsts pabalstiem, kurus atmaksāt parādniekam netiek prasīts.

11. pants Piemērojamo tiesību aktu darbības joma

Uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti nosaka, *inter alia*:

166. Šajos noteikumos sīkāk izklāstīti jautājumi saistībā ar uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem, kuri minēti Protokola 3., 4., 5., 7. vai 8. pantā. Šo tiesību aktu darbības joma ir definēta diezgan plaši saskaņā ar pieeju, kas raksturīga 1973. gada Konvencijai par uzturēšanas saistībām⁶³ un citiem starptautiskiem dokumentiem⁶⁴.

167. Jāpiebilst, ka 11. panta minētajā sarakstā, kā to norāda frāze “*inter alia*”, nav izsmērēta uzskaitījuma un šos tiesību aktus var piemērot arī citiem, neminētiem jautājumiem.

Apakšpunkts a) – vai, cik lielā mērā un no kā kreditors var prasīt uzturēšanas līdzekļus;

168. Uzturēšanas saistībām piemērojamās tiesību aktos visupirms ir reglamentēta uzturēšanas saistību esamība un parādnieka noteikšana. Tajos bez ierobežojumiem noteiktas personas tiesības uz uzturēšanas līdzekļiem, ņemot vērā šīs personas ģimenes attiecības ar parādnieku un vecumu.

Apakšpunkts b) – cik lielā mērā kreditors uzturēšanas līdzekļus var prasīt ar atpakaļejošu spēku;

169. Tajos pašos tiesību aktos noteikts arī saistību apjoms. Protokolā izmantota tā pati pieeja, kas 1956. gada un 1973. gada Konvencijās par uzturēšanas saistībām, paredzot, ka to, vai un cik lielā mērā kreditors var prasīt uzturēšanas līdzekļus, nosaka viens tiesību akts. Prasības esamības un apjoma nošķiršana, kas izmantota dažās tiesību sistēmās (jo īpaši dažās Kanādas provincēs), nav izmantota.

Apakšpunkts c) – kā aprēķina uzturēšanas līdzekļu apjomu un indeksāciju;

170. Saistību apjoms ietver ne tikai pamatu uzturēšanas līdzekļu aprēķinam, bet arī to, cik lielā mērā kreditors uzturēšanas līdzekļus var prasīt ar atpakaļejošu spēku (sal. ar 11. panta b) apakšpunktu). Dažādas tiesību sistēmas parasti šo iespēju ierobežo tikai uz maksājāmām summām par gadiem, tieši pirms kreditors iesniedz prasību.

171. Uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti reglamentē arī izmaksājamo uzturēšanas līdzekļu summas indeksāciju. Šis jautājums tika apspriests Īpašajā komisijā, jo arī citi risinājumi ir teorētiski iespējami (piem., kreditora pastāvīgās dzīvesvietas vai tiesas valsts tiesību aktu sistemātiska piemērošana). Beigās Īpašā komisija uzskatīja, ka šis jautājums ir saistīts ar uzturēšanas saistību apjoma noteikšanu, un tādējādi tas jāreglamentē tai piemērojamiem tiesību aktiem.

Apakšpunkts d) – kam ir tiesības ierosināt uzturēšanas prasību, izņemot jautājumus par procesuālo tiesībspēju un pārstāvību tiesvedībā;

172. Uzturēšanas saistībām piemērojamie tiesību akti arī nosaka, kam ir tiesības celt prasību par uzturēšanu. Šis risinājums atbilst 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas

⁶² Sal. ar Konvencijas 36. pantu.

⁶³ Sal. ar Konvencijas 10. pantu.

⁶⁴ Sal. ar 1989. gada Montevideo Konvencijas 7. pantu.

saistībām risinājumam (10. panta 2. punkts). Šādas tiesības parasti ir uzturēšanas līdzekļu kreditoram, taču, ja tas ir nepilngadīgs, tiesvedību dažreiz var uzsākt viens no viņa vecākiem vai valsts iestāde. Šis jautājums ir nošķirts no jautājuma par nespējīgu personu pārstāvniecību, kas ir ārpus Protokola darbības jomas. Tāpat to nedrīkst sajaukt ar jautājumu par procesuālo tiesībspēju un pārstāvību tiesā, uz ko attiecas tiesas valsts tiesību akti.

Apakšpunkts e) – kādi ir noilguma termiņi;

173. Noilguma termiņiem un citām laika prasībām tiesvedības par uzturēšanu uzsākšanai (piem., stingri noteikti laika ierobežojumi) arī piemēro uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktus. Tādējādi šie jautājumi ir raksturoti kā materiāli, nevis procesuāli, kā tas jau bija noteikts 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām (10. panta 2. punkts). Cits jautājums ir par laikposmu, par kuru parādu var atzīt par spēkā esošu, pamatojoties uz ārvalstīs pieņemtu lēmumu. Šis jautājums nav regulēts Protokolā, bet gan Konvencijas 32. panta 5. punktā, saskaņā ar kuru “jebkādos ierobežojumus laikposmam, par kuru var piedzīt nokavētos maksājumus, nosaka saskaņā ar nolēmuma izcelsmes valsts tiesību aktiem vai tās valsts tiesību aktiem, kurā prasa atzīšanu un izpildi, atkarībā no tā, kura valsts paredz ilgāku ierobežojumu periodu.”.

Apakšpunkts f) – kāds ir uzturēšanas līdzekļu parādnieka saistību apjoms, ja publiskā struktūra prasa atlīdzināt pabalstus, kas kreditoram izmaksāti uzturēšanas līdzekļu vietā.

174. Ja tiesvedību par atlīdzināšanu uzsāk publiska struktūra, uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktos ir reglamentēta šo saistību esamība un apjoms (un tādējādi ierobežojumi), turpretī tiesības prasīt atlīdzinājumu tiek reglamentētas attiecīgās struktūras valsts tiesību aktos (9. pants). Šis noteikums, kas atbilst 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 10. panta 3. punktam, ir pilnībā loģiska: ja uzturēšanas saistībām piemērojamos tiesību aktos nav paredzēta prasības iesniegšana, publiskā struktūra nevar prasīt parādniekam atlīdzināt pabalstu, ko tā ir izmaksājusi.

12. pants Atgriezeniskās norādes nepiemērojamība

Šajā protokolā termins "tiesību akti" nozīmē valstī spēkā esošos tiesību aktus, kas nav attiecīgās valsts kolīziju normas.

175. Šajos noteikumos precizēts, ka saskaņā ar Protokolā ietvertajām kolīziju normām tiek izvēlēti attiecīgās valsts tiesību akti – neatkarīgi no pašas valsts tiesību kolīziju normām. Tādējādi atgriezeniskā norāde ir izslēgta pat tad, ja izvēlētie tiesību akti ir valsts, kas nav Līgumslēdzēja valsts, tiesību akti. Šis risinājums ir atbilstošs 1973. gada Konvencijai par uzturēšanas saistībām un daudziem citiem Hāgas Konferences sagatavotiem instrumentiem⁶⁵. Īpaši komentāri šeit nav nepieciešami.

13. pants Sabiedriskā kārtība

Saskaņā ar šo protokolu noteiktos tiesību aktus var atteikties piemērot vienīgi tiktāl, ciktāl šādas piemērošanas ietekme būtu acīmredzami pretēja tiesas atrašanās valsts sabiedriskajai kārtībai.

176. Šajā pantā noteikta iespēja nepiemērot piemērojamos tiesību aktus, ja šādas piemērošanas ietekme būtu acīmredzami pretēja tiesas atrašanās valsts sabiedriskajai kārtībai. Šo noteikumu būtība atbilst 1973. gada Konvencijai par uzturēšanas saistībām (11. panta 1. punkts) un daudziem vienotiem starptautisko privāttiesību instrumentiem.

177. Izņēmums par sabiedrisko kārtību jāpiemēro ļoti ierobežotā mērā: 13. pantā ir prasīts, lai ārvalstu tiesību aktu ietekme būtu *acīmredzami* pretēja tiesas atrašanās valsts sabiedriskajai kārtībai, t.i., neapšaubāmi pretēja tiesas atrašanās valsts pamatprincipiem.

178. Izņēmums par sabiedrisko kārtību reizēm tiek piesaukts, kad uzturēšanas prasība saskaņā ar ārvalstu *lex causae* ir balstīta uz ģimenes attiecībām, kuras tiesas atrašanās valsts neatzīst un kuras šajā valstī tiek uzskatītas par nepiedienīgām. Tomēr šajā ziņā jāuzsver, ka sabiedriskās kārtības noteikšana jāveic *in concreto* attiecībā uz Protokolā norādīto ārvalstu tiesību aktu piemērošanas ietekmi. Šis apsvērums ir īpaši svarīgs uzturēšanas jomā, jo šādos gadījumos ārvalstu tiesību aktu piemērošanas ietekme jebkurā gadījumā tiek izjusta īpašumtiesiskajā jomā⁶⁶. Tāpēc, lai paļautos uz sabiedrisko kārtību, nepietiek, ka ģimenes attiecības, uz kurām uzturēšanas prasība ir balstīta, kā tādas ir pretējas tiesas atrašanās valsts sabiedriskajai kārtībai; ir nepieciešams, lai fakts, ka vienai personai jāmaksā uzturēšanas līdzekļi citai personai, pamatojoties uz šādām attiecībām, tiktu uzverts kā nepiedienīgs pēc būtības. Šī atšķirība nav teorētiska. Ir labi zināms, ka dažu valstu judikatūrā labprāt tiek atzītas dažas specifiskas (īpašumtiesiskas vai personiskas dabas) tiesības, kas izriet no ģimenes attiecībām, pat ja šīs attiecības savā būtībā pārkāpj tiesas atrašanās valsts sabiedrisko kārtību. Vislabāk zināmais piemērs ir atsevišķu poligāmijas seku atzīšana dažās Eiropas valstīs (Francija, Grieķija); pat ja šādu institūtu kā tādu šajās valstīs nevar atzīt, jo tas ir nesavienojams ar tiesas valsts tiesību aktu pamatprincipiem, tas, ka vīrs nodrošina uzturēšanas līdzekļus dažādām sievām, netiek uzskatīts par nepiedienīgu. Līdzīgus apsvērumus var attiecināt, *mutatis mutandis*, uz citiem strīdīgiem institūtiem, kā, piemēram, viendzimuma partnerattiecības vai viendzimuma laulība.

179. Atšķirībā no citiem vietējiem vai starptautiskiem instrumentiem Protokolā tiesas atrašanās valstij nav saglabātas tiesības *lois de police* (vai tūlītējas piemērošanas noteikumi), t.i., obligāti noteikumi, kas sava izšķirošā nozīmīguma tiesas atrašanās valstij dēļ jāpiemēro neatkarīgi no tiesību kolīziju normu rezultātā izvēlētajiem tiesību aktiem. Tāpēc šķiet, ka kompetentajai iestādei jebkurā gadījumā ir jānosaka Protokolā noteikto tiesību aktu būtība, un no tiem var atteikties tikai tad, ja to ietekme

⁶⁵ Sal. ar 2006. gada 5. jūlija Hāgas Konvencijas par piemērojamo likumu dažām tiesībām, kas attiecas uz starpnieku turētiem vērtspapīriem 10. pantu; 2000. gada 13. janvāra Hāgas Konvencijas par pilngadīgo starptautisko aizsardzību 19. pantu.

⁶⁶ Sk. arī Protokola 1. panta 2. punktu, saskaņā ar kuru lēmumi, kas pieņemti, piemērojot šo Protokolu, neskar ģimenes attiecības.

attiecīgajā gadījumā ir nesavienojama ar tiesas valsts sabiedriskās kārtības tiesību principiem.

14. pants Uzturēšanas līdzekļu apjoma noteikšana

Pat ja piemērojamās tiesību aktos paredzēts citādi, nosakot uzturēšanas līdzekļu apjomu, ņem vērā kreditora vajadzības un parādnieka resursus, kā arī visas kompensācijas, kas kreditoram piešķirtas periodisku uzturēšanas līdzekļu maksājumu vietā.

180. Protokola 14. pantā paredzēts, ka, pat ja piemērojamās tiesību aktos ir paredzēts citādi, nosakot uzturēšanas līdzekļu apjomu, ņem vērā kreditora vajadzības un parādnieka resursus, kā arī visas kompensācijas, kas kreditoram piešķirtas periodisku uzturēšanas līdzekļu maksājumu vietā. Šī ir materiālo tiesību norma, kas Līgumslēdzējam valstīm uzliek pienākumu kā tādu neatkarīgi no veida, kādā tās uztver uzturēšanas līdzekļiem piemērojamās tiesību aktus.

181. Šo noteikumu teksts lielā mērā ir tāds pats kā 1973. gada Konvencijā par uzturēšanas saistībām, taču tas ietver divus būtiskus jauninājumus.

182. Pirmās atšķirības pamatā ir fakts, ka 14. pants ir atsevišķi noteikumi, kas ir neatkarīgi no noteikumiem attiecībā uz sabiedrisko kārtību, atšķirībā no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 11. panta 2. punkta. Pēc garām apspriedēm WGAL un Īpašajā komisijā šo risinājumu atbalstīja diplomātiskās sesijas laikā. Tam ir būtiskas sekas: attiecīgā materiālo tiesību norma nav tikai ārvalstu tiesību aktu piemērošanas ierobežojums, bet tā jāpiemēro Līgumslēdzējas valsts iestādēm, pat ja Protokolā noteiktie tiesību akti attiecīgajā gadījumā ir tiesas valsts tiesību akti.

183. Jāpiebilst, ka vajadzību un resursu vērā ņemšanai nav noteikti jābūt saistītai ar iestādes kompetenci attiecīgajā gadījumā veikt izvērtēšanu, bet tā var būt netieši balstīta uz veidu, kādā no piemērojamiem tiesību aktiem izrietošie uzturēšanas līdzekļi tiek aprēķināti, piemēram, nosakot kreditoram piešķiramo uzturēšanas līdzekļu apjomu noteiktos apstākļos, izmantojot tabulas, kas ir pietiekami elastīgas, lai ņemtu vērā pušu vajadzības un resursus. Šis jautājums ir svarīgs saistībā ar administratīvām sistēmām, kas arī balstītas uz kreditora vajadzībām un parādnieka resursiem, pat ja šādi faktori tiek ņemti vērā abstraktāk nekā tiesu sistēmās.

184. Otra atšķirība no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 11. panta 2. punkta ir balstīta uz 14. panta atsauci, kurā minētas “visas kompensācijas, kas kreditoram piešķirtas periodisku uzturēšanas līdzekļu maksājumu vietā”. Arī šo jauninājumu iekļāva diplomātiskās sesijas laikā pēc Eiropas Kopienas delegācijas ierosinājuma⁶⁷. Jo īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad laulības šķiršanas laikā viena no pusēm ir saņēmusi vienreizēju maksājumu vai tai ir piešķirtas (nekustamā vai personīgā) īpašuma daļas, kas pieder otram laulātajam (kā tas, piemēram, notiek dažās paražu tiesību valstīs), lai nosegtu visas savas prasības, tostarp uzturēšanas. Šis risinājums ir izmantots dažu valstu sistēmās, lai veicinātu to, ka attiecīgās laulāto prasības

galīgi tiek atrisinātas laulības šķiršanas laikā, tādējādi “pieliekot punktu” viņu attiecībām vismaz attiecībā uz īpašumu. Šādā gadījumā jāizvairās no situācijas, kad vēlāk viens no laulātajiem ceļ ar iepriekšējo izlīgumu nesavienojamu uzturēšanas prasību, pamatojoties uz tiesību aktiem, kas neatzīst šo kompensācijas formu: ja Protokolā noteiktie tiesību akti attiektos uz kreditora pašreizējām vajadzībām, neņemot vērā iepriekš saņemtās kompensācijas, iznākums būtu netaisnīgs. Rezultātā 14. panta materiālo tiesību normu var izmantot, lai vajadzības gadījumā novērstu risinājumus, kas izriet no uzturēšanas prasībām piemērojamiem tiesību aktiem.

15. līdz 17. pants Valstis ar vairākām tiesību sistēmām

185. Šajos pantos iekļauti noteikumi attiecībā uz Protokola piemērošanu valstīs, kurām ir vairākas tiesību sistēmas. Šādi noteikumi Hāgas konvencijās ir parasti, taču tie jāpiemēro katras konvencijas materiālās piemērošanas jomai. Šā protokola pantu projektu sagatavoja Pastāvīgais birojs⁶⁸. Ar dažiem labojumiem šos pantus apstiprināja diplomātiskās sesijas laikā. 15. pantā paredzēts, ka Protokols nav piemērojams kolīzijām, kas Līgumslēdzējā valstī ir stingri iekšējas, kamēr 16. un 17. pants attiecas uz teritoriāliem un konfliktiem starp personām aspektiem, piemērojot Protokolu valstīs, kurās ir vairākas tiesību sistēmas.

15. pants Protokola nepiemērošana iekšējām kolīzijām

1. punkts – Līgumslēdzējai valstij, kurā attiecībā uz uzturēšanas saistībām piemēro dažādas tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumus, nav šā protokola noteikumi jāpiemēro kolīzijām, kas pastāv tikai starp šādām dažādām sistēmām vai tiesību normu kopumiem.

186. Šajā pantā paredzēts, ka valstij, kurā attiecībā uz uzturēšanas saistībām piemēro divas vai vairākas dažādas tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumus, nav jāpiemēro Protokola noteikumi, lai atrisinātu izrietošās iekšējās kolīzijas. Protokola iecere ir atrisināt kolīziju normas starptautiskās situācijās, un tas nepretendē uz piemērošanu stingri iekšējās situācijās. Tas attiecas gan uz konfliktiem starp personām (t.i., ja dažādu iekšējo tiesību sistēmu piemērošana ir balstīta uz personiskiem kritērijiem, kā, piemēram, attiecīgo personu reliģiskā piederība), gan uz teritoriāliem konfliktiem (ja dažādas sistēmas vai tiesību normu kopumus piemēro dažādās teritoriālās vienībās).

187. Attiecīgā valsts brīvprātīgi un vienpusēji var izvēlēties piemērot Protokolu iekšējo kolīziju risināšanai, ja tā to vēlas. Tomēr šis risinājums, ko noteikti var apsvērt saistībā ar teritoriāliem konfliktiem, šķiet nepiemērots konfliktiem starp personām.

2. punkts – Šo pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai.

188. Saskaņā ar 2. punktu 15. pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai. Valstis, kas veido šādas organizācijas, ir neatkarīgas valstis, un tāpēc pret šīm valstīm nevar izturēties kā teritoriālu vienību valstī ar vairākām tiesību sistēmām.

⁶⁷ Skat. Darba dokumentu Nr. 2, protokolu Nr. 1, 64. punktu un turpmākos, un protokolu Nr. 2, 1. punktu un turpmākos.

⁶⁸ Darba dokuments Nr. 12.

16. pants Valsts ar vairākām tiesību sistēmām – teritoriāli aspekti

1. punkts – Attiecībā uz valsti, kurā jautājumiem, uz ko attiecas šis protokols, dažādās teritoriālajās vienībās piemēro divas vai vairāk tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumus:

apakšpunkts a) – norādes uz valsts tiesību aktiem attiecīgā gadījumā uzskata par norādēm uz attiecīgajā teritoriālajā vienībā spēkā esošiem tiesību aktiem;

apakšpunkts b) – norādes uz šīs valsts kompetentām iestādēm vai publiskajām struktūrām attiecīgā gadījumā uzskata par norādēm uz iestādēm, kas pilnvarotas rīkoties attiecīgajā teritoriālajā vienībā;

apakšpunkts c) – norādes uz pastāvīgu dzīvesvietu šādā valstī attiecīgā gadījumā uzskata par norādēm uz pastāvīgu dzīvesvietu attiecīgajā teritoriālajā vienībā;

apakšpunkts d) – norādes uz valsti, kuras pilsonība ir kopīga divām personām, uzskata par norādēm uz teritoriālo vienību, kā noteikts šīs valsts tiesību aktos, vai – ja nav attiecīgu noteikumu – uz teritoriālo vienību, ar kuru uzturēšanas saistībā ir visciešākā saikne;

apakšpunkts e) – norādes uz valsti, kuras pilsonība ir personai, uzskata par norādēm uz teritoriālo vienību, kā noteikts šīs valsts tiesību aktos, vai – ja nav attiecīgu noteikumu – uz teritoriālo vienību, ar kuru šai personai ir visciešākā saikne.

189. Šajā pantā norādītas procedūras, kas jāpiemēro, kad starptautiskā situācijā protokolā norādītie tiesību akti ir tādas valsts tiesību akti, kurai nav vienotas tiesību sistēmas un uzturēšanas saistībām dažādās teritoriālās vienībās piemēro divas vai vairākas tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumus. Jāpiebilst, ka šis jautājums nerodas tikai tajās valstīs, kurās ir vairākas tiesību sistēmas, – tas var rasties visās Protokola Līgumslēdzējās valstīs, ja tās kā piemērojamus tiesību aktus izvēlas tādas valsts tiesību aktus, kurā ir vairākas pārvaldes vienības. Piemēram, ja saskaņā ar Protokolu izvēlas valsts A tiesību aktus, tāpēc ka kreditoram šajā valstī ir pastāvīgā dzīvesvieta, un šajā valstī ir vairākas tiesību sistēmas, valsts B (kas ir Protokola Līgumslēdzēja puse) kompetentajai iestādei jānosaka, vai ir piemērojami vienas vai otras valsts A dažādo teritoriālo vienību tiesību akti.

2. punkts – Lai noteiktu piemērojamus tiesību aktus saskaņā ar šo protokolu attiecībā uz valsti, kurā ir divas vai vairāk teritoriālās vienības, kam saistībā ar jautājumiem, uz kuriem attiecas šis protokols, ir pašām sava tiesību sistēma vai tiesību normu kopums, piemēro šādus noteikumus:

apakšpunkts a) – ja šādā valstī ir spēkā noteikumi, ar ko nosaka, kuras teritoriālās vienības tiesību akti ir piemērojami, piemēro šīs vienības tiesību aktus;

apakšpunkts b) – ja tādu noteikumu nav, piemēro attiecīgās teritoriālās vienības tiesību aktus, kā noteikts 1. punktā.

190. Protokola 16. panta 2. punktā paredzēts, ka, lai šādā gadījumā noteiktu saskaņā ar Protokolu piemērojamus tiesību aktus, vispirms ir jāpiemēro attiecīgajā valstī spēkā

esošie noteikumi, kas nosaka teritoriālo vienību, kuras tiesību akti ir piemērojami (16. panta 2. punkta a) apakšpunkts). Tādējādi mūsu piemērā valsts B iestāde vispirms izmanto valstī A piemērojamus noteikumus teritoriālu konfliktu risināšanai; tā rezultāts var būt, piemēram, citas teritoriālas vienības tiesību aktu piemērošana, nekā tās, kurā kreditoram ir pastāvīgā dzīvesvieta (piem., parādnieka pastāvīgās dzīvesvietas tiesību akti, ja šis kritērijs tiek lietots valstī A).

191. Tikai tad, ja trūkst šādu attiecīgās valsts noteikumu, un tādējādi tikai kā papildu līdzekli, piemērojamus tiesību aktus nosaka saskaņā ar Protokola noteikumiem (16. panta 2. punkta a) apakšpunkts). Šajā nolūkā 16. panta 1. punktā precizēts, kā Protokolā interpretējami izmantotie jēdzieni; šie noteikumi ir piemērojami tikai tad, ja tiek izmantots 2. punkta b) apakšpunkts. Šo noteikumu pamatideja ir novietot telpiskas saiknes elementus, kas noteikti Protokolā, teritoriālajā vienībā, kur viņi faktiski atrodas.

192. Tādējādi jebkura norāde uz valsts tiesību aktiem, ja tāda konstatēta, norāda uz attiecīgajā teritoriālajā vienībā spēkā esošajiem tiesību aktiem (16. panta 1. punkta a) apakšpunkts; piem., ar “tiesas atrašanās valsts tiesību aktiem” ir jāsaprot teritoriālajā vienībā, kurā atrodas kompetentā iestāde, spēkā esošie tiesību akti). Līdzīgi jebkura norāde uz šīs valsts attiecīgajām kompetentajām iestādēm vai publiskajām struktūrām jāskaidro kā norāde uz attiecīgajām kompetentajām iestādēm vai publiskām struktūrām, kas pilnvarotas darboties atbilstošajā teritoriālajā vienībā (piem., publiskas struktūras tiesības prasīt atlīdzināt pabalstu, kas izmaksāts kreditoram saskaņā ar 10. pantu, ir jānosaka saskaņā ar tās teritoriālās vienības spēkā esošajiem tiesību aktiem, kurā šī struktūra ir pilnvarota darboties). Tāpat jebkura norāde uz pastāvīgo dzīvesvietu šajā valstī jāskaidro kā norāde uz pastāvīgo dzīvesvietu atbilstošajā teritoriālajā vienībā (tā rezultātā saskaņā ar 3. pantu piemērojamie tiesību akti ir spēkā esošie tās teritoriālās vienības, kurā kreditoram ir pastāvīgā dzīvesvieta, tiesību akti).

193. Dažos Protokola noteikumos izmantots pilsonības jēdziens (4. panta 4. punkts, 6. pants un 8. panta 1. punkta a) apakšpunkts), un tas ir jāpiemēro iekšējo kolīziju risināšanai tā vienkāršā iemesla dēļ, ka valsts, kurā ir vairākas pārvaldes vienības, teritoriālajās vienībās parasti nepiešķir no attiecīgās valsts atsevišķu pilsonību. Tāpēc šādos gadījumos 16. panta 1. punkta d) un e) apakšpunktā paredzēts, ka gadījumā, ja attiecīgajā valstī nav atbilstošu noteikumu, piemērojamie tiesību akti ir tās teritoriālās vienības tiesību akti, ar kuru persona ir visciešāk saistīta. Jāatzīst, ka šo risinājumu nav ļoti viegli īstenot, bet parasti tas ļaus izkļūt no strupceļa.

3. punkts – Šo pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai.

194. Saskaņā ar 3. punktu 16. pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai. Valstis, kas veido šādas organizācijas, ir neatkarīgas valstis, un tāpēc pret šīm valstīm nevar izturēties kā teritoriālu vienību valstī ar vairākām tiesību sistēmām.

17. pants Valstis ar vairākām tiesību sistēmām – konflikti starp personām

Lai saskaņā ar šo protokolu noteiktu piemērojamās tiesību aktus attiecībā uz valsti, kurā ir divas vai vairāk tiesību sistēmas vai tiesību normu kopumi, ko piemēro dažādām personu kategorijām saistībā ar jautājumiem, uz kuriem attiecas šis protokols, norādes uz valsts tiesību aktiem uzskata par norādēm uz tiesību sistēmu saskaņā ar noteikumiem, kas ir spēkā attiecīgajā valstī.

195. Šis pants attiecas uz situāciju, kurā Protokolā noteiktie tiesību akti ir tādas valsts tiesību akti, kurai ir vairākas tiesību sistēmas vai vairāki tiesību normu kopumi, kas piemērojami dažādām personu grupām (piemēram, pamatojoties uz reliģisko piederību). Šādā gadījumā vienīgais izmantotais kritērijs ir norāde uz attiecīgās valsts iekšējām kolīziju normām. Šis risinājums atspoguļo visās Hāgas konvencijās, kas izskatījušas šo jautājumu, pieņemto risinājumu. Tas ir nepieciešams, jo Protokola noteikumi, kas parasti balstīti uz teritoriālo kritēriju, nav piemēroti konfliktu starp personām risināšanai. Atšķirībā no citām konvencijām Protokolā nav noteikts papildu kritērijs gadījumos, kad attiecīgajā valstī nav iekšēju noteikumu. Diplomātiskajā sesijā tika izteikts ierosinājums, ka valstīm, kurām nav vienotas tiesību sistēmas attiecībā uz dažādām personu grupām uzturēšanas saistību jomā un nav ar to saistītu iekšējo kolīziju normu, vajadzētu šādas tiesību normas pieņemt pirms kļūšanas par Protokola Līgumslēdzēju valsti.

18. pants Saskaņošana ar iepriekšējām Hāgas uzturēšanas saistību konvencijām

Attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm šis protokols aizstāj Hāgas 1973. gada 2. oktobra Konvenciju par uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem un Hāgas 1956. gada 24. oktobra Konvenciju par bērnu uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem.

196. Šajā pantā konkretizēts, ka Protokola iecere attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm ir aizstāt 1956. gada un 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām. Šie noteikumi atkārtoti, *mutatis mutandis*, 1973. gada Konvencijas 18. pantā ietvertos noteikumus.

197. Šī aizstāšana notiek tikai attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm, kas nozīmē, ka iepriekšējās konvencijas paliek piemērojamas pat valstī, kas kļuvusi par Protokola Līgumslēdzēju valsti, attiecībā pret citām valstīm, kuras ir šo instrumentu dalībnieces un nav pievienojušās Protokolam.

198. Hāgas 1956. gada Bērnu uzturēšanas saistību konvencija ir piemērojama tikai tad, ja ir jāpiemēro Līgumslēdzējas valsts tiesību akti. Tādējādi tai nav *erga omnes* ietekmes⁶⁹. Tālāk 18. pantā paredzēts, ka “starp Līgumslēdzējām valstīm” Protokols aizvieto 1956. gada Konvenciju, neprasot tās denonsēšanu. Tādējādi no šiem noteikumiem skaidri izriet, ka ir piemērojams Protokols, nevis bijušās konvencijas, vismaz starp abu instrumentu Līgumslēdzējām valstīm. Jāatzīst, ka no 18. panta varētu secināt, ka tas abu instrumentu dalībvalstīm ļauj

nepiemērot Protokolu attiecībās ar Hāgas 1956. gada Bērnu uzturēšanas saistību konvencijas Līgumslēdzējām valstīm, kas nav pievienojušās Protokolam. Jebkurā gadījumā tā būs izņēmuma situācija, taču galvenokārt tā būs grūti risināma, jo nav īpašu kritēriju, lai noteiktu, kādos gadījumos tiek apsvērtas attiecības ar šādu valsti. Ņemot vērā šo nenoteiktību, 18. panta mērķis varētu būt ierosme dot priekšroku Protokola piemērošanai arī šādā gadījumā.

199. Saskaņošana ar 1973. gada Konvenciju par uzturēšanas saistībām ir grūtāka, jo šis instruments līdzīgi Protokolam pretendē uz vispārēju piemērošanu⁷⁰. Tāpat kā Hāgas 1956. gada Bērnu uzturēšanas saistību konvencijas gadījumā 18. pantam ietekme ir vismaz “attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm”, un Protokolam ir augstāks spēks, neprasot 1973. gada Konvencijas denonsēšanu. Un arī varētu secināt, ka šie noteikumi Protokola un 1973. gada Konvencijas Līgumslēdzējai valstij ļauj nepiemērot Protokolu tās attiecībās ar 1973. gada Konvencijas dalībvalsti, kas nav pievienojusies Protokolam. Tomēr tas neatrisina jautājumu par instrumentu kolīziju situācijās, kad praksē abi instrumenti veicina dažādus risinājumus, jo trūkst kritērija, lai noteiktu, kad jautājums ir “attiecībās starp Līgumslēdzējām valstīm”. Šķiet, ka šie gadījumi būs plašāk izplatīti nekā iepriekšējā punktā minētie gadījumi abu instrumentu vispārējās piemērošanas dēļ. Ņemot vērā šīs grūtības, tas ir vēl viens iemesls, lai izmantotu 18. pantu kā ierosmi dot priekšroku Protokola piemērošanai, kas ir modernāka sistēma, kurai jāaizstāj 1973. gada Konvencijas noteikumu ietekme. Šo secinājumu var apstiprināt arī ar 1973. gada Konvencijas 19. pantu, saskaņā ar kuru “ši Konvencija neskar nevienu citu starptautisku instrumentu, kas iekļauj noteikumus jautājumos, kurus reglamentē šī Konvencija, un kura dalībiece Līgumslēdzēja puse ir vai kļūs”.

19. pants Saskaņošana ar citiem instrumentiem

1. punkts – Šis protokols neskar citus starptautiskos instrumentus, kuru puses ir vai kļūs Līgumslēdzējas valstis un kuros ir noteikumi par jautājumiem, ko reglamentē šis protokols, ja vien valstis, kas ir šādu instrumentu puses, nav sniegušas deklarāciju par pretējo.

200. Saskaņošana ar citiem instrumentiem ir vieglāka: saskaņā ar 19. pantu Protokols neskar citus starptautiskus instrumentus, kuru puses Līgumslēdzējas valstis ir vai par tādām kļūs un kuri ietver noteikumus attiecībā uz uzturēšanas saistībām piemērojamajiem tiesību aktiem. Protokolam ir augstāks spēks pār šādiem iepriekšējiem vai vēlākiem instrumentiem, ja vien valstis, kas ir šādu instrumentu puses, nav sniegušas deklarāciju par pretējo.

2. punkts – Šā panta 1. punkts attiecas arī uz vienotiem tiesību aktiem, ko pamato īpašas reģionālas vai citādas saites starp attiecīgajām valstīm.

201. Jāuzsver, ka saskaņā ar 19. panta 2. punktu šis risinājums attiecas arī uz attiecībām starp Protokolu un vienotiem tiesību aktiem, ko pamato īpašas, proti, reģionālas, saites starp attiecīgajām valstīm. Līdz ar to Protokolu, piemēram, varētu nepiemērot gadījumā, ja tiek

⁶⁹ Sal. ar šīs Konvencijas 6. pantu.

⁷⁰ Sal. ar 1973. gada Konvencijas 3. pantu un Protokola 2. pantu.

pieņemts turpmāks reģionāls instruments, kas regulē to pašu jautājumu.

20. pants Vienota interpretācija

Interpretējot šo protokolu, ņem vērā tā starptautisko būtību un nepieciešamību veicināt tā vienotu piemērošanu.

202. Šajos noteikumos, kas ir kļuvuši tradicionāli visos vienotos tiesību instrumentos, Protokola Līgumslēdzējas puses apņemas, interpretējot šo Protokolu, ņemt vērā tā starptautisko būtību un nepieciešamību veicināt tā vienotu piemērošanu. Cita starpā tas norāda uz Līgumslēdzēju valstu iestāžu pienākumu pēc iespējas ņemt vērā lēmumus, kas pieņemti citā Līgumslēdzējā valstī, pamatojoties uz Protokolu. Protams, šiem lēmumiem ir tikai ieteikuma nozīme, jo citas valsts iestādēm tie nav obligāti jāievēro.

21. pants Pārskats par protokola darbību praksē

1. punkts – Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences ģenerālsēdētārs vajadzības gadījumā sasauc īpašu komisiju, lai izvērtētu protokola darbību praksē.

203. Lai sekmētu Protokola uzraudzību, 21. pantā paredzēts, ka vajadzības gadījumā ģenerālsēdētārs var sasaukt īpašu komisiju, lai izvērtētu Protokola darbību praksē.

2. punkts – Šādas izvērtēšanas nolūkā Līgumslēdzējas valstis sadarbojas ar Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences pastāvīgo biroju, lai apkopotu judikatūru par protokola piemērošanu.

204. Šajā pašā nolūkā un, lai atvieglotu Līgumslēdzēju valstu iestāžu piekļuvi lēmumiem, ko citas valstis pieņēmušas, pamatojoties uz Protokolu, Līgumslēdzējas valstis piekrist sadarboties ar Pastāvīgo biroju, lai apkopotu tiesu praksi par protokola piemērošanu.

22. pants Pārejas noteikumi

Līgumslēdzējā valstī protokolu nepiemēro uzturēšanas prasībām par laikposmu pirms šā protokola spēkā stāšanās attiecīgajā valstī.

205. Saskaņā ar šo pantu Protokolu nepiemēro uzturēšanas prasībām, kas celtas Līgumslēdzējā valstī par laikposmu pirms šā protokola stāšanās spēkā. Šā noteikuma mērķis ir izvairīties no jauniem noteikumiem, kas ietekmē pušu tiesības un pienākumus, kādi pastāvēja pirms to stāšanās spēkā. Šis formulējums atbilst 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām 12. pantam⁷¹.

206. Tādējādi atšķirībā no Konvencijas (sk. 56. panta 1. punktu) Protokols neattiecas uz visām tiesvedībām, kas uzsāktas pēc tā stāšanās spēkā; taču tā piemērošana nav izslēgta, ja tiesvedība uzsākta pirms šā datuma. Gluži pretēji, katrā gadījumā ir jānosaka, *par kādu laikposmu* uzturēšanas līdzekļi tiek prasīti. Ja tie prasīti par laikposmu pirms jaunā instrumenta stāšanās spēkā (piem., ja kreditors prasa parāda samaksāšanu), Protokols nav piemērojams, pat ja prasība iesniegta pēc tā stāšanās spēkā. Uz šā laikposma uzturēšanas saistībām attiecas starptautisko

privāttiesību noteikumi (balstīti uz konvencijām vai attiecīgās valsts avotiem), kas tiesas atrašanās valstī piemēroti pirms Protokola stāšanās spēkā. Taču, ja iestādei pēc Protokola stāšanās spēkā ir jālemj par uzturēšanu attiecībā uz nākotni, tai jāpiemēro šis instruments, pat ja prasība ir iesniegta pirms tā stāšanās spēkā.

23. pants Parakstīšana, ratifikācija un pievienošanās

1. punkts – Protokolu var parakstīt visas valstis.

2. punkts – Parakstītājvalstis protokolu ratificē, pieņem vai apstiprina.

3. punkts – Protokolam var pievienoties visas valstis.

4. punkts – Ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumentus deponē Nīderlandes Karalistes Ārlietu ministrijai, kas ir protokola deponitārs.

207. Šie noteikumi ir tādi paši kā lielākajā daļā Hāgas konvenciju. Noteikumi, kas nosaka parakstīšanu, ratifikāciju un pievienošanu, atbilst tradicionāliem risinājumiem, un tādējādi tiem nav nepieciešami īpaši komentāri⁷².

208. Tomēr attiecībā uz instrumentu, kura nosaukums ir protokols, šie noteikumi ir īpaši svarīgi, jo tie nosaka šā instrumenta autonomijas principu attiecībā uz Konvenciju, saskaņā ar kuru tas radīts. Kā jau minēts, jebkura valsts var parakstīt, ratificēt vai pievienoties Protokolam, pat ja tā nav parakstījusi, ratificējusi vai pievienojusies Konvencijai. Pēc nelielas svārstīšanās šo risinājumu apstiprināja diplomātiskās sesijas laikā, nepieņemot deleģātu viedokli mainīt nosaukumu no protokola uz konvenciju (sk. iepriekš 15. punktu un turpmākos).

24. pants Reģionālas ekonomiskās integrācijas organizācijas

1. punkts – Reģionāla ekonomiskās integrācijas organizācija, kuru veido tikai suverēnas valstis un kura ir kompetenta attiecībā uz dažiem vai visiem protokolā reglamentētajiem jautājumiem, tāpat var parakstīt, pieņemt vai apstiprināt protokolu vai arī tam pievienoties. Reģionālajai ekonomiskās integrācijas organizācijai šādā gadījumā ir tādas pašas tiesības kā Līgumslēdzējai valstij tiktāl, ciktāl šai organizācijai ir kompetence attiecībā uz jautājumiem, ko reglamentē šis protokols.

2. punkts – Reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija, parakstot, pieņemot, apstiprinot protokolu vai pievienojoties tam, rakstiski paziņo deponitāram, kādos šā protokola reglamentētajos jautājumos šīs organizācijas dalībvalstis ir nodevušas tai savu kompetenci. Organizācija nekavējoties rakstiski paziņo deponitāram par visām izmaiņām, kas attiecas uz tās kompetenci, kā norādīts pēdējā saskaņā ar šo punktu sniegtajā paziņojumā.

⁷¹ Fervilhena ziņojums (minēts 14. zemsvītras piezīmē), 182. punkts un turpmākie.

⁷² Sal. ar Konvencijas 58. pantu un Borasas-Degelingas ziņojuma 689.–694. punktu.

3. punkts – Parakstot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija saskaņā ar 28. pantu var deklarēt, ka tā ir kompetenta visos šā protokola reglamentētajos jautājumos un ka dalībvalstīm, kas reģionālajai ekonomiskās integrācijas organizācijai ir nodevušas savu kompetenci attiecīgajā jautājumā, protokols kļūst saistošs, šai organizācijai parakstot, pieņemot, apstiprinot to vai pievienojoties tam.

4. punkts – Protokola spēkā stāšanās nolūkā neņem vērā instrumentus, ko deponē reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija, ja vien reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija nesniedz deklarāciju saskaņā ar 3. punktu.

5. punkts – Visas atsauces uz "līgumslēdzēju valsti" vai "valsti" šajā protokolā attiecīgos gadījumos vienlīdz attiecas uz reģionālu ekonomiskās integrācijas organizāciju, kas ir protokola puse. Ja reģionālā ekonomiskās integrācijas organizācija sniedz deklarāciju saskaņā ar 3. punktu, visas atsauces uz "līgumslēdzēju valsti" vai "valsti" šajā protokolā attiecīgajos gadījumos vienlīdz attiecas uz organizācijas attiecīgajām dalībvalstīm.

209. Tāpat kā Konvencija (sk. 59. pantu) Protokols ietver noteikumus, kas izvirza nosacījumus, saskaņā ar kuriem reģionālās ekonomiskās integrācijas organizācijas var kļūt par tā dalībnieci. Šie ir nesen noslēguma noteikumi, ko var atrast tikai jaunākajos Hāgas Konferences pieņemtajos instrumentos⁷³. Jāatgādina, ka 2007. gadā tika izdarīti labojumi arī Hāgas Konferences statūtos, ļaujot reģionālām ekonomiskās integrācijas organizācijām kļūt par konferences dalībniecēm⁷⁴. Šī attīstība galvenokārt ir saistīta ar notikumu gaitu Eiropas Savienībā atbilstoši Amsterdamas Līgumam, ar kuru Eiropas Kopiena ieguva iekšējas un ārējas pilnvaras attiecībā uz starptautiskajām privāttiesībām. Eiropas Kopiena kļuva par konferences dalībnieci 2007. gada 3. aprīlī. Protams, 24. pants ir veidots vispārēji, un, ja nepieciešams, to var piemērot citām reģionālās ekonomiskās integrācijas organizācijām, kam ir pilnvaras Protokola reglamentētajos jautājumos.

210. Šā panta noteikumi ir tieši tādi paši kā Konvencijas 59. panta noteikumi. Komentāriem mēs attiecīgi norādām uz Borasas-Degelingas ziņojuma 695.–700. punktu.

25. pants Stāšanās spēkā

1. punkts – Protokols stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no otrā ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumenta iesniegšanas depozitāram, kā minēts 23. pantā.

211. Attiecībā uz Protokola stāšanos spēkā 25. panta 1. punktā paredzēta divu ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumentu iesniegšana depozitāram. Šis risinājums, kas ir tāds pats kā Konvencijā (sk. 60. pantu) un citos Hāgas Konferences nesen

pieņemtos instrumentos⁷⁵, ir īpaši labvēlīgs, lai instruments stātos spēkā. To pamato apsvērums, ka nav nekādu nepilnību, lai Protokolu piemērotu tikai starp divām valstīm, ja tās to vēlas. Jāatgādina, ka neatkarīgi no Līgumslēdzēju valstu skaita Protokols ir piemērojams *erga omnes* (sk. 2. pantu).

2. punkts – Tādējādi protokols stājas spēkā:

apakšpunkts a) – attiecībā uz katru valsti vai katru reģionālo ekonomiskās integrācijas organizāciju, kas minēta 24. pantā, – pēc protokola ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās tam, mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumenta iesniegšanas depozitāram;

apakšpunkts b) – attiecībā uz teritoriālo vienību, kurai šis protokols ir piemērojams saskaņā ar 26. pantu, – mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no minētajā pantā paredzētās deklarācijas.

212. Citi 25. panta noteikumi ir vai nu tādi paši kā Konvencijas 60. pantā, vai arī citos Hāgas Konferences pieņemtajos dokumentos.

26. pants Deklarācijas attiecībā uz valstīm ar vairākām tiesību sistēmām

1. punkts – Ja valstij ir divas vai vairākas teritoriālas vienības, kurās jautājumiem, uz ko attiecas šis protokols, piemēro dažādas tiesību sistēmas, tad parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties valsts var saskaņā ar 28. pantu deklarēt, ka minētais protokols attiecas uz visām šīs valsts teritoriālajām vienībām vai tikai uz vienu vai vairākām vienībām, kā arī grozīt šo deklarāciju, jebkurā laikā iesniedzot citu deklarāciju.

2. punkts – Ikvienu šādu deklarāciju paziņo depozitāram un tajā skaidri norāda teritoriālās vienības, uz kurām protokols attiecas.

3. punkts – Ja valsts neiesniedz šajā pantā paredzēto deklarāciju, protokols attiecas uz visām šīs valsts teritoriālajām vienībām.

4. punkts – Šo pantu nepiemēro reģionālai ekonomiskās integrācijas organizācijai.

213. Saskaņā ar tradicionālo pieeju 26. panta 1. punktā ļauts valstij ar vairākām teritoriālām vienībām, kurās jautājumos, uz kuriem attiecas Protokols, piemēro dažādas tiesību sistēmas, deklarēt, ka Protokols attiecas uz visām šīs valsts teritoriālajām vienībām vai tikai uz vienu, vai vairākām vienībām. Ja šāda deklarācija nav iesniegta, Protokols attiecas uz visām šīs valsts teritoriālajām vienībām (26. panta 3. punkts).

27. pants Atrunas

Attiecībā uz šo protokolu atrunas netiek pieļautas.

⁷³ 2005. gada 30. jūnija Hāgas Konvencijas par tiesas izvēles līgumiem 29. pants; 2006. gada 5. jūnija Hāgas Konvencijas par piemērojamo likumu dažām tiesībām, kas attiecas uz starpnieku turētiem vērtspapīriem 18. pants.

⁷⁴ Sal. ar statūtu 3. pantu.

⁷⁵ Sal. ar 2005. gada 30. jūnija Hāgas Konvencijas par tiesas izvēles līgumiem 31. pantu; 2006. gada 5. jūnija Hāgas Konvencijas par piemērojamo likumu dažām tiesībām, kas attiecas uz starpnieku turētiem vērtspapīriem 19. pantu.

214. Šis pants ir ļoti svarīgs, jo tas nosaka principu, ka attiecībā uz Protokolu atrunas netiek pieļautas. Kā minēts iepriekš (sk. iepriekš 25. punktu), šis risinājums ir ļoti atšķirīgs no 1973. gada Konvencijas par uzturēšanas saistībām, kas valstīm ļauj Konvencijas piemērošanu ierobežot uz atsevišķām uzturēšanas saistībām (kā, piemēram, starp laulātajiem un šķirtajiem laulātajiem un/vai attiecībā pret personām, kas nav sasniegušas 21 gada vecumu un kas nav laulībā; sk. 13. pantu) vai izslēgt tās piemērošanu attiecībā uz dažām uzturēšanas saistībām (starp personām, kas saistītas sānu līnijā vai ar svainību, vai arī dažos gadījumos starp laulātajiem, kuru laulība šķirta, laulātie ir atšķirti vai kuru laulība ir anulēta; sk. 14. pantu). Papildus šīs Konvencijas 15. pantā ir atļauta tiesas atrašanās valsts tiesību aktu piemērošanas atruna, ja kreditoram un parādniekam ir attiecīgās valsts pilsonība un ja parādniekam tajā ir pastāvīgā dzīvesvieta. Vairākas Līgumslēdzēja valstis izdarīja atrunas. 27. panta dēļ Protokola darbības jomu nevar ierobežot, un attiecībā uz šajā instrumentā izmantotajiem risinājumiem par piemērojamiem tiesību aktiem nevar izdarīt nekādus izņēmumus.

28. līdz 30. pants *Deklarācijas, denonsēšana, paziņošana*

28. pants *Deklarācijas*

1. punkts – Šā protokola 24. panta 3. punktā un 26. panta 1. punktā minētās deklarācijas var sniegt parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties vai jebkurā laikā pēc tam, un tās var jebkurā laikā grozīt vai atsaukt.

2. punkts – Deklarācijas, grozījumus un atsaukumus paziņo depozitāram.

3. punkts – Parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties sniegta deklarācija stājas spēkā vienlaikus ar protokola stāšanos spēkā attiecībā uz attiecīgo valsti.

4. punkts – Vēlāk iesniegta deklarācija un visi deklarācijas grozījumi vai atsaukumi stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no dienas, kad depozitārs ir saņēmis paziņojumu.

29. pants *Denonsēšana*

1. punkts – Ikviens šā protokola Līgumslēdzēja valsts var denonsēt to, iesniedzot depozitāram rakstisku paziņojumu. Denonsēšanu var ierobežoti attiecināt uz atsevišķām teritoriālajām vienībām valstī ar vairākām tiesību sistēmām, kurās piemēro protokolu.

2. punkts – Denonsēšana stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad pagājuši divpadsmit mēneši no dienas, kad depozitārs saņem attiecīgo paziņojumu. Ja paziņojumā ir norādīts ilgāks denonsēšanas spēkā stāšanās termiņš, denonsēšana stājas spēkā pēc tam, kad ir beidzies šis garākais termiņš no dienas, kad depozitārs saņem attiecīgo paziņojumu.

30. pants *Paziņošana*

Depozitārs paziņo Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences dalībniekiem un citām valstīm, un reģionālajām ekonomiskās integrācijas organizācijām, kas parakstījušas, ratificējušas, apstiprinājušas vai pievienojušas saskaņā ar 23. un 24. pantu, par:

apakšpunkts a) – parakstīšanu un ratifikāciju, pieņemšanu, apstiprināšanu un pievienošanu, kā minēts 23. un 24. pantā;

apakšpunkts b) – dienu, kad saskaņā ar 25. pantu protokols stājas spēkā;

apakšpunkts c) – deklarācijām, kas minētas 24. panta 3. punktā un 26. panta 1. punktā;

apakšpunkts d) – denonsēšanām, kā minēts 29. pantā.

215. Šie panti atkārtoti tradicionālus risinājumus. Īpaši komentāri tiem nav nepieciešami.

Lozanna, 2009. gada 26. augustā.

Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences

Pastāvīgais birojs

Churchillplein 6b

2517 JW Hāgā

Nīderlande

Tālrunis: +31 70 363 3303

Fakss: +31 70 360 4867

E-pasts: secretariat@hcch.net

Tīmekļa vietne: www.hcch.net

DS-02-14-736-LV-N

ISBN 978-92-79-39263-4

doi : 10.2838/22637